

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet ASLAN

ERİLLİKTEN DİŞİLİĞE TÜRKİYE’DE KADIN BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Danışman

Yard. Doç. Dr. Faruk ATAAY

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2009

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet ASLAN

ERİLLİKTEN DİŞİLİĞE TÜRKİYE'DE KADIN BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Danışman

Yard. Doç. Dr. Faruk ATAAY

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
GİRİŞ.....	1
<i>BİRİNCİ BÖLÜM:</i>	5
KADINLAR VE SİYASAL YAŞAM	5
1. SİYASAL SÜREÇLERDE KADINLARIN DIŞLANMASI.....	5
1.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KADINLARIN DIŞLANMASI.....	5
1.2. ANADOLU’DA VE TÜRKİYE’DE KADINLARIN SİYASAL VE TOPLUMSAL SÜREÇTEN DIŞLANMASI	15
2. KADINLARIN SİYASAL YAŞAMA KATILIM MÜCADELESİ	23
2.1. SİYASAL YAŞAMA KATILIM MÜCADELESİ VE KADIN HAREKETİ	23
2.2. TÜRKİYE’DE KADINLARIN SİYASAL YAŞAMA KATILIM MÜCADELESİ	30
2.2.1. <i>Osmanlı Devleti’nde Kadınların Katılım Mücadelesi</i>	30
2.2.2. <i>Erken Cumhuriyet Döneminde Kadınların Katılım Mücadelesi</i>	38
2.2.3. <i>Yakın Dönemde Kadın Hareketi</i>	43
<i>İKİNCİ BÖLÜM:</i>	48
TÜRKİYE’DE KADIN BELEDİYE BAŞKANLARI.....	48
1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİNDE KADIN BELEDİYE BAŞKANLARI.....	48
1.1. 1930’DAN 2009 SEÇİMLERİNE KADAR KADIN BELEDİYE BAŞKANLARI.....	49
1.1.1. <i>Verili Statü ya da Atama Bağlamında Kadın Belediye Başkanları</i>	49
1.1.2. <i>Kazanılmış Statü ya da Doğrudan Seçim Bağlamında Kadın Belediye Başkanları</i>	51
1.1.2.1. 1963 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	51
1.1.2.2. 1968 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	54
1.1.2.3. 1973 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	55
1.1.2.4. 1977 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	57
1.1.2.5. 1984 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	58
1.1.2.6. 1989 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	60
1.1.2.7. 1994 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	62
1.1.2.8. 1999 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları	65
1.1.2.9. 2004 Yerel Seçimlerinde Seçilen ve 2009 Seçimlerine Kadar Görevde Bulunan Kadın Belediye Başkanları	70
1.2. 2009 YEREL SEÇİMLERİNDE SEÇİLEN KADIN BELEDİYE BAŞKANLARI	72
2. KADIN BELEDİYE BAŞKANLARININ SEÇİLME SÜREÇLERİ VE UYGULAMALARI.....	76

2.1. SEÇİLME SÜREÇLERİNDE YAŞANAN ENGELLER	77
2.2. KADIN BELEDİYE BAŞKANLARININ HİZMET UYGULAMALARINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÖZGÜN DÖNÜŞÜMLER	82
SONUÇ	87
EKLER.....	90
EK-1: FATMA GÖRGEN İLE MÜLAKAT (25 ŞUBAT 2009 SAAT: 10: 30).....	90
EK-2: CİHAN SİNCAR İLE MÜLAKAT (24 ŞUBAT 2009-SAAAT: 14: 30).....	95
EK-3: LİNA CİLLİ İLE MÜLAKAT (25 ŞUBAT 2009 SAAT: 14.30)	102
KAYNAKÇA.....	105
KİTAPLAR	105
MAKALELER	110
İNTERNET KAYNAKLARI	112
Ö Z G E Ç M İ Ş	113

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.r.	adı geçen rapor
vb.	ve benzeri
bkz.	bakınız
s.y.	sayfa yok
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
DTP	Demokratik Toplum Partisi
RP	Refah Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
DSP	Demokratik Sol Parti
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
SODEP	Sosyal Demokrasi Partisi
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
AB	Avrupa Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖZET

Günümüzde özellikle kadın hareketi eylemcileri ve feministlerce eril olarak görülen siyasal tarih, başlangıcından günümüze değin içeriğinde bir tahakküm ve sömürü pratiği taşımaktadır. Kadın bedeni üzerinden şekillenen eril iktidar, kadını siyasal ve toplumsal süreçlerden dışlamakla kalmayıp onu ikincil bir konuma yerleştirmiştir. Yüzyıllarca süregelen bu olgu 18. yüzyıldaki liberal feminist hareketin ortaya çıkması ve sonrasında da suffraget hareketiyle birlikte siyasal hayatın bir parçası haline gelen “kadın”, 20. yüzyılda feminist hareket ile birlikte söz konusu alanda “iddiasını” güçlendirmiştir. Bu çalışmanın ilk bölümü bu iddianın kuramsal ve tarihsel boyutunu hem dünya genelinde hem de Anadolu ve Türkiye özelinde ele almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye’de yerel yönetimler özelinde kadın belediye başkanlarının, seçme ve seçilme hakkını elde ettikleri 1930 yılından günümüze kadar ki siyasi profilleri çıkarılmış; yanı sıra 2004 seçimlerinde seçilen kadın belediye başkanlarının meclisteki siyasi parti dağılımları göz önüne alınarak her partiden bir kadın belediye başkanı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bahsedilen kuramsal çerçeve ve bu çalışmayla elde edilen ampirik veriler ışığında kadın belediye başkanlarının Türkiye’de yerel yönetimler düzleminde özgün bir dönüşüm gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri irdelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Feminizm, Siyasal Katılım, Yerel Yönetimler, Seçimler, Siyasi Partiler

ABSTRACT

Political history, which is today regarded as masculine by activists of women's movement and feminists in particular, holds a practice of repression and exploitation. Masculine power, which takes its form via female body, not only excludes women from political and social processes, but also places them in a secondary position. Along with this phenomenon lasting through centuries; "woman", with appearing liberal feminist movement in 18th century followed by suffraget movement, became a part to political life, reinforces her "assertion" in the sphere in question with feminist movement in 20th century. First chapter of this work focuses on theoretical and historical dimension of this assertion in world-wide perspective as well as in the specific case of Anatolia and Turkey. In the second chapter, in regard to local governments in Turkey, political profiles of Turkish mayorees are derived from the historical period from the year 1930 to now in which they gained the right to elect and to be elected; besides, interviews in-depth are made with one elected mayoree in 2004 elections per a political party, selected by taking into account the distribution of political parties in the parliament. In the light of the said theoretical framework and the empirical data gained through this work, whether mayorees has brought about an original transformation at the level of local governments in Turkey is discussed.

Key Words: Gender, Feminism, Political Participation, Local Governments, Elections, Political Parties.

GİRİŞ

Tarih, insanlığın var olma öyküsünün çeşitli perspektiflerden bakılıp çeşitli referans noktalarına göre farklı zamanlarda başlatılmasına uygun bir “geçmiş-okuması ya da geçmiş-anlatısı” olarak tanımlanabilir. Sözelimi ateşin bulunuşu ya da ilk aletlerin yapılması, teknoloji; yazının icadı uygarlığın ya da dilbilimi tarihinin başlangıcı olarak belirlenebilir. Siyasi tarihin başlangıcı da -alternatif görüşler saklı olmak kaydıyla- yine çoğu düşünür tarafından devletin dünya sahnesine ilk çıktığı dönemler olarak belirlenmektedir. O halde, referans “KADIN” olduğunda tarih nereden başlatılacaktır? “KADIN”, siyasi tarihin hangi döneminde bu öyküye katılmıştır? “Ceylanlar aslanlara yenik düştükçe tarihi aslanlar yazmaya devam edecektir” diyen Afrika atasözü hatırlandığında, kadınların, erkeklerin yazdığı ya da yazmaya devam ettiği bu öyküyü reddedip kendi öykülerini bizatihi kendileri yaratma ve yazma serüvenleri hangi kronolojik cetvele sığdırılabilecektir? Ezenlerden çok ezilenlerin çığılığı ve mücadelesi, tarihi yaratır; gizlenen gerçekliği su yüzüne çıkarır. Spartaküs ve kader arkadaşları ilk köle isyanları ile özgürlük mücadelesinin tarihini nasıl başlatmışlarsa ve bu sayede binlerce yılın sonunda bile insanlar arası eşitliğin teorisini yaratmada unutulmaz bir örnek olarak referans alınmaktaysa, kadınlar da ilk olarak 18. Yüzyıl’da “Yeter artık biz de varız!” diyerek kendi tarihlerini başlatmışlar ve günümüzde “kadın sorunu, toplumsal cinsiyet (gender) ve iktidar sorunsalı” odağında kadın üzerinde binlerce yıl öncesine dayanan köklü, sistematik tahakküm, sömürü ve zulmü de tüm insanlık belleğine kazımışlardır.

Kadın, siyasi tarihin olmazsa olmaz bir parçasıdır ama bunun yanında erkeklerin yazdığı siyasi tarihi anlamamızı sağlayan bir nirengi noktasıdır aynı zamanda. Çünkü kadınlar her ne kadar 18. Yüzyıl’dan itibaren tarih sahnesine çıkıp siyasi mücadelelerin karakteristiğini etkilemişlerse de, bugün “eril” olarak yaftalanabilen siyasi tarihin başlangıcından beri siyasal iktidarın doğmasının kökeninde yatan tahakküm, sömürü ve zulüm süreçlerinin birincil mazlumları olarak siyasi tarihin şekillenmesinde edilgen olsa da temel yapıtaşı olarak hep var olmuşlardır. Erkeğin kadını siyasetin nesnesi yapması eğilimi, hâlâ sönmüş bir eğilim olmaktan uzaktır. Şeriatın hüküm sürdüğü ülkelere bir göz atıldığında siyasal iktidarın “Artık biz hükümranız, herkesçe biline!..” damgasını ilk, kadınları kapatarak bastığı rahatlıkla fark edilmektedir. Öte yandan kadın siyasi bir figür olarak güncel siyasi çekişmelerde de en ön sırada yer almaktadır. Kah “Artık biz de çağdaşız, çünkü kadın başbakanımız var...” söyleminde, kah “kadının türban kullanma özgürlüğü elinden alınamaz” sloganında ya da “biz

muhafazakarız, dindarız ama bakın türbansız kadın milletvekillerimiz var” vitrin çalışmasında bir figür olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışma, sınırlılığı bakımından sadece Türkiye’de kadının, özellikle yerel yönetim siyasetindeki konumuna dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Ancak, bu amaç, kadının yerel yönetim siyasetinde bir figür olarak fotoğrafını çekmekle sınırlı olmayıp Türkiye’deki kadın belediye başkanlarının fotoğrafı üzerinden bu fotoğrafın arka planındaki kadın sorunu, toplumsal cinsiyet sorunsalını bir kez daha vurgulamaktır. Başka türlü bir söyleyişle; bu çalışma, toplumsal cinsiyet ve iktidar sorunsalına kadın sorunu bağlamında bir kez daha dikkat çekerken Türkiye’deki yerel yönetim siyaseti süreçlerini de ampirik bir veri olarak sunmayı amaçlamıştır.

Siyasi partilerin asıl amacının yurt düzeyinde siyasal iktidarı ele geçirmek, yani hükümet olmak olduğu söylenebilir. Ancak, siyasi partilerin de reddetmediği gibi yerel yönetimlerde iktidar olmak, yurt çapındaki iktidar olmayı besleyen hatta çoğu zaman belirleyen bir olgudur. 2003 Mart’ından bu tezin son şeklinin verildiği 2009 Mayıs’ına kadar Türkiye Cumhuriyeti Başbakan’ı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın bir siyasi parti lideri olmasında ve kurucularından olan bu yeni partinin en güçlü partiye dönüşmesinde üç yıllık İstanbul Belediye Başkanlığı’nın katkısının göz ardı edilmemesi gerekir. Yerel seçimlerle milletvekili genel seçimlerinin farklı tarihlerde yapılıyor olması, yerel seçim sonuçlarının iktidarda olan siyasi partinin icraatlarına karşı kamuoyunun nabzını ölçen bir işlevle okunması, hatta parlamentoda birinci olan partinin ilerideki yerel seçimlerde kazandığı belediye başkanlıklarında ikinci ya da üçüncü sıraya düşmesinin milletvekili erken seçimlerine yol açması gibi birebir etkiler Türkiye siyasi tarihinde hep gözlene gelmiştir. Öte yandan İçişleri Bakanlığı’nın belediyeler üzerindeki idari vesayet yetkisi, yerel yönetimlerle hükümet arasında zorunlu bir bağ ve güncel siyaset mücadelesinde muhalif parti mensubu belediyelerle iktidar partisi arasındaki çekişmelerin her zaman canlı kalması da dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu nedenle, yerel yönetim siyasetinin incelenmesi, yurt genelindeki güncel siyasetin okunması bakımından da temel bir malzeme sağlamaktadır. Yerel yönetim siyaseti, her ne kadar adında “yerel” olsa da lokal bir siyasi süreç ya da mikro-politika olarak nitelendirilemeyecek, tersine yurt çapındaki makro politikanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilecek kadar önemlidir. Dolayısıyla, kadın sorununun yerel yönetim siyaseti alanında incelenmesi, aynı zamanda Türkiye siyasi tarihindeki iktidar mücadelesinin de bir fotoğrafını bize sunmaktadır.

Politika, kavramın türetildiği Eski Yunan'da “*polis*'e (devlete) ait işler” anlamına gelmekteydi; yani “*oikos*'a (yuvaya) ait işler” değil. Bu nedenle politika “yuva”yı çekip çeviren kadının değil de hep erkek işi olarak algılanmıştır. Oysa yerel yönetimler, karakteri gereği, devletten çok yuvaya dair işleri, sorunları çağrıştırmaktadır. Günümüzün terimleriyle evin oturma odası, belediye sınırlarında parka; çocuk odası oyun parkına; evin salonu kent meydanlarına dönüşmektedir. Hatta şehrin kimliğini belirleyen çeşitli heykeller, evin süs biblolarının büyütülmüş hali gibidir. Bu nedenle kadının önemi, yerel yönetimlerde çok daha fazla ortaya çıkmaktadır. Kadının “kadın” olarak siyasette etkili ve belirleyici olması, avcılığın evrim geçirmiş hali olan erkek siyasetinin de insancıllaşmasını, anaçlaşmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, kadının yerel yönetimlerde kendini var etmesi ve “kadın” farkını ortaya koyması, yurt çapındaki siyasetin gidişatını etkileyebilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun ilk yıllarında çoğu “uygar” Batı ülkesinden daha erken bir zamanda kadınlara siyasal hakların tanınmış olmasıyla haklı bir övücü tarihinde taşır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti tarihinde çeşitli olumsuz dönüşümler, bu övücün sadece kuruluş yıllarıyla sınırlı kalmasına neden olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın çok hayati roller üstlenen Anadolu kadınlarına karşı vefa borcunun ödenmesi olarak kadınların “görülmeye” başlanması, ilerleyen yıllarda bu “ahde vefa” heyecanı ve coşkusunun sönmesiyle birlikte aynı ivmede devam etmemiş; tersine hukuksal olmasa da pratik hayatta geriye dönüşlere tanık olunmuştur. Kadınlara milletvekili seçme seçilme hakkının tanındığı 1934 anayasa değişikliklerinin hemen ardından yapılan 1935 seçimlerinde çıkan kadın milletvekili sayısı ancak 2007 milletvekili genel seçimlerinde aşılabılmıştır. Belediye başkanlığı seçimlerinde ise kadınların durumu pek iç açıcı bir tablo sunmamaktadır. Türkiye siyasi tarihinde bugüne dek toplam 155 kadın milletvekili seçilmiş iken, belediye başkanlarında bu sayı, 85 ile sınırlı kalmıştır. Üstelik bunlardan 26'sının 29 Mart 2009 yerel seçimlerine ait olduğu göz önüne alındığında, tablonun vahameti daha da netleşmektedir. 2007 milletvekili genel seçimlerinde 50'ye, 2009 yerel seçimlerinde ise 26'ya ulaşan sonuçlar kadınlar açısından Türkiye tarihindeki en üst noktadır. Bu sayıların artacağına dair bir iyimser yaklaşımda bulunulabilse bile, seçilen kadınların seçilmelerinde “kadın” oldukları için seçilmedikleri göz ardı edilmemelidir. Ya eski belediye başkanının ya da popüler bir siyasi kişinin karısı olduğu için seçilen kadın belediye başkanları tarihimizde sıkça görüldüğü gibi, kadın belediye başkanlarının neredeyse tamamının “kadın mücadelesi” geleneğinden değil de

başka kanallardan beslenerek ya da kişisel aktifliklerinden seçildiği bu çalışmada belirlenmiş ve birebir yapılan sözlü görüşmelerle de beslenmiştir. Hatta buna rağmen, bu kadın belediye başkanlarının seçilme süreçlerinde yaşanan zorluklara, çıkarılan engellere de dikkat çekilerek kadın olmanın her halükarda siyasete katılmada temel bir “şanssızlık” olduğu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Bu amaç ve saiklerle kağıda dökülen bu çalışmanın *Birinci Bölümü*, Dünya ve Türkiye tarihinde kadınların siyasetten dışlanmasını içeren ve bu bağlamda kadın sorununda toplumsal cinsiyet ve iktidarın inşasının temel dinamiklerine dikkat çeken ve yine kadınların öncelikle kamusal alana ve sonrasında siyasete katılım mücadelelerine yer veren alt bölümleri kapsamaktadır. *İkinci Bölüm* ise ampirik verilere ağırlıklı olduğu bir bölüm olup, kadın belediye başkanlarının siyasi partilere ve il, ilçe ile beldelere göre kronolojik bir cetvel üzerindeki dağılımını içermektedir. Bazı kadın belediye başkanları ile birebir yapılan sözlü görüşmeler, sorunun sadece ampirik veri tabanını oluşturmanın ötesinde özünü de göstermenin bir vesilesi olmuştur.

Bu çalışmada karşılaşılan en büyük engel, arşiv taramasında olmuştur. Seçilen kadın belediye başkanlarının Resmi Gazete’de ilan edilmeye başlandığı 1963 öncesi arşivler çok yetersiz kalmıştır. Öte yandan siyasi partilere başvurulduğunda, özellikle 2009 öncesi seçimlerde seçilen kadın belediye başkanlarının tam sayısına ulaşılabilmesine rağmen, seçilemeyen ama aday olarak gösterilen kadın sayısına ulaşamamıştır. Türkiye’de henüz tam oturduğu söylenemeyen arşivcilik geleneği, ne yazık ki siyasi partiler açısından çok daha zayıftır. Bu bilgilere ulaşılmış olunsaydı, siyasi partilerin kadınlara olan bakış açısının belirlenmesinde çok net verilerin ortaya çıkması mümkün olacaktı. Buna rağmen, bu çalışma ile kadın sorunun yerel yönetim siyasetindeki izdüşümü ile ilgili aktarılan verilerin, kadın sorununu ele alan eleştirel/muhafif teorilerin haklılığını bir kez daha perçinlediği çalışmanın sınırlı kapsamına rağmen anlaşılmaktadır.

Birinci Bölüm:

KADINLAR VE SİYASAL YAŞAM

1. SİYASAL SÜREÇLERDE KADINLARIN DIŞLANMASI

1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Kadınların Dışlanması

Etimolojik açıdan politika (politics) sözcüğü, Antik Yunan'da “kent” anlamına gelen “polis” kavramından türetilmiştir. Polis sözcüğü o dönemde şehir (kent) anlamına gelmekle birlikte günümüzde şehirlere yüklediğimiz anlam kodundan farklı bir içeriğe sahiptir. Şehir aynı zamanda bir siyasi topluluğu, yani bir tür devleti ifade eder. Dolayısıyla şehir halkı, devletin yurttaşları anlamına gelmekteydi. Demokrasinin o dönemin en etkili şehir devletlerinden olan Atinapolis'te doğduğu düşünüldüğünde bu yurttaşların “polis”in ortak yönetimi üzerinde katılımını sağlayıcı bir takım mekanizmalar geliştirilmişti.¹ Fakat burada sözünü ettiğimiz “katılım”, tüm bir Atinapolis nüfusunu içermemekteydi. Yani Eski Yunan'da “demos/halk” olarak adlandırılan insan topluluğu, aslında tüm bir şehir halkından çok, nüfus anlamında yine azınlık bir kesime denk düşmekteydi.² Şenel, Perikles döneminde Atinapolis'in nüfusunun 400 bin civarında olduğunu söylerken siyasi hakları olan yurttaşlarının sayısının ise 50 bin civarında olduğunu ifade etmiştir.³

İşte tam da bu noktada şehir yönetiminde doğrudan ya da dolaylı olarak görev sahibi olan yurttaşlar, belli bir yaşı doldurmuş, vergi ödeyen erkek yurttaşlardı. Bu bağlamda şehrin yönetiminde “meteikos” denilen yabancılar, kadınlar, çocuklar ve köleler söz sahibi değillerdi.⁴ Yunan erkekleri için kadınlar “toplumdan çekilmiş” bir varlık idi. Namuslu kadın olarak zikrettikleri evinden az çıkan, görülmeyen, adlandırılmayan buna karşın aile içi

¹ Phillippe Raynaud, Stephane Rials, **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 758.

² Server Tanilli, **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası: İnsanlık Tarihine Giriş**, Say Yayınları, İstanbul, 1984, s. 268-274.

³ Alâeddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996, s. 121-122.

⁴ “Bu toplumda, asıl üreticiler köle durumunda olduğundan, özgür yurttaşlar, çalışan kitlenin pek küçük bir bölümü idi. Köleler ise, herhangi bir sosyal hakka sahip olmak şöyle dursun, gelgeç her türlü direnişleri eziliyordu. Sonuç olarak, Atina'da, halkın ancak altıda ya da yedide biri siyasi haklara sahipti...” daha fazla bilgi için bkz. Server Tanilli, **Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar-Kadın Sorununun Neresindeyiz?**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 14-16.

ilişkilerde görevlerini yerine getiren ve meşru çocuk bakımını üstlenen kişidir.⁵ Demosthenes bu bağlamda şöyle söyleyecektir: “Zevk için fahişelerimiz, iyi bakılmamız için nikâhsız karılarımız, bize meşru çocuklar vermeleri içinde eşlerimiz vardır.”⁶ Nitekim, *Politika* adlı yapıtında Aristo: “ Kadınlara iyi davranın çünkü erkekleri onlar yetiştiriyor.”⁷ Yine Aristo “ yaratılıştan kendi kendilerine ait olmayan; ama bir başkasının malı olan insanlar vardır. Bunlar, yaratılıştan köledir. Bir başkasının malıdır, insan özelliği taşımasına rağmen ona bir başkası sahiptir. Yani bir mal sahibi için bir eylemin aracıdır. Erkek ve kadın ilişkisinde erkek, yaratılıştan kadından üstün, kadın, değerce daha alttadır. Birincisi egemen öge, ikincisi bağımlıdır.”⁸ Şeklindeki çıkarımları ile kadının sadece siyasal değil tüm toplumsal süreçlerde dışlanmasının teorik zemini inşa ediyordu. Kadınlara, sonuçta “koruyucu askerleri” ve “yönetici kralları” yetiştirecek ögeler olarak iyi davranılması gerektiğini ileri süren Platon ise, kadınların siyasal haklara sahip olabileceğini kabul eder ancak bu hakları kullanmaları için yuvalarından, cinsel ve ailevi bağlantılarından vazgeçmeleri gerektiğini savunur.⁹ Aiskhylos ise “çocuğu denilen şeyi doğuran anne değildir: O yalnızca içinde ekilmiş tohumun bekçisidir. Doğuran onu dölleyen erkektir.” derken kadının Atinapolis’te durumunu ifade ediyordu.¹⁰

Tarihsel bağlamda da Michel’in ifade ettiği gibi kent ilk sınıf uzlaşmazlığıdır; şöyle ki kentte bir artı değer vardır ve özel mülkiyet birikimi köle emeğinin gasp edilmesi (sömürülmesi) mekanizması ile gerçekleştirilmiştir. Michel’e göre, bu tahakküm ilişkilerinin ürünü olan artı değer bir sınıfta birikmesi köleliğe dayalı devlet yapısının ve sosyal sınıfların ortaya çıkmasına ve kadınların durumunun bozulmasına sebebiyet vermiştir.¹¹ Kızılkaya’nın da ifade ettiği gibi ne zaman ki kadınlar üretici güç olmaktan yoksun bırakıldılar, buna paralel, siyasetteki belirleyiciliklerini de kaybetmiş oldular. *Homo fabere* (alet kullanan) erkekler siyasi gücü de himayelerine aldılar.¹²

⁵ Tanilli, **a.g.e.**, s. 16.

⁶ Aktaran, Tanilli, **a.g.e.**, s. 17.

⁷ Aristo, **Politika** C.I. (Çev: Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 8.

⁸ Aristo, **a.g.e.**, s. 8.

⁹ Anne Philips, **Demokrasinin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s. 44.

¹⁰ Aktaran: Sylviane Agacinski, **Cinsiyetler Siyaseti**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, s. 36.

¹¹ Andree, Michel, **Feminizm**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 17.

¹² Hüseyin, Kızılkaya, **Anasoyluluktan Günümüze Kadın**, İlyay Yayınları, İzmir, 2005, s. 131.

Michel'in bu yaklaşımı, kadınların erkeklerin altında bir statüye girmesinin başlangıcının sınıfların ortaya çıkmasıyla paralel algılanmasına neden olabilmektedir. Oysa kadınların durumunun bozulmasını toplumsal tabakalaşma ve ekonomik sınıflaşma süreçlerinden daha öncesine dayandırmak, kadınların erkeklerce dışlanmasının anlamak bakımından daha tutarlı olacaktır. “Kadınlar ile erkekler arasındaki ilişki, tüm eşitsiz ilişkilerin en eski temelini oluşturur.”¹³ diyen Balandier, bu bağlamı tersten okumaktadır. Nitekim Engels de yine tarihteki ilk sömürülen sınıfın (biz bunu arkaik anlamda ilk proletarya olarak da adlandırabiliriz) kadınlar olduğuna dair yaptığı vurgulamayla sınıflaşmanın kadınları ikincil, edilgen plana soktuğunu değil de, toplum içindeki ilk dışlanma süreçlerin bizatihi kadınlar üzerinden başlatılmasının sınıflaşmalara yol açtığını ileri sürmektedir.¹⁴

“İlk işbölümü erkekle kadın arasında, döl verme bakımından yapılan işbölümüdür.”¹⁵ “ Tarihte kendini gösteren ilk sınıf çatışması, erkekle kadın arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın karı-koca evliliği içinde gelişmesiyle ve ilk sınıf baskısı da dişi cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasıyla düşümdeştir. Karı-koca evliliği, büyük bir tarihsel ilerlemedir; ama aynı zamanda, kölelik ve özel mülkiyetin yanı sıra, günümüze kadar uzanan ve bazılarının refah ve gelişmesi, bazılarının da acı ve gerilemesiyle elde edildiğine göre, o her ilerlemenin aynı zamanda görece bir gerileme olduğu çağı açar. Karı-koca evliliği, uygarlaşmış toplumun hücre biçimidir...”¹⁶

Yani Michel'in yaklaşımı tamamıyla yanlış olmasa da dışlanmanın tarihsel bağlamının kurulması bakımından sakınca yaratabilmektedir. Kadınların durumunun sınıflaşmayla bozulmaya başlaması yerine, sınıflaşmanın kadınların durumunu daha da bozmaya neden olduğuna dair bir vurgu daha yerinde olacaktır.

Antropolojik açıdan yapılan bu çıkarım, kadınların siyasetten dışlanmasının temelinin politika kavramı bağlamında bir eşitsizlik ya da daha doğru bir deyişle “ötekileştirme” durumuyla paralel olduğunun vurgulanması bakımından işlevsel olduğu görülecektir. Toplumsal cinsiyet bağlamında ortaya çıkan eşitsizlikler, politika ya da siyaset kavramının ve hatta politik statülerin ortaya çıkmasında, şekillenmesinde ve süreç içerisinde gelişiminde

¹³ G. Balandier'den aktaran: Eugene Enriquez, **Sürüden Devlete**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 217.

¹⁴ Friedrich Engels, Ailenin, **Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 70

¹⁵ Karl Marx, Friedrich Engels, **Alman İdeolojisi**, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 76.

¹⁶ Engels, **a.g.e.**, s. 70-71.

yaşanan tartışmaların ırk ya da etnik-merkezciliğin yanı sıra eril-merkezcilik sorgulamalarına da ön ayak olmuştur.¹⁷ Politik statü, tıpkı diğer toplumsal statüler gibi, cinsiyet verili bir statüdür ve bir bakıma Demirbilek'in de ifade ettiği gibi kişinin kendi kontrolü dışında kurgulanmıştır. Mamafih, toplumsal cinsiyet, toplumsalın, kadın ve erkeklerden sosyal ve kültürel rol beklentileri olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ Bu bağlamda Marshall, toplumsal cinsiyeti, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekilmesi olarak ifade etmektedir.¹⁹

Eril-merkezcilik tartışmalarının merkezinde başlangıçta; serbest cinsel ilişkiler, anaerki dönem ve ataerki dönem yer almaktadır.²⁰ Nitekim Akal'ında Georges Balandier'den aktardığı gibi toplumun toplum olarak kurulmasını sağlayan ilk iki kuraldan biri olan cinsel ilişkilerin düzene girmesiyle toplum içi ilişkilerin de belirlendiği ifade edilebilir. Cinsel ilişkilerin inşasıyla birlikte erkekler için kadınlar bir kategori oluşturmuştur. Şöyle ki kadın erkek için yasaklanmış ya da yasaklanmamış ya da alınabilen ve verilebilen bir meta halini almıştır. Kadının bu şekilde bir meta haline ya da Akal'ın ifadesiyle değiş-tokuş aracı haline gelmesi erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetini başlatmıştır. Toplum içerisinde ortaya çıkan bu farklılaşma daha önce de ifade edildiği üzere toplum içi eşitsizliklerin ve yöneten/yönetilen ayrımının belki de ilk biçimidir.²¹

Kadın ve kadın bedeni üzerinde kurulan bu hâkimiyet ve söz konusu tahakküm erkek söylemin meşrulaştırıcı bir dışavurumudur. Mamafih bu söylem dışlanan varlığın (kadın) ironik bir biçimde dışlayan varlığın yaratıcısı olması sebebiyle bir paradoks oluşturmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin bu bağlamda ilk hedefi dişil varlığın yaratıcı özelliğini önemsizleştirmek olacaktır.²² *Vade retro Satanas!*²³ Alan Touraine'nin de desteklediği

¹⁷ Sibel Özbudun, Balkı Şafak, **Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005, s. 302.

¹⁸ Sevda Demirbilek, "Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 2007 Cilt: 44 Sayı:511, s. 12-13.

¹⁹ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev.: Osman AKINHAY/Derya KÖMÜRCÜ), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s. 98.

²⁰ Özbudun, Şafak, **a.g.e.**, s. 313-316.

²¹ Cemal Bali Akal, **İktidarın Üç Yüzü**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, s. 213-214.

²² Akal, **a.g.e.**, s. 214.

²³ Şeytana ölüm!

biçimde, Edward Said'e göre toplumsal sistemde egemen güç Garp, mistik, semavi ve barbar Şark'ı icat etmesine benzer şekilde, eril iktidarda insanlığın gizli, bulanık, çekici ve baskıcı bir yüzü olarak kadınlık olgusunu icat etmiştir.²⁴

Foucault'nun ifade ettiği gibi iktidarın temel özelliğini oluşturan ayrıcalıklarından bir tanesi de yaşam ve ölüm üzerindeki haktır. İktidar sahibi (masculin) “patria potestas”tan²⁵ almış olduğu hakkı kadın bedeni üzerinde kullanmaktan kaçınmamıştır.²⁶

Bazı toplumlarda kadının doğurganlığını önemsizleştirmeye yönelik birçok uygulama ve inanç söz konusu olmuştur. Öyle ki “ Yeni Gine Baruya toplumunda, kadınların erkeklere bağımlılığını meşrulaştıran inanç; spermin, genel olarak güç, özel olarak da süt yaratıcısı diye yüceltilmesiydi. Baruyalar bu yüzden felasyoyu²⁷ kurumsallaştırmışlardı.”²⁸

Yeni Gine Baruya toplumunda devlet ve sınıflı bir toplum yapısı söz konusu değildir. Ancak “iktidar” mefhumu meşruiyetini cinsiyete dayandırmaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki toplumsal ve siyasi egemenliği her defasında cinsiyetçi bir ifade ile yeniden üretilmektedir.²⁹

Başka bir örnek vermek gerekirse; “ hayatı yaratma işlevinde dizginler erkek elinde kalabilin diye bazı toplumlarda kadına yönelik uygulanan inisyasyon³⁰ uygulaması bunun uç örneklerinden birisi olarak görülebilir. Kadın cinselliği şu ya da bu biçimde tabii olandan soyutlanır, körleştirilir ya da özerk olmaktan çıkarılır. Kısaca kadın yeniden yaratılır.”³¹ Tam da bu nokta da Akal'ın Neval El Saadavi'de aktardığı gibi “Toplumun siyasi iktidar alanı olan

²⁴ Alan Touraine, **Kadınların Dünyası**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 22.

²⁵ Antik Roma'da ve buna bağlı olarak Roma Hukuku'nda “pater familias'ın” aile içinde tek söz sahibi olması. Foucault'nun ifade ettiği gibi “baba onlara yaşam hakkını vermiştir ve onu geri alabilir...”

²⁶ Michel Foucault, **Cinselliğin Tarihi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 99.

²⁷ Felasyo; erkeğin sperminin oral yolla kadına verilmesidir.

²⁸ Akal, **a.g.e.**, s. 214.

²⁹ Şirin Tekeli, **Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1981, s. 54.

³⁰ İnisyasyon uygulaması kadının bedensel hazlarını köreltmek amacıyla sünnet edilmesi durumudur.

³¹ Akal, **a.g.e.**, 219.

merkeze giren her kadını cezalandırmaya yönelik eğilimi, kadınların güçsüz ya da edilgin olarak görülmediklerinin açık kanıtıdır.”³² Yine Irigaray durumu şöyle ifade etmektedir:³³

“Ataerkil uygarlıklar dişil olanı öylesine değersizleştirdiler ki bu uygarlıkların yaptığı gerçeklik ve dünya betimi doğruluktan uzaklaştı. Bu yüzden dişil olan, dilimizde farklı bir tür olarak varlığını sürdürmek yerine, eril-olmayan, bir başka deyişle var olmayan soyut bir gerçeklik haline geldi.”

Tekeli'nin de ifade ettiği gibi kadınların kendi bedenlerine sahip çıkma hakkının ellerinden alınması, kadının en mahrem yönlerinin toplumsal bir baskı altında tutulması ile kadının siyasal ve sosyal hayatta yer edinmemesinin arasında doğrudan bir bağlantı vardır.³⁴ Kadın bedeni üzerinde kurulan bu tahakküm, kadının siyasal ve toplumsal alandan dışlanmasına olanak sağlamıştır. Eskilerin bu uygulaması senkronik bir şekilde günümüze değin süregelmiştir. Tarihsel bağlamda sürecin kadınlar aleyhine bozulması eski toplumlarda olduğu kadar yeni toplumlarda da aynı şekilde devam etmektedir.³⁵ Özellikle son zamanların *pop art* konusu sosyo-biyoloji/biyo-politika bağlamından yeniden üretilen *öjenik* (soyarıtım) söylem bunun en çarpıcı örneğini oluşturmaktadır.³⁶

Beauvoir, “İkinci Cins” adlı çalışmasında bizlere aktardığı gibi “insanlık erkektir ve erkek kadını kadına göre değil, kendisine göre tanımlar, kadını özerk bir yaratık olarak kabul etmez.” Beauvoir bu düşüncesini Hegel'den yardım alarak, özne-nesne dikotomisi bağlamında şekillendirir: “Hegel, insan bilincinde kendinden başka her bilince karşı köklü bir düşmanlık bulunduğunu keşfeder. Özne kendisini ancak bir başka bilince karşı çıkararak ortaya koyabilir: Kendisinin özsel olduğunu iddia eder ve “ötekini” önemsizleştirir, nesne haline getirir.”³⁷ “Kişinin kendisi de öteki cins nezdinde bir ötekidir”.³⁸

³² Neval El Saadavi aktaran: Akal, **a.g.e.**, s. 250.

³³ Luce Irigaray, **Ben Sen Biz: Farklılık Kültürüne Doğru**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 18.

³⁴ Tekeli, **a.g.e.**, s. 23.

³⁵ Akal, **a.g.e.**, s. 250.

³⁶ Walter Euchner, **Baba Ben Niye Faşist Oldum? Biyo-Politikann Temelleri ve Sınırları Üzerine** (Çev: Kaan H. Ökten), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2004. Daha fazla bilgi için bkz. Giorgio Agamben, **Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak İnsan**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001 ve Michel Foucault, **Toplumunu Savunmak Gerekir**, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

³⁷ Tekeli, **a.g.e.**, s. 24-25.

İlk çağlarda süreç bu yönde ilerlerken Roma İmparatorluğunun çöküşü ile birlikte kadınları dışlayan kurumsal yapıda da bozulmalar ortaya çıkmıştır. Çalışmanın Türkiye kısmında İslam Dini'nin etkisinden genişçe söz edilecektir ama burada Hıristiyanlığın kadına etkisinden söz edilmesi elzemdir. Nitekim dinin kadını kamusal alandan alıkoyan tavrına paradoks oluşturacak biçimde Hıristiyanlık Dini'nin ilk başlangıç sürecinde kadınlar erkeklere oranla daha çok ilgi göstermişlerdir.³⁹ Peki, bu ilginin arkasında yatan temel saik nedir?

Din, teknik bir ifadeyle toplumsal durumun bir bozulma süreci içerisinde olduğunu varsayarak ve bu mevcut bozukluğu düzeltmek amacıyla ortaya çıkmış kurumsal yapılardır.⁴⁰ Weberyen bağlamda din anlam peşinde koşan insanı anlamlandırma sistemine dahil ederek ona dünyayı açıklayan ve insanın varoluşsal sorunlarıyla ilgilenen bir olgudur. Yine sosyolojik analizleri ile din olgusu konusunda ciddi çalışmaları bulunan Durkheim'ın yaklaşımında ise din, toplumun bilincine kavuşmasıdır.⁴¹

Tanilli ve Berktaş'ın ifade ettikleri gibi kadınların Hıristiyanlığa başlangıçta ilgi göstermelerinin nedeni; bireye saygılı olmasıdır. Yani bir kategorileştirmenin ötesinde “ne kul vardır ne de azatlı, ne erkek vardır ne de dişi vardır”, herkes birdir.⁴² Lakin zaman içerisinde Hıristiyanlığın yapısında bir takım dönüşümler ve farklılaşmalar yaşanmaya başlanmıştır. Hıristiyanlıkta bağrından koptuğu Yahudilik gibi ataerki bir yapıya giderek bürünmüştür. Örnek olarak Havva'nın Âdem'in kaburgasından yaratılması ya da ilk günahın sorumlu olması gibi. Hıristiyanlık bu anlayışların bir kısmını benimsedi bir kısmını da reddetmiştir. Hıristiyanlığın reddettiği anlayış ve uygulamalardan bazıları şunlardır; çokeşlilik (poligami) ve boşanma da kocaya tanınan üstünlük ve kadının boşanmasının yasaklanması.⁴³

³⁸ Agacinski, **a.g.e.** s. 16.

³⁹ Tanilli'nin de ifade ettiği gibi Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde ermiş mertebesine ulaşanların çoğunun kadın olması acaba bir rastlantı mıdır? Bk. Tanilli, **a.g.e.** s. 23.

⁴⁰ Ayşe Sucu, **Din ve Kadın**, Lotus Yayınları, Ankara, 2005, s. 19.

⁴¹ Fatmagül Berktaş, **Tektanlı Dinler Karşısında Kadın-Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s. 18.

⁴² Tanilli, **a.g.e.**, s. 22. ayrıca Berktaş, **a.g.e.**, s. 26.

⁴³ Tanilli, **a.g.e.**, s. 23.

Görüldüğü üzere din olgusu ile kadın arasında başlangıçta açık seçik olan ilişkiler sonraları gerilimli ve çelişkili bir role bürünmüştür. Şöyle ki, din içinde doğduğu topluma uyum sağlayarak meşruiyetini sağlar ve zamanla da saf halini bırakarak toplumların maddi koşullarına bürünür.⁴⁴

Roma İmparatorluğu dağıldıktan sonra feodalitenin ortaya çıkması ve yükselişi ile birlikte birbirinden bağımsız derebeylikleri kiliseye önem vermeye başlamıştır. Çünkü iktidar kilisenin güdümüne girmeye başlamıştır. İşte tam da bu noktada iktidar odağı olan kilise kadın hakları konusunda da oldukça geri adımlar atmaya başlamıştır. Zaten ilk başlangıca göre oldukça gerileyen kadın ve Hıristiyanlık birlikteliği bu süreçte iyice kopmuştur.

XI. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen Gregoryen Devrimi, kilisenin yukarıda bahsettiğimiz ikilemi doruğa çıkarmıştır. Bu süreçte rahiplerin evlenmesi yasaklanır, laikler dinsel otoritelerden uzaklaştırılırken, kadınlarda yüksek görevlerden alınmıştır. Bu süreçte Katolik hiyerarşisi doruklara çıkmıştır. Kızların manastırlarda aldıkları eğitim yasaklanır.⁴⁵

Ticaretin gelişmesi ile birlikte kentlerin önemi yeniden şekillenmiş ve devletin de merkezileşmesiyle birlikte bürokrasinin artışı kayda değer bir ivme kazanmıştır. Böylelikle iktidar bürokrasi ile kilise arasında bir çatışmaya dönüşse de her iki kesimin üzerinde uzlaştığı konu, kadınların iktidardan dışlanması olmuştur.⁴⁶

Siyasi, ekonomi ve dini alandan tecrit edilen kadınlar bu kopuşa karşı bir direnç göstermişlerdir ve mücadelelerine başlamışlardır. Bir karşıt kültür oluşturarak İngiltere örneğinde görüldüğü gibi sevme dersleri koymuşlardır, rahibeler topluluğu oluşturmuşlar, üniversiteler açmışlar⁴⁷, kısaca direnmeye çalışmışlardır.⁴⁸

⁴⁴ Berktaç, **a.g.e.**, s. 15.

⁴⁵ Michel, **a.g.e.**, s. 29.

⁴⁶ Tanilli, **a.g.e.**, s. 31.

⁴⁷ İngiltere'de Aquitaine Prensiğinde Alienor d'Aquitaine (1122-1204) dinsel ve eğitimsel kurumlar kurmuştur. Bunun yanı sıra Polonya'da Jadwiga (1371-1379) Krakovi Üniversitesini kurmuştur.

⁴⁸ Tanilli, **a.g.e.**, s. 32-33.

“Kadınların bu ısrarlı direnişinden öfkeli Kilise ile burjuvazi, kadınları normalleştirme ve çoğunluğunu aileye hapsedmeye götüren iki yola başvurarak yanıt verdiler: Bunlar da, Engizisyon ile kadınları hukuksal olarak ehliyetsiz kılacak yeni yasalardı. Bu bastırma ve cezalandırma, bir rastlantı değildi: Kovuşturmaların ve davaların sayısına bakarak anlaşılıyor ki, Kilise gayretlerini çeşitli ekonomik grupların çabalarıyla da birleştiriyordu; söz konusu olan, yalnızca kadınların ehliyetsizliğine karar vermek değil, büyücülük bahanesiyle ya da sapkın hükümleriyle, kadınları beden olarak tasfiye etmekte de.”

Erkekler tarafından kadınlara yönelik olarak uygulanan düşünsel ve bedensel tahakkümlerin bir nedeni kadınları denetim altına almak olsa da, diğer taraftan kadınlarda erkek baskısına rıza göstermektedirler.⁴⁹ Bu rızanın altında yatan nedenleri Enriquez şu şekilde sıralamaktadır.⁵⁰

- “Erkekler gibi kadınlar da, hâkim erkek ideolojisinin değerlerini benimsemiş olduklarından, bazen erkek baskısına karşı çıkararak ama aynı zamanda, hem hayranlık duyabilecekleri hem de lanetleyebilecekleri bu koruyuculara boyun eğmekten mutlu, gönüllü kurbanlara dönüşürler. Bu çerçevede kadın, erkeği erkek rolü içinde tutmayı hedefleyen bir sosyal düzen bekçisi olabilecektir.
- Kadınlar cinsel silahlarından yararlanmaya, baştan çıkarma, şefkat, terk ve belli ölçüde histerik duygu ifadelerine dayanan bir cinsel iktidarı kullanmaya eğilimlidirler. Böyle bir üstünlüğünse, doğrudan buyurmaya yönelik görevlerde kullanılması zordur.
- Duygusal ve dünyevi değerlerin taşıyıcısı olan kadınlar, kendileri için çok karmaşık bir sosyal dünyaya karşı kayıtsızdırlar. Bedenlerine ve küçük çevrelerine kök salıp, uygarlığa karşı çıkararak, ailelerine bağlanırlar. Aile ve çocuklardan oluşan bir çevrenin merkezinde kalabilmek için bağımlı yaşamayı, nankör ev işlerini ve yorucu bir çalışma yükünü kabul ederler.
- Kadınlar, iktidarı kullanmanın, aile hayatıyla iş hayatı arasında kurulması çok güç bir denge istediğini bilirler. Ayrıca, iktidarın, fallusla özdeşleştiğini ya da kadını cinsel özelliğinden uzaklaştırdığını bilirler. Bu nedenle, birbirine aykırı yükümlülükler almaktan, bir tür kimlik bunalımına girmekten kaçınırlar.
- Kadınlar düpedüz iktidara karşıdırlar. Son aşamada iktidarın güç ve savaş olduğunu sezerler. Onlar için sosyal olan, erkekler arası bir düzenli çatışma alanıdır. Erkekler kadar deneyimli olmadıkları bir alana girip, kurumsal oyunların tuzağına düşmekten kaçınırlar.”

⁴⁹ Akal, **a.g.e.**, 221.

⁵⁰ Enriquez, **a.g.e.**, s. 243-244. ve AKAL, **a.g.e.**, s. 222.

Benzer şekilde Connell'in Emma Goldman'dan aktardığı da toplumsal cinsiyet olgusunun, kadınlık ve erkeklik olgusunu nasıl inşa ettiğini göstermektedir.⁵¹

“Bir kadın, işçi olarak konumunu, önüne çıkan ilk fırsatta terk edeceği geçici bir konum olarak görür. Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınları örgütlemenin son derece zor olmasının nedeni budur. “Neden sendikaya üye olayım ki? Nasıl olsa evlenip yuva kuracağım.” Bebekliğinden beri kendisine, temel ödev olarak peşine düşmesi öğretilen şey bu değil mi zaten?”

Enriquez'in yukarıda sıraladıkları daha çok bir erkeğin bir kadından beklentilerine yöneliktir. Bir nevi toplumsal cinsiyetin kadından beklediği yükümlülükleri ifade etmektedir. Dolayısıyla yukarıdaki sıralamalar ancak “neye, ne için rıza gösterilir?” sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.⁵² “ Kadın tabiatı ve cinselliği diye adlandırılan şey ayrımcı bir erkek söylemi tarafından yaratılmıştır. Bu söylemde kadın, erkeğin normallliğini kanıtlama aracı olarak oluşturulmuş sapkın ve hayvansı bir mitos yaratığından başka bir şey olamaz. Erkekler, siyasi üstünlüklerini sürdürmek ve giderek sağlamlaştırmak için, binlerce yıl süren bir uğraşla, kadın bedenini ve kafasını bu mitosa göre yoğurup biçimlendirmişlerdir. Bu süreçte kadına düşen sosyal rol, farklı ve boyun eğmesi gerekli bir aşağı cinsi olarak, erkeğin onu yerleştirdiği mitik alanda, erkek söylemine, kendisinin olmayan bir bedeni ve dili kullanıp cevap vermek olmuştur. Erkek toplumu, erkeği insan olarak, kadını da erkeğin istediği ve düşündüğü yaratık olarak yetiştirir.”⁵³

Yine ek olarak Agacinski'de “cinsiyetler arasındaki ilişkiler, değişken biçimlere göre, her yerde çok güçlü bir hiyerarşik düzen içinde ortaya çıkar, erkekler iktidarlarını kurarlar ve aynı zamanda bu iktidarı mitolojik, dinsel, ideolojik, felsefi ya da bilimsel temellerle meşrulaştırırlar.”⁵⁴

⁵¹ Conell, R. W., **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 315-316.

⁵² Akal, **a.g.e.**, s. 222.

⁵³ Akal, **a.g.e.**, s. 231.

⁵⁴ Agacinski, **a.g.e.**, s. 33.

1.2. Anadolu’da ve Türkiye’de Kadınların Siyasal ve Toplumsal Süreçten Dışlanması

Kadının Türkiye toplumunda konumunu algılayabilmek açısından, Türklerin bugün yaşadığı coğrafyada kadının siyasi-iktisadi ve toplumsal geçmişi ana hatları ile ele almak bugün açısından bize bir takım ipucular verecektir.

Anadolu’da resmi tarihin Asurlular ile başladığını ifade eden düşünceyi yanı sıra maddeci tarih anlayışı ise Anadolu’da sınıfsal bir yapının bulunduğunu ifade ederken, bu süreçte üretim araçları ve üretim güçlerinin bulunduğunu varsaymaktadır.⁵⁵ Altundal’ın ifade ettiği gibi Anadolu’daki kadının konumu toplumsal yapının bu sınıfsal duruşunda konumlanmaktaydı. Altundal, erken dönem Anadolu’unda monogamik bir yapının olduğunu ifade eder ve bu yapının kadını bir meta haline getirdiğini ifade eder.⁵⁶

“Ailenin daha önceki biçimlerinde erkekler asla kadın sıkıntısı çekmedikleri için, tersine, istediklerinden de çok kadına sahip oldukları halde, ilk karı-koca evliliğinin kurulması aşamasında kadın, az bulunan ve aranan bir şey haline gelir. Bundan ötürü, iki başlı evlenme aşamasından itibaren, kadınların kaçırılma ve satın alınmaları başlar.”⁵⁷

Yukarıda bahsedilen durum daha çok “alt-sınıf” kadınlarına ilişkindir. Nitekim bu dönemde saraylı kadınlar -egemen sınıfa mensup ayrıcalıklarını kullanmaktadır.- ticaret yaptıkları gibi kendi mühürlerini de taşıyabilmekteydiler.⁵⁸ Saray çevresindeki kadınların toplumsal-iktisadi yaşama katılmaları, sayılarının sınırlı olması ve bu durumda daha çok eşlerinin konumlarını kullanmaları münasebetiyle, bir bütün olarak kadınların durumunu bize izah edemez. Çünkü geniş kadın kitleleri ağır şartlar altında yaşamaktaydı.⁵⁹

⁵⁵ Aytunç Altundal, **Türkiye’de Kadın**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 3.

⁵⁶ Altundal, **a.g.e.**, s. 5.

⁵⁷ F. Engels’den aktaran: Altundal, **a.g.e.**, s. 5. Nitekim bu arkaik durum bugün dahi Anadolu’nun bir kesiminde yürürlüktedir. Başlık parası olarak adlandırılan ve en çarpıcı biçimde Kemal Sunal’ın “Kibar Feyzo” adlı sinema filminde gördüğümüz haliyle devam etmektedir.

⁵⁸ Altundal, **a.g.e.**, s. 5.

⁵⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 69.

Anadolu'nun ilk imparatorluğu Hititlerde "Kral'dan sonra en yetkili ve güçlü kimse 'Tavannah', yani kralın annesidir."⁶⁰ Tavannah, bugün de Anadolu'nun büyük bir kesiminde varlığını idame ettiren "kaynanalık hukukunun" kendisine tanıdığı hak ya da olanakları kullanmaktaydı. Tavannah, kadın olması sebebiyle değil, gelin alması ve hükümdarın (eril) annesi olması sebebiyle hiyerarşide yer almakta ve son kerte de eril bir yapıya bürünmektedir.

Anadolu'da uzun yılları varlığını koruyan Hititlerde kadının özgür olduğu sadece sözde kalmıştır. Bunu somutlaştıran, sayısı bir kaçı aşmayan saray kadını dışında, kadınların büyük çoğunluğu daha önce de ifade edildiği gibi bir meta konumundaydı. Altundal bu bağlamda haklı olarak şunu sormaktadır: "Hitit Devleti'nde neden kadın-sanatçı diye bir olguya rastlanmamıştır?" Kadının bir meta konumunda olmasını sanırım en iyi açıklayan Hitit Yasalarının 193. maddesidir:⁶¹

"Eğer bir adam ölür de karısı dul kalırsa, bu dul kadın önce kocasının erkek kardeşiyle evlenecektir. Bu kardeşin ölmesi halinde onun babasıyla; baba öldüğü takdirde de kardeşinin oğluya (yeğen) evlenecektir."⁶²

Anadolu'da böyle bir durum söz konusu iken aynı dönemlerde komsu coğrafyaların toplumlarında buna benzer durumlar söz konusudur. Her ne kadar söz konusu toplumların Anadolu ile doğrudan bir bağlantıları olmasa da siyasi-iktisadi faaliyetlerden dolayı, toplumların birbirinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Hem Orta-Asya eski Türk Devletlerinde hem de Sümerlerde kadının konumunu kısaca özetlemek konumuz açısından bir zenginlik sayılabilir.

Yapılan antropolojik ve arkeolojik çalışmalarda elde edilen veriler doğrultusunda kadının statüsünün Sümerler'de gerilerde olduğu ve toplumun yönetim süreçlerinde erkeğin hâkim olduğu görülmektedir.⁶³ Mezopotamya'da Sümerler'e değin yaygın olan anlayış; polyandri'dir.⁶⁴ Ancak Altundal'ın bize aktardığı gibi "Urugakina" reformlarıyla bu anlayış

⁶⁰ Altundal, **a.g.e.**, s. 9.

⁶¹ Altundal, **a.g.e.**, s. 14.

⁶² Hitit Yasalarından aktaran: Altundal, **a.g.e.**, s. 14.

⁶³ Altundal, **a.g.e.**, s. 22.

⁶⁴ Kadının birden fazla kocası olması.

yasaklanmış ve çocuğu olmayan kadının kocasının yeniden evlenebileceği dolayısıyla ikinci bir eş alabileceği belirtilmiştir.⁶⁵ Açıkça ifade edilebilir ki “*mülkiyet*” temelli bu anlayış kadının toplumsal açıdan erkeğe baş eğişinin bir göstergesidir.⁶⁶

Eski Türk Devletlerinde “paternalist”⁶⁷ anlayış biçimi kadının siyasal açıdan söz sahibi olmasını engellerken, iktisadi ve toplumsal bakımdan haklarını kabul etmekteydi.⁶⁸ Ancak bu hakkın kullanımı da sınırlı sayıda kadının kullanımındaydı. Özellikle Hunlarda “*Hakan-Hatun*” statüsü bağlamında kadının bu toplumda söz sahibi olduğu varsayılsa da son kerte de daha önce de ifade edildiği üzere bu hakları kullanan kadın sayısı oldukça sınırlı sayıdadır.⁶⁹

Göktürk ve Uygurlarda kadının toplumsal konumuna ilişkin bir takım düzenlemeler söz konusudur. Örnek olarak evlilikte ana-babanın onayı gereklidir. Bunun yanı sıra, erkek tarafı kız alımında bir ödenek (Kaling) vermektedir.⁷⁰ Kandiyoti'nin de ifade ettiği gibi bunun en temel sebebi boşanma durumunda, gelinin ailesine dönmesi durumunda bir güvenlik fonu olarak kabul görmesidir.⁷¹

Evli kadınların konumu kutsal bir önem arz ediyordu ve bu kadınlara tecavüz edilmesi idamla cezalandırılmıştı. Yine kadın aile içinde eşit haklara sahipti.⁷² Mitolojik açıdan da kadınların ve erkeklerin ayrı tanrı/tanrıçaları vardır. Hayatın kaynağı olarak varsayılan güneş ve gökyüzü kadını simgelerken, yeryüzü ve ay'da erkeği simgelemektedir.⁷³ Yine Türk

⁶⁵ Bugün dahi ülkemizde bu anlayış bazı bölgelerde sürmektedir. Tıp teknolojisindeki ilerlemeler bu anlayışı sekteye uğratsa da son kerte de bu anlayış devam etmektedir.

⁶⁶ Altundal, **a.g.e.**, s. 22.

⁶⁷ Hükümet ve devletin kendini babacan bir tavır içinde sergilemesi. Bkz. Altundal, **a.g.e.**, s. 20.

⁶⁸ Altundal, **a.g.e.**, s. 20.

⁶⁹ Altundal, **a.g.e.**, s. 24.

⁷⁰ Altundal, **a.g.e.**, s. 25.

⁷¹ Deniz Kandiyoti, **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler**, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 25. “1968 yılında S.Timur tarafından ülke çapında yapılan bir araştırma, başlık kumrumun Türkiye'nin doğusu, Karadeniz kıyıları ve Orta Anadolu'da, yani kadınların üretime ekonomik katkılarının yüksek ve ataerkil geniş ailenin en yaygın olduğu yörelerde uygulandığını göstermektedir.” S. Timur'dan aktaran: Kandiyoti, **a.g.e.**, s. 25

⁷² Altundal, **a.g.e.**, s. 25.

⁷³ Altundal, **a.g.e.**, s. 25.

mitolojisi açısından hikayelerde ve destanlarda kadınlara ilişkin toplum içerisinde bir saygınlığın olduğu vurgulanır. Dede Korkut Hikayeleri'nde kadının özellikle "aile" bağlamında öneminden bahsedilir. Ancak aynı eserde erkek çocukların kız çocuklarından üstün tutulmasının söz konusu olması olayın diğer bir ironik boyutudur.⁷⁴

Kısaca özetlemek gerekirse İslamiyet'in kabul edilmesinden önce Türk toplumlarında kadınlar siyasal açıdan dışlanmalarına karşın toplumsal açıdan dışlanmıyorlardı. Monogamik bir evlilik biçiminin yürürlükte olduğu bu toplumlarda, göçebeliğin olması nedeniyle kadınların zor doğa koşulları karşısında mücadele edebilmeleri için ata binmeleri ve savaşabilme hakları bulunmaktaydı.⁷⁵ Kadınların bu savaş siyasetinde söz sahibi olmaları belli ki toplumsal açıdan karar süreçlerinden çok dışlanmamalarına kaynaklık etmekteydi. Çünkü:

"Günümüz toplumu dahil her toplumda silahlı güçleri yani orduyu hangi sınıf elinde tutuyorsa yasa-yapıcılığını da o sınıf tekelinde tutmakta ve bir bütün olarak Devlet o sınıftan yana, o sınıfın istekleri doğrultusunda yönetilmektedir."⁷⁶

İslamiyet Ortadoğu bölgesinde doğup yayılan üç büyük tektanrıci dinlerin sonuncusu olarak İ.S. VII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Kısa bir süre içerisinde Arap Yarımadası'nın büyük bir çoğunluğunda bir inanç sistemi ve siyasal-yönetimsel bir sistem olarak egemenliğini kurmuştur.⁷⁷

Yukarıda da ifade edildiği üzere tek tanrılı dinlerin ortaya çıkış süreçlerinde, ezilmiş ve dışlanmış kesimlere tanımış oldukları haklardan dolayı bu sınıflar arasında bir ilgiyle karşılaşılır ama zamanla egemen konumdakilerin iktidarlarını yeniden üreten bir araç haline geldikleri varsayılmaktadır. Tıpkı Hıristiyanlıkta olduğu gibi İslamiyet'te de başlangıçta kadınların bir ilgisi söz konusudur.⁷⁸

⁷⁴ Tanilli, **a.g.e.**, s. 115.

⁷⁵ Tekeli, **a.g.e.**, s. 193.

⁷⁶ Altundal, **a.g.e.**, s. 24.

⁷⁷ Berktaş, **a.g.e.**, s. 108.

⁷⁸ Berktaş, **a.g.e.**, s. 111.

Berktaş, İslamiyet'in diğer dinler karşısında özgüllüğünü total bir yaşam tarzına sahip olmasına bağlamaktadır. Bu bağlamda İslamiyet total bir yaşam tarzı öngördüğünden dolayı din ile devlet arasında bir ayırım yapmadan, tüm yaşamsal pratikler üzerinde mutlak olandır.⁷⁹ Bunun en büyük örneği de “halifelik” kurumudur. Halifelik kurumu bünyesinde hem dini liderliği hem de dünyevi yani siyasi liderliği barındırmaktadır. Halife olmak içinde iki ölçüt vardır. Bunlar: Arap olmak ve Erkek olmak. Belki Arap boyutuna ilişkin Osmanlı Devleti de göz önünde bulundurulursa bir çatışmanın yaşandığı söylenebilir lakin erkeklik olgusu konusunda bir tartışma yaşanmaması ilginçtir.⁸⁰

“Gökyüzüyle dünya arasındaki bu kozmik iç içelik, şeriatı buyuran yasa koyucu Allah ile onun buyruğunu yeryüzünde uygulayan Halife arasındaki bağ, Tanrı'nın hem tek hem de erkek olduğu bir dinde, kadınların dışlanmasını mantıklı kılmaktadır.”⁸¹

İslamiyet açısından kadının iffeti ve ahlakı merkezi bir konum arz eder.⁸² Bu merkezi konum başlangıcından bu yana süregelen bir olgudur. Mamafih bu olgu bugün daha çok modernliğin eleştirisine yönelik ön plana çıkmaktadır.⁸³ Türklerin İslam Dini ile tanışmaları VIII. yüzyılda başlar ve bu süreç XI. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu tanışma ve kabulleniş süreci beraberinde toplumsal ve siyasal hayatta değişiklikler yaratmıştır. Şöyle ki sınırlı sayıda da olsa Türk Devletleri'nde kadının belli bir konumu söz konusu iken artık bu konum “ahkâmı şer'i şerifi” (Kutsal Şeriat Kuralları) gereği sorgulanmaya girmiştir. Kadınlar artık sahip olduğu ayrıcalıklardan vazgeçirilmişlerdir.⁸⁴

Özellikle kadının eski konumu ile Osmanlı'da varlığı ile yokluğu belli olmayan kadının yaratılması süreci Selçuklular'da başlamıştır. Selçuklu Devleti, Acem, Arap ve Bizans

⁷⁹ Berktaş, **a.g.e.**, s. 112.

⁸⁰ Berktaş, **a.g.e.**, s. 113.

⁸¹ Fatıma Mernissi, **Hanım Sultanlar**, Cep Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 41 Aktaran: BERKTAŞ, **a.g.e.**, s. 113.

⁸² Nilüfer Göle, **Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme**, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 11.

⁸³ Göle, **a.g.e.**, s. 16.

⁸⁴ Altundal, **a.g.e.**, s. 55-56 ve TANİLLİ, **a.g.e.**, s. 118.

kültüründen etkilenerak kadının konumunu bu kültürler bağlamında tasarlamıştır.⁸⁵ Afet İnan bu bağlamda dini taassubun Selçuklulardan ziyade Osmanlı'da başladığını ifade etse de yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dönüşümün başlangıç noktası Selçuklulardır.⁸⁶ Kanımızca İnan'ın tespitinde haklılık payı olmakla birlikte Türklerin İslamiyet'i kabul edişi ve akabinde yerleşik hayatın getirmiş olduğu ekonomi-politik dönüşümün kadının konumunu etkilediğini gözden kaçırmıştır. İnan'ın baskıdan ifade ettiği kesim saray kadınları dışında başka bir kesim olamaz. Sınırlı sayıdaki bu saraylı kadınları göz önünde bulundurarak bir genelleme yapmak sağlıklı olmayabilir.

Cinsiyetçi tarih algılayışının bir sonucu olarak algılanan bu durum belli başlı kadınları ele alarak bir genelleme yapmaktadır. Oysa olması gereken bir grup olarak kadınların tarihinin ele alınmasıdır. Böylelikle cinsiyetçi tarih algısının önüne geçileceği gibi kadınların görünür olunmasında da olanaklar sağlanacaktır.⁸⁷

Yine cinsiyetçi bir tarih perspektifinden bakmanın getirmiş olduğu bir ikili durum da İslamiyet bağlamında ele alınabilir. Şöyle ki; İslamiyet ile birlikte kadının konumunun eskiye nazaran ilerlediğini savunan bir yoruma karşın, bir diğer yorum ise kadının konumunun özellikle Eski Türkler bağlamında gerilediğini ifade etmektedir. Çalışmamızın daha önceki bölümünde Hıristiyanlık bağlamında da gördüğümüz üzere ve Tekeli'nin de ifade ettiği gibi gerçekten de dinler oluşum döneminde son derece ilericidirler. Ancak zamanla iktidar (hâkim sınıf) kendi tahakkümünü uygulamak amacıyla dini yorumlanışta bir revizyona gider ve kendi hedefleri ile bağdaştırır. Dolayısıyla görülen bu ikilem dinin kendisinden çok yorumlanış tarzındadır.⁸⁸ Buna Osmanlı Devleti'nden bir örnek vermek gerekirse de teokratik yapının inşa edilmeye başlandığı 16. Yüzyıldan itibaren kadının "ulema" sınıfı tarafından toplumdaki

⁸⁵ Altundal, **a.g.e.**, s. 57.

⁸⁶ Altundal, **a.g.e.**, s. 59.

⁸⁷ Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s. 17.

⁸⁸ Tekeli, **a.g.e.**, s.194.

dışlanması, özel alana hapsedilmesi gösterilebilir.⁸⁹ Bu bağlamda İslami yorumların kadını ikinci plana ittiğini Toprak şu şekilde ifade etmektedir:⁹⁰

“Aslında, İslamiyet’te kadınların rasyonel düşünceye yatkınlıklarına olan inanç o kadar zayıftır ki, Kuran ancak iki kadının tanıklığını bir erkeğinkine eşit saymaktadır. Ayrıca, Kuran’da erkeklerin kadınlara kıyasla daha üstün oldukları açıkça belirtilmiş ve bu ayet bazı Müslüman düşünürler tarafından kadınları kamu görevlerini üstlenebilmek açısından hem kafaca hem de bedenen zayıf olduklarının Allah tarafından kanıtlandığı şeklinde yorumlanmıştır.”

Osmanlı Devleti’nin kuruluş aşamasında ilişkide olduğu diğer toplumların kültürlerinin etkisiyle seleflerindeki durumdan farklı bir algılayış sürecine girmiştir. Örneğin “harem” denilen durum bizatihi Osmanlı Devleti’nin İran ve Bizans’tan almış olduğu bir kurumdur. Harem İran’da tüm toplumsal katmanlarda yer alırken Osmanlı Devleti’nde genelde saraya özgün bir durumdur.⁹¹

Kadının toplumsaldan dışlanması kent ve kır ayrımı bakımından da bir çeşitlilik göstermektedir. Nitekim kırsalda kadın üretim sürecinin dışına çıkmamış aile işletmesinde çalışmış, buna karşın kentte kadın herhangi bir sınıfta olması fark edilmeksizin uzunca bir süre evine kapatılmıştır.⁹²

“Nitekim 16. yüzyıldan sonra, kadının sokağa çıkması ve üzerine giydiği kıyafete kadar her davranışını kısıtlama yönünde alınan kararların da özellikle kentte yaşayan kadınları etkilediği bilinmektedir. Kadınlar üzerinde örtünme, eve kapanma, toplum yaşantısından tecrit edilme şeklinde uygulanan çeşitli baskıların, özellikle “ıslahat” yanlısı III. Selim ve II. Mahmut gibi Sultanlar zamanında şiddetlenmesi, reformlara karşı baş gösteren direnmeler karşısında kadının statüsünde hassas davranıldığını göstermek amacıyla verilen ödünler olarak da yorumlanabilmektedir.”⁹³

⁸⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s.194.

⁹⁰ Binnaz Toprak, “Türk Kadını ve Din”, **Türk Toplumunda Kadın** (Ed. Nermin Abadan Unat), Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara, 1979, s. 389.

⁹¹ Valentine M. Moghadam, “Islam, Integration, and the Feminist Alternative”, **Contemporary Sociology**, Nov 2007; Volume 36, s. 517.

⁹² Tekeli, **a.g.e.**, s.194.

⁹³ Taşkıran ve Berkes’den aktaran: Tekeli, **a.g.e.**, s.195.

Bu bağlamda İslamiyet'in kadına kazandırdığı haklar aile içinde ve çocuk eğitimine ilişkindir. Kadın, İslamiyet'e göre özel alanda yer almalıyken, kamusal alandan olabildiğince uzak durmalıdır.⁹⁴

⁹⁴ Sucu, **a.g.e.**, s. 41.

2. KADINLARIN SİYASAL YAŞAMA KATILIM MÜCADELESİ

2.1. Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesi ve Kadın Hareketi

Siyasal katılımı, Yaraman'ın ifade ettiği gibi bireysel ve toplumsal olarak tasnif edebiliriz. Bireysel siyasal katılım, bireyin seçme hakkını yani oy verme hakkını barındırırken, toplumsal siyasal katılım oy verme hakkı yanı sıra siyasal süreçlere katılmayı ifade etmektedir.⁹⁵ Bu bağlamda dar anlamda siyasal katılım, parlamentolu/temsili demokratik sisteme katılım olarak ifade edilirken, geniş anlamda toplumsal süreçlere yurttaşların katılımı olarak ifade edilebilir.⁹⁶ Tekeli de siyasal kararların alınmasına katılımı, toplum nezdinde zuhur eden kararlara katılım olarak ifade ederken, söz konusu katılım düzeyinde herhangi bir sınıf, zümre ve cinsiyet farkı gözetilmeden, tüm yurttaşların yararlanması olarak belirtir.⁹⁷

“Demokraside, iktidarın bireylerin yaşamı, toplumun, ülkenin geleceği için vereceği kararların meşru olabilmesi için, iktidarın bu kararlardan etkilenenlerce seçilmesi ve onların tercihlerini yansıtması temel ilkedir. Bu ise herkesin seçme hakkına sahip olmasını ve siyasi karar organlarında toplumun dengeli temsil edilmesini gerektirir.”⁹⁸ Olması gereken böyle iken kadınların siyasal yaşama erkekler kadar katılmadıkları ve neticesinde karar süreçlerinde yer almadıkları güneş gibi ortadır.⁹⁹ Peki, kadınlar kendileri için yaşamsal önem taşıyan bu süreçlere neden katılmamaktadır? Bu ilgisizliğin ardında yatan temel saik nedir?

Aydınlanma sonrası ortaya çıkan liberalizm ve sonrasında gelişen sanayi devrimine bağlı olarak ortaya çıkan kadın hareketi kadını dışlayan yeni kamusal alana bir tepki şeklinde ortaya çıkmıştır. İlk olarak İngiltere’de ortaya çıkan kadın hareketinin en temel talebi kadının özel alandan çıkarak erkeğe ait olan kamusal yaşam alanında yer almaktı. Çaha'nın da ifade ettiği üzere, kadının toplumsal ve siyasal yaşamda yer almasını sağlamak yanı sıra ekonomik açıdan konumunu düzenlemek açısından ortaya çıkan ve süreç içerisinde gelişen kadın hareketi

⁹⁵ Ayşegül Yaraman, **Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 11.

⁹⁶ Heidi Wedel, **Siyaset ve Cinsiyet**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 19-20.

⁹⁷ Tekeli, **a.g.e.**, s. 19.

⁹⁸ Ka-DER Çalışma Grubu, **Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye**, KADER Yayınları, İstanbul, 2005, s. 10.

⁹⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 19.

birinci dalga kadın hareketini oluşturur. Kısaca ifade etmek gerekirse; özel alan-kamusal alan dikotomisinde kadınların erkekler ile aynı anda kamusal yaşamda söz sahibi olmaları gerekliliği; ikinci olarak kadınların da siyasal egemenlik hakkına ortak olmasını; üçüncü olarak da kadının aydınlanmanın ortaya çıkarmış olduğu liberal düşüncenin ürünü olarak erkeklerle eşit yasal haklara kavuşmasını sağlamaktır. Kısaca, birinci dalga kadın hareketi ekonomik hayatta var olmayı, siyasal hayatta söz sahibi olmayı, hukuksal platformda erkeğin düzeyine çıkmayı amaçlamıştır.¹⁰⁰

Kadının iktidarı meselesi erkek imgelemine kurcalayıp durmaktadır. Antikiteden bu yana kadınlar siyasal alandan uzaklaştırıldılar ya da uzak durmaları benimsendi.¹⁰¹ Cinsiyetçi işbölümüne dayanan ataerkil toplumda iktidar gibi iktidar yeteneği de eril değerlerle belirlenmiştir.¹⁰² Cinsiyetler arasında katılımcı ve paylaşımcı bir işbölümü gerçekleşmediği sürece kadının özel alanda da kamusal alanda da özgürleşmesi olanaksızdır.¹⁰³

18. Yüzyıl Avrupa’da ve Dünya’da kadınların başkaldırdığı direniş dönemi olarak adlandırılabilir. Özellikle Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan temel ilke eşitlik bu direnişin sembolüdür.¹⁰⁴ Tekeli’nin de ifade ettiği gibi kadınların sosyal ve siyasal yaşama katılımını daha çok toplumsal olayların ya da hareketlerin meydana geldiği dönemlerde görmekteyiz.¹⁰⁵ Dünyadaki örnekleri yanı sıra Türkiye kısmında da rahatlıkla görebileceğimiz gibi I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devlet’inde kadınların cephe gerisinde ekonomik ve toplumsal yaşama yoğun bir biçimde katılmaları, bize, Tekeli’nin tespitinin haklılığını ifade etmektedir.

Burjuvazi 1789’da gerçekleştirdiği devrim ile iktidarda söz sahibi olduğunda üç temel kavramı şiar haline getirmişti: *Özgürlük, eşitlik, kardeşlik*. Ancak burjuvazinin bu ideali tüm

¹⁰⁰ Ömer Çaha, “Türkiye’de Kadın Hareketinin Tarihi: Değişen Bir Şey Var Mı?”, www.fatih.edu.tr/~omercaha/Makaleler/Turkce%20Makaleler/Sivil%20toplumla%20ilgili%20makaleler/KadınınTarihi.doc (07.04.2009)

¹⁰¹ Gilles Lipovetsky, *Üçüncü Kadın*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998, s. 196.

¹⁰² Yaraman, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁰³ Yaraman, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁰⁴ Tanilli, *a.g.e.*, s. 49.

¹⁰⁵ Tekeli, *a.g.e.*, s. 69.

insanları kapsamamıştır. Kadınların, kitlesel anlamda toplumsal mücadelelere katılma tarihi Fransız Devrimi'ne dayanmaktadır. Ancak burjuva devrimi kadınları dışlamakta gecikmemiştir, Fransız kadınları *Ancien Regime'de* sahip oldukları hakları dahi yitirmişlerdir.¹⁰⁶

Napoleon'un o olmasaydı Fransız Devrimi gerçekleşmezdi dediği Jean Jacques Rousseau, “kadın erkeğe haz veren bir yaratık olmalıdır” ve yine Rousseau'ya göre kamusal alana ait olan her şey eril, bunun karşısında duran özel alan ile dışıldır.¹⁰⁷ derken, söz konusu Devrim'in düşünsel alt yapısını ifade etmekteydi. Yine David Hume “ bir cinsin elde edebileceği en büyük saygı, sadakatten gelir ve bir kadın, bu konuda zayıflık gösterirse orta malı ve bayağı olur. Şerefini kaybeder ve tüm hakaretleri hak eder. Küçük bir kusur, şerefini yerle bir etmek için yeterli değildir. Bir kadının her şeyden çok açlığını doyumak için olanakları olur; yoksa alçakgönüllülüğü ve kendine hâkim olması, bizi rahatlatmaz ve bir kere yapılan hata, söylemek gerekirse hiçbir zaman tamamen onarılamaz. Bir erkek fırsat bulup alçakça bir şey yaparsa, bunun tam tersini yaparak şerefini kurtarabilir. Fakat bir kez iffeti yok olmuş bir kadın, bizlere kendine yeterince hâkim olabileceği yolunda güvence verebilir mi?”¹⁰⁸

Buna karşın Condorcet ve Diderot gibi aydınlar kadınların eşitliğini savunmuşlardır. Condorcet kadınlara oy hakkı tanınmamasını eleştiriyordu ve durumu şöyle açıklıyordu: “İnsanlar hak eşitliği ilkesini, insan soyunun yarısını, kılları bile kıpırdamadan, yasaları alıkoymakla, yani kadınları yurttaş saymamakla çiğnemiş olmuyorlar mı? Yoksa ulusal temsil, ulusun temsili demek olduğuna göre, kadınlar ulusun parçası değil mi?”¹⁰⁹

Burjuvazinin bu anti-feminist karakterine ilk ciddi tepki, tarihin ilk feministi olarak ifade edilen Olympe de Gouges'dan gelmiştir. 1791 tarihinde Olympe de Gouges “*Kadın Hakları*” adlı bir broşür yayımlamış ve bu broşür Marat ve Robespierre gibi devrimcilerin dahi

¹⁰⁶ Tekeli, **a.g.e.**, s. 69.

¹⁰⁷ Narinç Ataman, “**Kadınsız Demokrasi, Demokrasi Değildir**”, Kadınlar Olmadan Aslan (Der: Zeynep Göğüş), Sabah Kitapları, İstanbul, 1998, s. 24.

¹⁰⁸ Kızılkaya, **a.g.e.**, s. 97.

¹⁰⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 70-71.

tepkisini çekerek, Gouges'un giyotinle idam edilmesine sebebiyet vermiştir.¹¹⁰ Napoleon döneminde kadınların devrim yasalarından elde ettikleri tüm haklar ellerinden alınmıştır.

Devrim tüm Avrupa'yı etkilemiş ve İngiltere'de de 3 Ocak 1792'de Mary Wollstonecraft Feminist teori açısından son derece önemli olan ve ilerisi için feminist hareket açısından başat eser olarak kabul edilecek olan *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu) adlı eseri yayınlamıştır.¹¹¹ Wollstonecraft bu eserinde özellikle Rousseau'nun görüşlerine karşı çıkararak: "bütün insanların kendi kaderlerini belirleyebilme hakkına sahip olmaları gerektiğini, bunun içinde kadınların, erkeklerle eşit bir eğitim görmeleri gerektiğini" savunuyordu.¹¹²

"John S. Mill de Wallstonecraft'ın yolunda giderek 1869'dayazdığı *Kadının İkincilliği* (the Subjection of Women) adlı yapıtında kadının erkek gibi ekonomik, kültürel ve sivil haklara sahip olması düşüncesini işledi. Liberal düşüncesinin bir uzantısı olarak kadının da mutluluğun kaynağı olan zevk ve elem gibi dürtülere sahip olduğunu ve dolayısıyla erkekle aynı sivil haklara sahip olması gerektiği fikrini savundu. Fakat bu düşünceye rağmen Mill ailedeki iş bölümünün "rıza"ya dayalı olarak gerçekleştiğini ileri sürdü ve bunu savundu. Ona göre bir kadın evliliği tercih etmekle erkek gibi bir meslek seçmiş, dolayısıyla ailenin işletmeciliğini kabullenmiş olur. Erkekle aynı tabiata sahip olmasına rağmen ve aynı ekonomik ve sivil haklarının olmasına rağmen kadının ev kadınlığı ve anneliği tercih edeceğini ileri sürdü."¹¹³

Bilindiği üzere İngiltere dünyanın ilk kapitalistleşen toplumdur. Bu ülkedeki burjuva kadınları da kendi sınıflarından erkeklerin sahip oldukları haklara sahip olmak istiyorlardı. 18. yüzyılla birlikte Aydınlanmacı Liberalizm'in etkisiyle Kadim Stoacı ve Locke'cu "doğal haklar" teorisi ile birlikte, söz konusu düşünce akımının etkisinde kalan "burjuva kadınları" kamusal alan/özel alan tartışmalarına merkezi bir önem atfetmişlerdir.¹¹⁴

¹¹⁰ Tekeli, a.g.e., s. 71.

¹¹¹ Josephine Donovan, **Feminist Teori**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 15.

¹¹² Tekeli, a.g.e., s. 72.

¹¹³ Ömer Çaha, "Feminizm ve Sivil Toplum", **Birikim Dergisi**, Sayı 59, Mart 1994, s. 83.

¹¹⁴ Donovan, a.g.e., s. 15-18.

Tarihsel bağlamda irdelendiğinde “kadının” köleci dönemde ve feodal dönemde ortaya çıkmadığını görüyoruz. Her ne kadar 18. yüzyıla kadar feodal yapıdan dolayı ev işlerinde toplumsal hayatın sürdürülebilirliği açısından ev işlerinde kadın ve erkek ortak hareket etse de kadın kamusal alandan uzak tutulmuş, özel alana hapsedilmiştir. Buna karşın sanayi süreciyle birlikte ortak hareket eden işgücünde bir ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Özel alanda bu sürece kadar ortak hareket eden cinsler, bu süreçten sonra erkeğin kamusal alana yönelmesi ile birlikte bir ayrım yaşamaya başlamışlardır.¹¹⁵ Arat’ın da ifade ettiği gibi evin dışına çıkmayan, sorgulamayan, eleştirmeyen, kocasının emeğiyle geçinen burjuva kadınları dar anlamda liberal feminizmin ve geniş boyutlarda kadın hareketinin başlatıcıları olmuşlardır.¹¹⁶

Görüldüğü gibi eşitsizliklerin var oluşu çok eskilere dayansa da ifşa edilişi “kapitalist döneme” rastlamaktadır. Bunun en büyük nedeni; "makineleşmiş fabrikalar ve ev ekonomisinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyası evin özel dünyasından daha önce hiç olmadığı kadar birbirinden ayrılmıştır. Bu gibi eğilimler, akılcılığı kamusal alanla, akıl dışılığı ve ahlâkı özel alanla ve kadınla özdeşleştiren aydınlanma düşüncesini desteklemiştir".¹¹⁷ Yine klasik iktisadi sistemin ürünü burjuvazi kadınları ve çocukları istihdam ederek, üstelik de düşük ücretle çalıştırarak karlılığını arttırmak istemiştir.¹¹⁸

Sivil itaatsizlik örneği olarak ilk defa “açlık grevi” İngiliz kadınlar tarafından 1907 yılında gerçekleştirilmiştir. İngiltere’de kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1918 yılında kabul edilen bir yasayla kısmen tanınmıştır. Ancak tam anlamıyla kadınların bu ülkede eşit bir şekilde seçimlere katılmaları 1928 yılında mümkün olmuştur.¹¹⁹

İngiltere’den Avrupa’ya yayılan sanayi devrimi Fransa’yı da etkilemiş, kadın hareketi bu ülkede sanayileşme bunalımları içerisinde şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla Fransa’da kadın hakları sosyalist mücadele içerisinde şekillenmiştir. Ancak özellikle Proudhon’dan

¹¹⁵ Zekiye Demir, **Modern ve Postmodern Feminizm**, İz Yayınları, İstanbul, 1997, s. 48.

¹¹⁶ Necla Arat, **Feminizmin ABCsi**, Simav Yayınları, İstanbul, 1991, s. 53.

¹¹⁷ Donovan, **a.g.e.** s. 19.

¹¹⁸ Karl Marx, Friedrich Engels, V. İliç Lenin, **Kadın ve Aile**, Sol Yayınları, Ankara, 2002, s. 29.

¹¹⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 80.

yoğun biçimde etkilenen Fransız sosyalizmi, söz konusu düşünürün görüşlerinden dolayı kadını aileye feda etmiştir ve kadının sendikal mücadeleye girmesini engellemiştir.¹²⁰ Proudhon görüşlerini ise şu şekilde dile getirmekteydi:

“Farzedelim ki, kadın bir halk meclisinde kocasınınkine ters bir oy kullandı, bu onların anlaşmazlık içerisinde bulunduğu işret eder ve boşanmaya yol açar. Kadının oyunun, kocasınınkini dengelediğini farz etsek bile bu durumda doğanın isteğine karşı çıkmış erkeklik incinmiş olur.”¹²¹

1870’te III. Napoleon İmparatorluğunun çöküşü ile birlikte kadınlar tekrar ön plana çıkmışlardır. Özellikle ilk işçi sınıfı iktidar deneyimi olan Paris Komünü sürecinde kadınların etkisi yadsınamaz boyuttadır.¹²² “1867’de kızlar için ilkokullar, 1880’de kız liseleri ve öğretmen okulları açılıyordu. 1890’da Fransa’da 40.000 kadın ilkokul öğretmeni yetişmişti. 1891’de Fen Fakültesine ilk kadın öğrenciler alınıyor, 1897’de bir hukuk doktoru kadın ilk defa avukat olmak için mücadele veriyor ve 3 yıl sonra bu hakkı alıyordu. İlk kadın doktorlar 1883’de hastanelere kabul edilmişlerdi.” Fransız Devrimi’nden tam 155 yıl sonra 1944 yılında de Gaulle’ün geçici hükümeti döneminde kabul edilen bir kararname ile kadınlara seçme ve seçilme hakları tanınır.¹²³

ABD’de kadın hareketi Avrupa’dan farklı olarak ırk ve etniksel bir hareket ile bağlantılı mücadele etmiştir. Şöyle ki Avrupa’da işçi sınıfı ile hareket eden kadın hareketi ABD’de siyahî kölelerle mücadelesine başlamıştır. Bağımsızlık mücadelesinden 1820’lere değin kadın erkek arasında görece bir eşitlik durumu söz konusu iken sanayileşme sürecinin bu ülkeye sıçraması ve gittikçe kapitalistleşen bir ülke haline gelmesiyle ABD’de kadın hareketi de önemli bir mücadeleye başlamıştır.¹²⁴

Amerika Birleşik Devletleri’nde doğal haklar teorisinden gelen feminist kuramcılar, kadınların birer vatandaş olarak, erkekler ile aynı temel haklara sahip birer insan olduklarını ileri sürmekteydiler. Bu bağlamda temel doğal haklar doktrinini kadınlara uyarlayan ilk

¹²⁰ Tekeli, **a.g.e.**, s. 73.

¹²¹ Proudhon’dan aktaran: Tekeli, **a.g.e.**, s. 73.

¹²² Tekeli, **a.g.e.**, s. 77.

¹²³ Tekeli, **a.g.e.**, s. 80-82.

¹²⁴ Tekeli, **a.g.e.**, s. 82.

girişim, Elisabeth Cady Stanton tarafından kaleme alınmıştır. Bu bildiri 19-20 Temmuz 1848 tarihinde New York'ta Seneca Falls toplantısında sunulmuştur. Birleşik Devletler'deki en önemli olay ABD feminizminin kurucusu kabul edilen Seneca Falls toplantısıdır. Bundan çıkan 19-20 Temmuz 1848 tarihli "fikirler bildirisi" (Declaration of Sentiments), "Biz tüm kadın ve erkeklerin eşit yaratıldıkları gerçeğini açıkça kabul ediyoruz" diye başlayan "bağımsızlık bildirgesi"ni yansıtıyordu. Sayılan şikâyetler arasında kadınların "hem yerli hem de yabancı- cahil ve aşağı sınıf erkeklerle" verilen temel vatandaşlık hakkı olan seçme hakkından yoksun bırakılmaları vardı.¹²⁵

Bu bildiriye önemli kılan unsur ise "kadınların, doğal haklarını ihlal eden ve şimdiye kadar kamusal olaylarda sesini çıkarmalarını engelleyen yönetime rıza göstermemeleridir."¹²⁶

"Bütün erkekler ve kadınlar eşit olarak yaratılmışlardır, yaratıcıları tarafından verilmiş ve vazgeçilemez haklara sahiptirler ki bunların arasında yaşam, özgürlük ve mutluluğun peşinden koşma hakkı vardır, bu hakları korumak için güçlerini yönetilenlerin rızalarından alan hükümetler kurulmuştur- bu hakikatleri aşikâr sayıyoruz."

8 Mart 1857 yılında New York'taki kadınların grevleri ve gösterileri daha sonra 1910 yılında toplanan Kadın Enternasyonalı bu tarihin uluslararası kadın günü ilan edilmesine karar verecektir.¹²⁷ Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlar seçme ve seçilme hakkını 1920 yılında elde etmiştir.¹²⁸

Marksist teori, kadınların köleci ve feodal ekonomilerin tersine, üretim sürecine doğrudan "işçi" olarak sokulduğu erken-kapitalist döneme radikal tepkinin başat ürünü olarak nitelendirilebilir. Bu "vahşi kapitalizm" olarak da adlandırılan dönemin en tutarlı okuması olan Marksizm, kadınların "işçi" olarak siyasal muhalif hareketlere katılımını sağlarken, kadınların cinsiyet bağlamında kendilerini tanımalarını ve görece bir özgüven kazanmalarını sağlamıştır. Sömürü mekanizmalarını baş çelişki olarak saptayan Marksist teori, kapitalist üretim süreçlerinin tahlil ve mahkum edilmesinde kadının sadece "işçi" olarak ekonomik

¹²⁵ Donovan, **a.g.e.** s. 23.

¹²⁶ Donovan, **a.g.e.** s. 25.

¹²⁷ Tekeli, **a.g.e.**, s. 85.

¹²⁸ Angela Davis, **Kadınlar, Irk, Sınıf**, Sosyalist Yayınları, İstanbul, 1984,

hayatta değil, aynı zamanda erkek işçiyi yeniden üreten aile-içi ekonomide de ikinci bir sömürüye maruz kaldığını görmezden gelememiştir.

Teorik zeminini Marksizm'e dayandıran 1917 Devrimi ile kadınlar Sovyetler Birliği'nde o güne değin eşi benzeri olmayan bir girişime başlamışlardır. Özellikle bu süreçte Clara Zetkin, Aleksandra Kollantai gibi marksist-feminist kadınların ve elbette ki "kadınsız devrim/sosyalizm olmaz" diyen Lenin'in çabaları yadsınamaz. Devrimin hemen ertesinde başlamak üzere kadınlar siyasal ve toplumsal haklarını elde etmişlerdir. Ancak kısa bir süre sonra 1924'ten itibaren Stalin dönemi ile birlikte kadınların elde etmiş oldukları haklarında bir gerileme başlamıştır.¹²⁹ Stalin'in sosyalizmi pekiştirmek söylemiyle devlet iktidarını tıpkı burjuva demokrasilerinde olduğu gibi inşa edici/modernist yöntemlerle kalıcı kılmayı hedefleyen politikaları, Marksist teoride özellikle Engels'in aile ile ilgili tahlilleriyle taban tabana zıt uygulamalara yol açmıştır. Burjuva aile tipinin kadının edilgen/meta konumunu koruduğu ve pekiştirdiği üzerine olan çıkarımlar, İkinci Paylaşım Savaşı sonrası hepten unutulmuş, azalan erkek nüfusunun yeniden kazanılması için burjuva çekirdek aile modelini yeniden komünal aile modeli yerine ikame eden stratejilerle kadın, "erkek nüfusunu çoğaltan" bir işleve hapsedilmiştir. Nitekim, 1917'den reel sosyalizmin çözüldüğü Gorbaçov dönemine dek, hiçbir kadın ülke liderinin ortaya çıkmamasını kadınların yetersizliğine bağlamak, bu nedenle ancak teorik bir miyopluk olarak algılanabilecektir.

2. 2. Türkiye'de Kadınların Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesi

2.2.1. Osmanlı Devleti'nde Kadınların Katılım Mücadelesi

Batı'da kadınları siyasal ve sosyal hakları uğruna mücadeleye giriştikleri dönemde, Osmanlı kadını, politik-ekonomik haklarından ziyade kamusalda tamamen uzaklaştırılmış evine kapatılmış bir nesne konumundaydı. Osmanlı Devleti'nde bu durumun değişmesi ise Aydınlanma Felsefesi'nin Osmanlı topraklarına uğraması ve etkilemesiyle başlar. Batıdaki kadın hareketine benzer şekilde Türkiye'de de kadınların kamusal hayatla bütünleşme mücadelesinin tarihsel geçmişi on sekizinci yüzyıla dayanmaktadır.¹³⁰

¹²⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 86-89.

¹³⁰ Çaha, **a.g.m.**, s.y.

Osmanlı Devleti'nde on altıncı ve on yedinci yüzyılda başlayan modernleşme süreci Tanzimat döneminde ve Meşrutiyet döneminde ilk sonuçlarını vermeye başlamıştır. Modernleşme hareketleri her alanda sahip olduğu etkiyi toplumsal yaşamda kadın-erkek ilişkilerinde de göstermiştir. Modernleşme ile birlikte, kadının hem kamusal hem de özel alandaki yeri ve etkinliğinde bazı değişimler yaşanmış ancak kadın-erkek ilişkilerinin dayandığı ataerkil sistem ortadan kalkmamış, sadece çağa ayak uydurarak modern bir şekle bürünmüştür.¹³¹ “Kadın üzerindeki cinsel kontrol, özel alanda babanın ya da kocanın tekelindeyken, modernleşme sonucunda kadının kamusal alanda görünmesiyle birlikte kontrol kamusal otoritelere yani daha geniş alanlara geçmiştir.”¹³² Bu döneme kadar geçerli olan anlayış Işın'ında ifade ettiği gibi ortaçağ toplumlarına ilişkin genel bir karakteristik özelliiktir; şöyle ki erkek üretici, kadın tüketici.¹³³ Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye'de kadınların siyasal mücadelesi tıpkı diğer ülkelerdeki gibi toplumsal rol ve statülerine bağlı olarak bir tarihsel geçmişe sahiptir.¹³⁴

Klasik liberal düzen ve buna bağlı olarak kapitalist üretim sisteminin ilk büyük krizlerinden birisi olarak adlandırılan 1872-76 krizi kadının da iş yaşamına girmesine, kadının ortaçağ toplumlarından varsayılan tüketici konumundan üretici konumuna geçmesine olanak vermiştir. Elbette ki bu dönüşümün arkasında yatan temel saik kadın bir bakış açısından ziyade kadının bir üretici nesneye dönüştürülmesidir. Söz konusu yapısal dönüşüm çalışan kadın ve entelektüel kadın tipini ortaya çıkarmıştır. Genel bağlamda kadınlara ekonomik ve sosyal haklarının verilmesi gerekliliği talepleri 18.ve 19. yüzyılda Fransız komüncülerince de ileri sürülmüştür.¹³⁵

Osmanlı Devleti de aynı dönemde bu dönüşümü hem yaşanan ekonomik bunalımın etkisiyle hem de modernleşme sürecine bağlı olarak özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında vuku bulan entelijensiyanın etkisiyle yaşamıştır. Osmanlı Devleti'nde yapılan ilk büyük nüfus

¹³¹ Nezahat Altuntaş, Hatice Karaçay Çakmak, “Feminizm, ‘Kesişen Mikro Farklılıklar’ ve Türkiye” **Karaburun Bilim Kongresi**, İzmir, 2008, s.y.

¹³² Walby'den aktaran: Altuntaş, Çakmak, **a.g.m.**, s.y.

¹³³ Ekrem Işın, **İstanbul'da Gündelik Hayat**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 107.

¹³⁴ Yaraman, **a.g.e.**, s. 39.

¹³⁵ Altundal, **a.g.e.**, s. 93-94.

sayımında (1844) erkeklerin yanı sıra kadınlarda sayılmıştır. Bu nüfus sayımın arkasında tüketici nüfusu saptama amacı bulunmaktadır.

“Osmanlı devlet yönetiminde 19.Yüzyılın ikinci yarısına kadar ağırlığını koruyabilen söz konusu kadına yönelik önyargılar, bütün ortaçağ toplumunda geçerli bir anlayıştan, erkeğin üretici, kadının ise tüketici olduğu inancından kaynaklanmışlardır. Ne var ki 19.Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin sarsılan iktisadi dengesi, ister istemez dikkatleri toplumsal tüketimin boyutları üzerinde yoğunlaştırır. Dolayısıyla imparatorluk coğrafyası üzerindeki insan envanterini çıkarmak düşüncesiyle başlatılan ilk kapsamlı nüfus sayımlarına kadınlarında dâhil edilmesi, yalnızca tüketimdeki paylarının saptanabilmesi içindir.

Tanzimat yöneticileri ortaya karamsar bir tablo çıkartan bu tüketici insan kalabalığını çeşitli düzeylerde üretici kılabilmek için maarif politikasına öncelik vermişler ve bu sayede kadın gündelik hayatta ağırlığını duyurabilmiştir. II. Abdülhamit döneminde ilk sonuçlarını vermeye başlayan Tanzimat maarifçiliği, klasik ev kadını yanında o zamana kadar toplumun yabancı olduğu iki değişik kadın tipini de ortaya çıkarmıştır. İşçi ve entelektüel kadın.”¹³⁶

Osmanlı Devleti'nde kadın konusunda yaşanan dönüşümün bir diğer nedeni de yukarıda ifade ettiğimiz gibi Tanzimat süreci ile ön plana çıkan meşrutiyet dönemlerinde baskın bir güce sahip olan entelektüel ortamdır. Bu dönemde Avrupa'da eğitim görmüş Genç Osmanlılar özellikle kadın-erkek konusundaki ilişkilerde bir takım dönüşümlerin yaşanmasında etkin bir role sahiptirler. Şinasi, Ahmet Rıza, Şemseddin Sami bu süreçte gazete ve dergilerde kadınlara ilişkin bir takım yazılar yazmışlardır.¹³⁷ Özellikle o dönem açısından son derece ilerici görüşlerin yayınlandığı “Kadınlar”da Şemseddin Sami tıpkı kadim Yunan'da Aristo gibi “çocuğu eğiten kadın olduğu için eğitilmesi gerektiğini” ifade ediyordu. Yine bu bağlamda Şinasi'nin “Şair Evlenmesi”nde en çok işlenen temalardan birisi de Avrupa'da tahsil görmüş Osmanlı erkeklerinin ülkelerine döndüklerinde geleneksel kurallar bağlamında evlendirilmeleri ve bu evliliklerden mutsuz olmalarıdır.¹³⁸

“1868 yılında yayımlanmaya başlayan Terakki Gazetesi, o günün Avrupa'sıyla karşılaştırmalar yaparak, Osmanlı toplumunda kadının geri bırakılmasını eleştiren yazılara sütunlarında yer veren ve 1888'den itibaren Muhadderat adıyla kadınlar için bir gazete

¹³⁶ Işın, a.g.e., s. 108.

¹³⁷ Aktaran: Altundal, a.g.e., s. 95.

¹³⁸ Yaprak Zihniöğlu, **Kadınsız İnkılâp**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 94.

çıkaran bir yayın organı. Devrin büyük kentlerinde kadınlar tarafından hararetle izlendiği söylenen bu yayın organlarını daha sonra Vakit, Şüküfezar, İnsaniyet, Ayine, Parça Bohçası, Aile gibi gazeteler izlemiştir. Bunlardan bazılarının yayın sorumluları kadınlardır. Ancak çoğu kısa ömürlü gazeteler olmuşlardır. Bu açıdan en önemli yayın organlarından birisi, yayın kadrosu hemen hemen tümüyle kadınlardan kurulu olan, 1895'te yayınlanmaya başlayan ve en uzun ömürlü kadın gazetesi olan Hanımlara Mahsus Gazete idi.”¹³⁹

Kuşkusuz aynı dönemde Batı'da suffragetler¹⁴⁰ siyasal hak mücadelesine başlamışlardır. Ve aynı dönemde Bebel, Engels gibi ünlü bilim insanı ve aktivistlerin kitaplarından etkilenerek mücadelesini sürdürmüşlerdir. Buna karşın Osmanlı'da Viktoryan İngiltere'si gibi kadının eğitilmesi mücadelesi söz konusuydu. Lakin bunun da amacı “iyi ana, iyi eş ve dindar kadın” modeli yaratmaktır.¹⁴¹

Yine dönemin ünlü devlet adamlarından Ahmet Cevdet Paşa'nın iki kızı Fatma Aliye ve Emine Semiye, Zihnioğlu'nun da belirttiği gibi eğer ki bir Osmanlı ve uzantısı Türkiye Feminizmi adı altında bir düşünsel ve eylemsel etkinlikten bahsedilecekse, bu oluşun en önemli düşünürleri olarak ileri sürülebilir.¹⁴² Bu bağlamda Knaus'un da ifade ettiği Osmanlı Feministleri seçkin ailelerden gelen ve eğitilmiş kadınlardır.¹⁴³ Bu olguda, Osmanlı'da snai kapitalist süreçlerin Batı'nın tersine, çok geç gelişmeye başlamasının, hatta Cumhuriyet dönemine dek atıl kalmasının da göz ardı edilmemesi gerekecektir.

Bu dönemde gerçekleştirilen somut dönüşümlere örnek vermek gerekirse Sezer'in de ifade ettiği gibi devlet karma eğitim konusunda ilerici adımlar atmıştır ve ilkokul, ortaokul ve lisesi gibi eğitim kurumlarında kız öğrencilerde eğitim hakkına kavuşmuş olmuştur. Özellikle Mithat Paşa'nın alt-yapısında büyük emek harcadığı meslek mekteplerinin açılmasıyla hem

¹³⁹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 197.

¹⁴⁰ Oy hakkı mücadelesi veren kadınlar

¹⁴¹ Tekeli, **a.g.e.**, s. 197.

¹⁴² Zihnioğlu, **a.g.e.** 44.

¹⁴³ Katharina Knaus, “Turkish Women: A Century Of Change”, **Turkish Policy Quarterly**, Spring 2007, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_90.pdf (23.01.2009)

kızların eğitim seviyesinin yükselmesi hem de başta öğretmenlik mesleği olmak üzere çalışma hayatına atılmalarına fırsat sağlanmış oluyordu. ¹⁴⁴

“Türkiye’deki kadın hareketi tarihini devletin bu hareketlere karşı gösterdiği reaksiyonla birlikte analiz etmek gerekiyor. Bir çok Batılı toplumun aksine, Türkiye’nin siyasal kültüründe ve sosyo-ekonomik yaşamında en merkezi yeri işgal eden devletin kadın hareketi gibi bir oluşuma karşı kayıtsız kalması düşünülemez. Özellikle modernleşme arayışlarının baş gösterdiği son iki yüz yıllık tarihsel gelişme içinde toplumun değişim dinamiğini ve ivmesini elinde bulunduran yegane aktörün devlet olduğu göz önünde bulundurulduğunda devletin kadın hareketi konusuna karşı tavrının analiz edilmesi daha bir önem kazanmaktadır. Türkiye’de belirgin özelliklere sahip beş evrede analiz edilebileceğini düşündüğüm kadın hareketinin her bir evresinde ayrıca devletin de tutumunu analiz etmek gerekiyor.”¹⁴⁵

“Tanzimat’la kadınlara tanınan bu fırsatlar Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)’ne gelindiğinde daha da genişledi. Bunda dönemin getirdiği söz, yazı ve basın hürriyetinin tesiri çok oldu. Daha önce elde ettikleri ortaöğretim hakkına ilave olarak 1915’te açılan İnas Darülfünunu ile yükseköğrenim hakkını kazanan kızlar, söz konusu hürriyet ortamında özellikle sosyal hayatta da faaliyette bulunmaya başladılar. Daha çok yardım dernekleri şeklinde de olsa bu dönemde, kadın haklarını geliştirmek ve onların eğitimlerini yükseltmek gibi gayeler taşıyan çeşitli dernekçilik çalışmalarına rastlanır. Basındaki gelişmelerin artmasıyla fikir hayatında da yer alan kadınlar, çeşitli yayın faaliyetlerine giriştiler. Balkan Savaşları (1912-1913) ve özellikle I. Dünya Savaşı (1914-1918)’nin getirdiği sıkıntı ve zorunluluklar - erkeklerin savaşa katılması vb...- sebeplerle başta devlet daireleri olmak üzere çalışma hayatının değişik kademelerinde görev aldılar. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde gerek cephede gerekse cephe gerisinde erkeklerle beraber yurt savunmasına katılarak üzerlerine düşeni yaptıkları ve ülkenin işgalci güçlerden kurtarılması için gerekli faaliyetlerde buldukları bilinen bir gerçektir.”¹⁴⁶

¹⁴⁴ Ayten Sezer, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları”, <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm> (23.01.2009)

¹⁴⁵ Çaha, **a.g.m.**, s.y.

¹⁴⁶ Sezer, **a.g.m.**, s.y.

I. Meşrutiyet ve akabinde II. Meşrutiyet'in liberal ortamı kadınların bazı dernekler çatısı altında buluşmasına olanak vermiştir. Söz konusu dernekler eğitim, yardımlaşma, kültürel dayanışma ve kuşkusuz siyasa ile ilişkindir.¹⁴⁷ Osmanlı Devleti'nde kurulan bu dernekler zamanla oy hakkını da içeriğine alan feminist derneklerin oluşmasında da başat aktörlerdir.¹⁴⁸

Kadioğlu, Meşrutiyet dönemi akımlarının -ki bunlar; İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük-kadınlara bir nesne gözüyle baktıklarını ifade ederler. Yukarıda ifade edildiği üzere söz konusu liberal ortamda kadınlar bu akımlardan etkilenmekle birlikte bağımsız bir hareket oluşturmuşlardır. Bu dönemdeki akımlar öngördükleri düzen içerisinde kadınların özne olmalarını kabullenmemektedir.¹⁴⁹ Tam da bu bağlamda Göle'de bu üç önemli düşünce akımının son kertede hedefi devletin bekası olduğunu ifade etse de Kadioğlu'nun yorumuna ek olarak bu düşünce akımlarının kadınlara ilişkin tavırlarının birbirinden farklı olduğunu vurgulamaktadır.¹⁵⁰ Kanımızca hem Kadioğlu hem de Göle haklılar dolayısıyla toplamak gerekirse düşünce akımlarının kadının kurtuluşuna ilişkin bir amaçları olmasa da kadının toplumsal konumu açısından bir politikaları mevcuttur. Bu politik duruşları da kadınların nesneleştirilmesidir.

Özellikle II. Meşrutiyet ve sonrası dönemde kadınlar doğrudan hak mücadelesine başlamışlardır. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu dönemde birçok dergi ve dernek hatta siyasi partiler bünyesinde faal olmuşlardır. Kuşkusuz en önemlisi Balkan Savaşları ile Büyük Savaşın getirmiş olduğu yıkımdır. Bu süreçte cephe gerisinde kalan Burjuva kadınlar dernekleşirken¹⁵¹ alt sınıflara mensup kadınlarında çalışma yaşamına katılmışlardır.¹⁵²

“1914 savaşı diğer bütün savaşa katılan toplumlarda olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nde de erkeklerin cepheye sevkiyle boşalan memuriyetlere, postahane ve telgrafhanelere, hastabakıcı

¹⁴⁷ Serpil Çakır, “Osmanlı Kadın Dernekleri”, **Toplum ve Bilim**, Sayı:53, Bahar:1991 s.140.

¹⁴⁸ Çakır, **a.g.m.**, S. 141.

¹⁴⁹ Ayşe Kadioğlu, “Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 93.

¹⁵⁰ Göle, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁵¹ Halide Edip'in kurucularından olduğu Teali Nisvan, Hilal-i Ahmer örnek olarak gösterilebilir.

¹⁵² Tekeli, **a.g.e.**, s. 198-199.

olarak hastanelere ve orduya kadınların alınmasına yol açtı. Kadınların çalışma hayatına girişi salt büyük kentleri etkileyen bir oluşum olarak kalmamış, özellikle “amele taburları” aracılığıyla Anadolu merkezlerindeki kadınlarda savaş için seferber edilmişti.

“1915’te Osmanlı Ticaret Nezareti’nde kadınlar için bir çeşit “mecburi hizmet” kanunu kabul edilmiş; Adana yöresinde Cemal Paşa’nın emriyle amele sayısı artırılmış, yalnız Urfa’da kurulan yeni fabrikada 1000 kadın işçi çalıştırılmaya başlanmıştı. İzmir, Sivas, Ankara, Konya bölgelerinde 1280 halı tezgahında 4780 kadın çalışmaktaydı. Aydın’da 3600 tezgahta 11.000, Kütahya, Eskişehir, ve Karahisar’da 970 tezgahta 1550 kadın işçi çeşitli dokuma işleri yapmaktaydı.

“Öte yandan İstanbul’da faaliyetlerine ara vermiş bulunan İstihlak-i Milli Kadınlar Cemiyeti 1916’da yeniden faaliyete geçiyor; ilk kuruluşunda 15 olan çalışan kadınların sayısı 200’ e yükseliyordu. Bu kadınlar İstanbul’un değişik yerlerinde terzi atölyeleri bulunan ustalardı ve Savaşa asker çamaşırı yetiştirmek için yeniden faaliyete geçmişlerdi. Yine 1916’da İstanbul’da Naciye Sultan ve Enver Paşa’nın önderliğinde kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi kadınları namuslu şekilde çalışarak geçimlerini sağlamaya alıştıran korumak ve dolayısıyla düşünce, emek, ekonominin kadınlar arasında yaygınlaşmasını sağlamak amacını güdüyordu.”¹⁵³

Toparlamak gerekirse 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp Cumhuriyet’e kadar devam eden Osmanlı Kadın Hareketinin temelinde kadının toplumsal statüsünü erkek ile aynı düzeye getirmek, haklardan eşit yararlanmak, iyi bir eğitim bulunmaktadır.¹⁵⁴ Bu dönem kadın hareketinin bir diğer özelliği de kadınların iffet, fazilet ve yüksek ahlakın temsilcisi olmasının gerekliliğinin yukarıda adı geçen yazarlarca sıklıkla ifade edilmesidir.¹⁵⁵ Bu dönemde görülmektedir ki Türk kadını siyasal süreçler için bir mücadeleye çok da girmemiş, öncelikle kendilerini yetiştirecekleri alanlara yönelmişlerdir. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine paralel olarak gerek fikri ve sosyal alanlarda, gerekse çalışma hayatına atılmasıyla ekonomik alanda kendi haklarını savunabilecek konuma ve bilince ulaşmak için

¹⁵³ Tekeli, **a.g.e.**, s. 199-200.

¹⁵⁴ Altundal, **a.g.e.** s. 100.

¹⁵⁵ Zihnioğlu, **a.g.e.** s. 48.

gösterdikleri çabalar sonucunda, siyasal alanda da yer alma istekleri belirmeye başladı. Dolayısıyla kadınların bu çabaları ve mücadeleleri kadın bilincinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş ve Cumhuriyet Türkiye'sinin erken bir dönemde kadınlara siyasi haklarının verilmesini sağlamıştır.¹⁵⁶ Bu çaba Mustafa Kemal'in de ilgisine mazhar olmuş ve Mustafa Kemal, Konya'da kadınlarla yaptığı görüşmelerde şunu ifade etmiştir:¹⁵⁷

“Bu son senelerin inkılâp hayatında hummalı fedakârlıklarla mamul mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak halâsa ve istiklâlâe götüren azm-ü faaliyet hayatında her ferdi milletin mesaisi, gayreti, himmeti fedakârlığı sebkeylemiştir. Bu meyanda en ziyade tebci ile yâd ve daima şükran ile tekrar edilmek lâzım gelen bir himmet vardır ki, o da Anadolu kadınının ibraz etmiş olduğu çok ulvî, çok yüksek, çok kıymetli fedakârlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını ‘Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim’ diyemez...”

Savaş yıllarında kadınların konumunu açıklamaya çalışan Suphi Nuri bu bağlamda durumu şöyle özetleyecektir:¹⁵⁸

“Bu felaketli Harb-i Umumi'de erkeklerimiz cephelerde bin türlü felaketlere maruz iken, zavallı ve bedbaht kadınlarımız cephe gerisinde her türlü yalnızlığa, sefalete, meşakka (sıkıntılara) rağmen bir taraftan nesli atının terbiyesine hasr-ı vücud ediyor ve diğer taraftan topraklarımızı ekerek cümlemizi muhakkak bir açlıktan kurtarıyordu. Geçen meş'üm harp senelerinde çaresiz ve zaif kadınlarımızın çektiklerini bilmeyen, görmeyen var mıdır? İşte bu felaket seneleri tabiatıyla kadınları hayata, hayatı içtimaiyeye doğrudan doğruya ve bir erkek gibi karıştırdı. Erkeklerin yerine kısmen kadınlar geçti. Evvela Hilal-i Ahmer kadınlara büyük bir saha-i faaliyet açtı. Tarlada işsiz kalan kadın tek başına ziraiyatı temin etti. Şehirlerimizde kadınlar olabildiği kadar erkeklerin yerlerine geçerek dükkanlarda, fabrikalarda, belediye işlerinde, ticari müesseselerde, hatta hükümet dairelerinde hayat-i içtima-iyemizi idare ettiler. Bütün harp senelerinde şayan-ı teşekkür bir sürette her türlü engellere rağmen kızlarımız, mekteplerine devam ettiler ve ortaokul ve lise tahsili gören kızlarımız binleri geçti. Yüksek tahsil takip edenlerin yekünü de şayan-ı memnuniyet bir derecede ilerledi.”

¹⁵⁶ Sezer, **a.g.m.**, s.y.

¹⁵⁷ Mustafa Kemal'den aktaran: Sezer, **a.g.m.**, s.y.

¹⁵⁸ Suphi Nuri'den aktaran: Zihniöglü, **a.g.e.**, s. 86.

Milli Mücadele Döneminde kadınların çıkardığı bir takım dergiler sonucunda Nezihe Muhiddin'in başkanlığını yaptığı “Kadınlar Halk Fırkası” kurulur. Nezihe Muhiddin 1980’ler Türkiye’inde ikinci dalga feminizminin yeniden keşfedilmesine kadan geçen süreç içerisinde en önemli feministlerden birisidir.¹⁵⁹ Fırka, elbette ki siyasi bir oluşumdur lakin amaçlarının siyasal haklar yanı sıra kadınların eğitim ve sosyal alanlardaki eksikliklerini tamamlamaya yönelik liberal bir perspektif olduğunu ifade etmiştir. Fırka’nın Genel Sekreteri Şükufe Nihal ise, “Kadınlar Halk Fırkası’nın programı, şimdiye kadar her fırsatta izaha çalıştığımız gibi, kadının içtimai, iktisadi ve bilahare siyasi sahalarda haklarını inkişaflarını temin etmektir” sözleri ile nihai hedeflerinin siyasi hakları kazanmak olduğunu ifade eder.¹⁶⁰ Ancak başvuru dilekçesine yanıt vermeyen valilik kadınların siyasal hakları olmadan bir partinin kurulamayacağını ifade etmiştir. Muhiddin’e göre bir toplumun konumunun ölçütü kadın-erkek eşitliğinden ziyade kadının toplum içerisindeki konumudur. Bu bağlamda Muhiddin şöyle demektedir:

“Memlekette biz de vatandaşız ve biz de hak sahibiyiz. Biz de erkeklerimize verilmiş olan hukuki siyasiyeden istifade etmek isteriz. Bize harb sahasında kanını akıtanlar ancak bu hakkı isteyebilir, diyorlar. Hâlbuki o kanı veren kimdir? Faaliyetimizin neticesi ve hedefi vatandaşlık hakkını almamızaya yöneliktir. Eğer siyasi, içtimai hayata kadın karışmazsa ve bunda iştirak temin edilmezse kadının erkekle müsavati biraz dar manada demektir. Binaenaleyh bunun temini be-heme-hal elzemdir.”¹⁶¹

2.2.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Kadınların Katılım Mücadelesi

Kadın hareketinin yakın tarihte ciddi bir ivme kazanmasının temelinde Osmanlı dönemi kadın hareketinden almış olduğu miras ve erken Cumhuriyet döneminde kadın hakları ile aile politikaları gibi toplumsal yapıların etkisi vardır. Bu dönemde yeni bir Türk devleti kurmayı amaçlayan milliyetçi akım; modernite olgusu bağlamında Türk Ulusuna uygun “Türk Kadını” prototipi oluşturmuştur.¹⁶² Özellikle Kemalist Paradigmanın kadının özgürleşmesini

¹⁵⁹ Knaus, **a.g.m.**, s.y.

¹⁶⁰ Sezer, **a.g.m.**, s.y.

¹⁶¹ Zihnioğlu, **a.g.e.** s. 100.

¹⁶² Serpil Sancar, “Siyasal Katılım”, **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri**, TÜSİAD ve KAGİDER Yayını, İstanbul, 2008, s. 217.

modernleşme ve eğitim ile ilişkilendiren diskuru yakın tarihten bu yana çeşitli feministler tarafından eleştirilmektedir.¹⁶³ Kadınlara armağan edilen haklar özerk kadın inisiyatifinin dışında verilmiş olmanın dışında, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu dönemdeki Avrupa Devletleri'nin çoğunda geçerli olan totaliter rejimlerden farkını ortaya koymak gibi pragmatik bir amacı da bulunmaktadır.¹⁶⁴ Yine Berktaş ve Bulut da, Kemalist modernleşme projesinin kadınlar açısından farklı değerlendirildiği hususuna değinmektedirler. Şöyle ki bazı görüşler Kemalist reformların kadınları kurtardığını ifade etmesine karşın kimi görüşlerde yukarıda ifade ettiğimiz üzere kadınların birer nesne olarak görüldüklerini ifade etmektedir.¹⁶⁵

Dolayısıyla kadınların yurttaşlığa kabul edilmesi Türkiye Cumhuriyeti özelinde iki aşamada gerçekleşen bir olgudur. Şöyle ki ilkin 1930 yılında kadınların yerel seçimlerde oy kullanması yasallaşırken daha sonraları 1934 yılında da genel seçimlerde kadınlara oy hakkı verilmiştir. Aşağıda daha kapsamlı bir şekilde göreceğimiz bu husus, yukarıda ifade edildiği üzere iktidardaki “Batılılaşma” ve “Muasırlaşma” hareketinin hedeflerini gerçekleştirme amacındaki aydınlanmacı seçkinler tarafından sağlanmıştır.¹⁶⁶ Elbette ki bu hususun arka planında eski rejimi belleklerden uzaklaştırma ve parçalama gibi bir saikte reformcu hükümet tarafından kullanılmıştır.¹⁶⁷

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan süreç ile Cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen süre içerisinde kırsalda olmasa da büyük kentlerde kadınların arasında sosyal, siyasi ve

¹⁶³ Göle, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁶⁴ AKP İzmir Milletvekili Nüket Hotar Göksel'in 4 Aralık 2003 tarihinde TBMM'de gündem dışı söz alarak, kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ettikleri 1934 tarihinin yıl dönümünde yapmış olduğu konuşma. Hotar'ın adı geçen Meclis konuşması “Medeni kanun ve seçme ve seçilme hakkının uygulandığı dönemde Avrupa'da Hitler Mussolini gibi liderlerin iş başında olduğunu düşünürsek bu hakların bir farkı ortaya koyması açısından simgesel önemi elbette çok büyüktü.”
www.nukthotat.org/.../Türk%20Kadının%20Siyasal%20Haklarının%20Verilişinin%... – (20.02.2009)

¹⁶⁵ Fatmagül Berktaş, “Cumhuriyetin 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 2 ve Ayça Bulut, **Kemalist Dönem Toplumsal Cinsiyet Politikası ve Kadın Hareketi Çerçevesinde Sabiha Sertel Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002, s. 34.

¹⁶⁶ Kandiyoti, **a.g.e.**, s. 74.

¹⁶⁷ Kandiyoti, **a.g.e.**, s. 75.

ekonomik haklarını kazanmak bağlamında bir birikim oluşmuştur ki yukarıda da ifade edildiği üzere Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulması gündeme gelmiştir.¹⁶⁸

Elbette ki bu süreçte Göle'nin de ifade ettiği gibi II. Meşrutiyet dönemi düşüncelerinin de yadsınamaz önemi vardır. Nitekim bu düşünce akımları aynı zamanda Kemalist reformlarının da temelini oluşturmuştur.¹⁶⁹

Kadınları Halk Fırkası'nın kapatılmasından sonra söz konusu kadınlar “Kadınlar Birliği”ni kurmuşlardır. Kadınlar Birliği'ni kuran kadınlar amaçlarının kadının siyasal ve sosyal haklara sahip olmaları bilincinin geliştirilmesi olduğunu açıkça ifade etmişlerdir.¹⁷⁰ 1923-1930 arası dönemde tek parti iktidarı birçok alanda ilerici adımlar atarken kadın konusunda sessiz kalmayı yeğlemiştir. 1923 yılında Bolu milletvekili olan Tunalı Hilmi kadınlara seçimlerde seçme hakkının verilmesini dile getirmiş ancak bu önerisi büyük bir tepkiye neden olmuştur. Yine bir yıl sonra 1924 Anayasası görüşmeleri esnasında Tunalı Hilmi'nin önerisi yeniden gündeme gelse de dikkate alınmamıştır.¹⁷¹ Bu dönemin belki de kadın-erkek sorununa ait tek önemli gelişmesi 1926 yılında Medeni Kanunun çıkarılmasıdır. 17.02.1926 tarihli Medeni kanunla birlikte çok eşlilik (çok karılılık) kaldırılmış, boşanmada erkek ile birlikte kadına da söz sahibi olması tanınmıştır. Yine mirasta kadın erkek eşitliği benimsenmiş, medeni nikâh zorunlaştırılmıştır.¹⁷²

Bu bağlamda yine Süreyya Hulusi, 1926'da Türk Ocağı'nda yaptığı bir konuşmada Türk kadınının seçme ve seçilme haklarının verilmesinin gerekliliğini vurguluyordu.¹⁷³

“Türk kadını tarihte siyasal rol oynamıştır. Kadın kendi benliğini idrak eder. İktisadi sahada haiz-i tesir olursa neden memleket işlerinde geri kalsın. Herkes anadan vatan dersi alır da ne için o vatanın idaresi ve mukadderatı mevzu-bahis olduğu zamanda mahmul vaziyette bırakılır. Vatanda tüten ilk ocak eğer

¹⁶⁸ Zihnioğlu, **a.g.e.** 89.

¹⁶⁹ Göle, **a.g.e.**, 57.

¹⁷⁰ Sezer, **a.g.m.**, s.y.

¹⁷¹ Yaraman, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁷² Altundal, **a.g.e.** s. 118.

¹⁷³ Süreyya Hulusi'den aktaran: Sezer, **a.g.m.**, s.y.

kadın parmağıyla tutuşmuşsa ve eğer vatan o ocakların müşterek bir ifadesi ise öyle zannediyorum ki vatan ve kadın yekdiğerinden ayrılmayan iki mefhum teşkil ederler...”

Cumhuriyet bir anlamda “kadınsız” kadın hakları inkılâbını gerçekleştirdi¹⁷⁴

“Görünüşteki kadın haklarından yana söylemine karşın Cumhuriyet’in kurucu kuşağı kadınları ulusun yaratıcıları, etken bireyler siyasi failer/eyleyiciler olarak görmedi. Resmi söyleme göre kadınlar yeni rejimin siyaset- dışı edilgen seyirci ve destekleyicileri olmalıydı. Patriyarkal ve indirgemeci bir yaklaşımla kadınların toplumda ki rolü ‘vatana asker/evlat yetiştiren anneler olarak’ tanımlandı. Cumhuriyet Halk Fırkası (CHP) yasal/ toplumsal uygulamalarıyla kamu ve özel alan ikiliğini kadınlar aleyhine oluşturdu; Böylece Kadın haklarının sınırlarını belirledi ve kadınlara bu sınırları gönülden kabul ettirmek için öncü kadınların ve örgütlerin üzerinde baskı uyguladı”¹⁷⁵

3.4.1930 yılında belediye kanununda yapılan değişiklik ile kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Bu bağlamda Suphi Nuri; “kadından belediye a’za ve reisi, mebus ve vekillerimiz mutlaka olmadır. Ve olacaktır. Bu temin edilmez ise inkilabımız noksan olur. Hakimiyet-i milliye kuvvetsiz esaslara isnad eder.”¹⁷⁶ derken dönüşümün tam olmasını vurgulamıştır. Yine Suphi Nuri;¹⁷⁷

“Artık hükümet kadınların kıyafetlerine, erkekler ile olan münasebetlerine, yeni cemiyetin yeni rollerine müdahale etmemelidir. Zaten bu öyle bir asri mecburiyettir ki hiçbir kuvvet kadının terakkisine mani olamaz. Olsa olsa tehir eder, işkal eyler. Fakat halk hakimiyeti demek her şeyden önce hürriyet ve serbesti demektir. Hür olmayan insanlar hakimiyeti milliyeyi temin edemezler, yaşayamazlar. Bizim kadınlarımız garb kadınlarının hukukuna salahiyetine, mevkine malik oluncaya kadar mücadelelerine devam edeceklerdir. Bu mücadele kanuni, usullü ve fakat daimi olacaktır ve her gün biraz daha ziyade kuvvet bulacaktır.”

¹⁷⁴ Hotar’ın adı geçen konuşması. Ve bu bağlamda “kadınsız inkılâp” kavramı Yüksel’in ifadesiyle Zihnioğlu’ndan ödünç alınmıştır.

¹⁷⁵ Zihnioğlu, a.g.e. s. 23.

¹⁷⁶ Zihnioğlu, a.g.e. s. 88.

¹⁷⁷ Zihnioğlu, a.g.e. s. 88.

26 Ekim 1933'te, 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20.ve 25. Maddelerinde yapılan değişiklikle muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkını elde ettiler.¹⁷⁸

5 Aralık 1934'te dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve 191 arkadaşının; 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 10.ve 11. maddelerinde yapılan değişiklikle kadınlar genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını elde ettiler. Böylelikle 22 yaşını doldurmuş kadın ve erkekler seçme hakkına, 30 yaşını doldurmuş kadın ve erkeklerde seçilme hakkına sahip oldular.¹⁷⁹ Ancak, burada yapılan değişiklikle birlikte 18 olan oy verme yaşının 22'ye yükseltilmesi bile söylemsel olarak kadına bakışın olumsuzluğun izleri gözlemlenebilmektedir. Bu değişikliğin yeniden okunmasında kadının 18 değil de 22 yaşında olgunlaşacağına dair bir ima gözlemlenmektedir.

Kadınların elde ettiği siyasal hakların üzerinden bir yıl geçmeden 8 Şubat 1935 yılında seçimler yapılmıştır. İki dereceli seçim sisteminin geçerli olduğu bu dönemde, seçimlere sadece Cumhuriyet Halk Fırkası katılmıştır. Bu seçimlerde adaylar partinin üst yönetimi tarafından belirlenmiştir. Hatta kadın adaylar konusunda bizatihi Mustafa Kemal belirleyici olmuştur. Erken dönem Cumhuriyet reformcuları kadınlar lehine yaptıkları düzenlemelerde çoğunlukla şehirli kadınları ön planda tutmuşlardır.¹⁸⁰ Bu yaklaşımın kökeninde de White'ın ifade ettiği gibi on dokuzuncu yıl bürokrasisi ve sosyal yapılanmasının etkisi görülmektedir.¹⁸¹ Örnek vermek gerekirse: "1935 yılı seçim sonuçlarına göre, seçilmesi gereken 399 milletvekilinden 17'si kadın olmak üzere, 386 milletvekili CHF adaylarından oybirliği ile; 4'ü azınlıklardan olmak üzere 13 bağımsız aday oy çokluğu ile seçilmişlerdi. Bazı eserlerde 18 olarak verilmesine rağmen, bu seçimlerde Meclis'e 17 kadın milletvekili girmiştir. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan "ara seçimi"nde ise Çankırı Milletvekili olarak seçilen emekli öğretmen Hatice Özgenel ile bu sayı 18'e çıkmıştır."¹⁸²

¹⁷⁸ Sezer, **a.g.m.**, s.y.

¹⁷⁹ Sezer, **a.g.m.**, s.y.

¹⁸⁰ Jenny B White., "State Feminism, Modernization, and the Turkish Republican Woman", **NWSA Journal**, Fall 2003, Volume 15, s. 146.

¹⁸¹ White, **a.g.m.**, s. 147

¹⁸² Sezer, **a.g.m.**, s.y.

“1935 yılında kadınlar oy hakkını elde ettiklerinden sonra Türk Kadınlar Birliği yöneticileri amaçlarını elde ettiklerini düşünerek uluslararası bir sempozyum yaparak Derneği feshederler. Türkiye’deki kadın tarihi bakımından bu olay bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Söz konusu tarihten itibaren devletin baskısı karşısında dağılmak zorunda kalan feminist kadınlar yerlerini kendilerini her şeyiyle Cumhuriyetin ideallerine adayın kadınlara bırakırlar. Öte yandan devlet eliti de Medeni Kanun ile seçme ve seçilme hakkını kullanarak kadınlar üzerinden büyük bir propaganda yapmıştır. Daha önce de belirttiğimiz üzere bu pragmatik yaklaşımla Avrupa’ya demokratik bir devlet olduğunu vurgulama amacı gütmüştür.”¹⁸³

2. 2. 3. Yakın Dönemde Kadın Hareketi

Toplumsal aktörlerin pratiklerini dolayısıyla Kemalist reformların ontolojik söylemlerini, ortak kimliklerini ve vuku bulan siyasal çatışmaları algılayabilmek ve anlamlandırabilmek açısından, modernleşme sürecinin yerel bağlamda kurgulanış biçimini kavramak durumundayız.¹⁸⁴ Öyle ki modernleşme pratiği bağlamında yukarıda tüm söylenen hususlar göz önünde bulundurulursa kadının statüsü, Türk kimliğinin üretilmesi sürecinde hem modern hem de geleneksel arasında inşa edilmiştir. Tanzimat ile başlayan süreçten erken dönem Cumhuriyet yıllarına kadar geçen dönemde, kadınlar gelenek ile modernlik arasındaki ince çizgide yürümeye zorlanmışlardır.¹⁸⁵

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ortaya çıkan ve erken Cumhuriyet döneminde şekillenen bu model, sonraları ister sol isterse de sağ politikalar bağlamında toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmiş ve içselleştirilmiştir. Yani kadınların esas işi anne ve eş olarak aileyi sürdürmektir; bu nedenledir ki Türk kadınının kamusal görünürlüğü sınırlı, icazetli ve asimetriktir.¹⁸⁶ Milli Mücadele döneminin edebi ürünlerine bakıldığı zaman da söz

¹⁸³ Çaha, **a.g.m.**, s.y.

¹⁸⁴ Göle, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁸⁵ Ayşe Kadioğlu, **Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi**, Metis Yayınları, İstanbul, 1999, s. 35.

¹⁸⁶ Sancar, **a.g.e.**, s. 218.

konusu görünürlüğün sınırlılığına vurgu yapmaktadır. Öyle ki Halide Edib'in romanlarındaki milliyetçi kadın tipi cinselliğinden sıyrılmış ve öylece kendini erkeklerle aynı kategoriye konumlandırmıştır.¹⁸⁷

Tek parti iktidarının kadınlara oy hakkını tanınmasından sonra ki süreçten 1980'lere kadar Türkiye'de kadın hareketi ve feminist hareket bağlamında ciddi bir gelişme yaşanmamıştır. Yalnızca 1970'li yıllarda Türkiye'nin ilk kadın genel başkanı Behice Boran faktörü ön plana çıkmıştır. Böylelikle 1935 yılında dağılan Kadınlar Birliği sonrası kendisini Kemalist paradigmanın oluşum sürecine aday olan kadınlar, Boran faktörüyle, sosyalist bir mücadeleye girmişlerdir.¹⁸⁸ “İşçi Partisi'nin alt organizasyonu olarak kurulan İlerici Kadınlar Derneği yurt çapında on binlerce kadının sokaklarda emekçiler adına eylem yapmasını sağlamıştır. İlerici Kadınlar Derneği Cumhuriyet tarihinde, Osmanlı'nın son dönem feminist kadınlarından sonra, ilk defa kadınları sokak ve eylemle tanıştırmıştır. Ancak solda yer alan kadınlar kendileri için değil, geleceğin ütopyası olan sosyalizm için mücadele etmekteydiler. Dolayısıyla bu kadın grupların da Kemalist kadın grupları gibi dişiliklerinden soyutlanan bir kitleyi oluşturduklarını söylemek mümkündür. Sol hareket içinde kadınlar sol hareketin sadece “dişi” gücünü oluşturmuştur. Nitekim bu hareketin literatürü içinde kadını tanımlayan kavram “baci” kavramı olmuştur. Dolayısıyla kadın dişiliğinden, aşkıandan, kendine özgü yaşamından ve haklarından soyutlanmış; erkekle omuz omuza, yan yana, dayanışma içinde aynı ülkü için mücadele eden bir sosyal grup oluşturmaktaydı.”¹⁸⁹

1950'li yıllarda Türkiye'de sosyo-kültürel ve ekonomik belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır.¹⁹⁰ Özellikle bu yıllarda başlayan göç olgusu aile yapısında bir takım kırılmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Göç olgusu sonucu kente yerleşen bireyler eğitim imkânlarına kavuşmuş ve böylelikle kısmen de olsa klasik ataerkil¹⁹¹ yapının sarsılmasına

¹⁸⁷ Kandiyoti, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁸⁸ Çaha, **a.g.m.**, s.y.

¹⁸⁹ Çaha, **a.g.m.**, s.y.

¹⁹⁰ Handan Çağlayan, **Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 39.

¹⁹¹ “Türkiye'nin de Ortadoğu ve Güneydoğu Asya'nın büyük bölümüyle içinde yer aldığı kabul edilen klasik ataerkil sistemin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Otorite erkek soyundan gelen geniş ailede yapısı içerisinde yaşlı erkeğin elinde bulunur. Saygınlık kalıpları yaşa bağlıdır; kadınlar ile erkekler için farklı hiyerarşiler söz konusudur; cinsiyetlerin faaliyet alanları ayrılmıştır; kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine,

sebebiyet vermiştir. Lakin Türkiye özelinde kentleşme ve daha önce de vurguladığımız gibi modernite olgusu ataerkil yapının sarsılmasına sebebiyet verse de, kadın bedeni ve cinselliğini denetlemeye yönelik kültürel ve ideolojik etkileri ortadan kaldırmış değildir.¹⁹²

1960’larda Batı’da başlayan yeni toplumsal hareketler, benzer şekilde Türkiye’de de filizlenmiştir. Özellikle gençlik hareketli bu dönemde Türkiye’de ciddi bir toplumsal muhalif hareket olgusuna erişmiştir. Avrupa ile eşgüdümlü olarak Türkiye’de de her alana yayılan öğrenci hareketleri dışında ciddi bir yeni toplumsal hareket görme olanağı yoktur. Avrupa’da ve Kuzey Atlantik coğrafyasında feminist hareket ile radikal siyaset paralel gelişmiştir.¹⁹³ Aynı dönemde Avrupa’da; yeşiller, feminizm, eşcinseller gibi çeşitli muhalif hareketler söz konusudur.¹⁹⁴ Yani Batı’da feminizmi formel siyasal-toplumsal alana taşıyan unsur sol hareketler ile yapmış olduğu ortaklıktır.¹⁹⁵ Türkiye’de ise kadın hareketi ile söz konusu demokratik ve özgürlükçü siyasal hareketler arasında mesafeli bir ilişki olagelmıştır. Oysa kadın hareketinin güçlü bir nitelik taşıması ve kalıcı bir etki bırakması açısından özgürlükleri ve demokratik açılımları savunan toplumsal-siyasal hareketler ile yakınlaşmalı ve ortak hareket etmelidir. Öyle ki Sancar’ın da ifade ettiği gibi; “eşitlik ve özgürlük ilkelerini demokrasinin kaçınılmaz temeli olarak savunan siyasal hareketler ile kadın hakları hareketlerinin ilişkisi stratejik önem taşır”.¹⁹⁶

“Liberal ve sol siyasal hareketler devletin demokratikleştirilmesi için savundukları politikalarla savaşa, militarizme, askeri işgallere, sınıfsal sömürüye karşı insan haklarına dayalı demokratik değerleri

evlenerek dahil oldukları erkek soyu tarafından el konulur. Klasik ataerkilliğin yeniden üretimi, aynı zamanda tarım toplumlarındaki köylülüğün yeniden üretimiyle ilişkili olan ata soylu geniş hanenin işleyişine bağlıdır. Bu sistemin maddi temelleri ise yeni piyasa güçleri, kırsal kesimde kapitalistleşme ve yoksullaşma süreçlerinin etkisi altında çökmektedir.” Çağlayan, **a.g.e.**, s. 38-39.

¹⁹² Çağlayan, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁹³ Yasemin Akis, Ülkü Özakin, Serpil Sancar, “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”, **Cogito**, Bahar-2009, s. 247.

¹⁹⁴ “Avrupa’da yeşil hareket, sol hareket, çatışmalı da olsa, siyasi partiler aracılığıyla ve reformlar döneminde feminist talepleri siyasal alana taşıdı. Örneğin kota politikaları böyle bir ortak ittifaktan çıktı. Feminist hareketle radikal veya liberal özgürlükçü diğer hareketlerin ittifakından çıktı. Almanya’da Yeşiller Partisi’nin rotasyonlu liderlik ve kota politikalarının ilk uygulamaya başlandığı dönemler bu dönemlerdi.” (Akis, Özakin, Sancar, **a.g.m.**, s. 248.)

¹⁹⁵ Akis, Özakin, Sancar, **a.g.m.**, s. 253.

¹⁹⁶ Sancar, **a.g.e.**, s. 219.

güçlendirirler. Kadın hakları hareketi ise aile ve kültürel/dinsel cemaatler içindeki kadın hakları ihlallerine, toplumda mevcut cinsiyet ayrımcılığına, cinsel şiddet ve istismara karşı yürütülen özgürlük mücadelelerinin aktörleridir. Güçlü bir demokrasi için bu iki farklı siyasal hareketin işbirliği içinde olması gerekir.”¹⁹⁷

12 Eylül 1980 askeri darbesi demokratik siyasetin tüm araçlarını yasaklamıştır. Bu askeri rejim kısmen 1983’te ortadan kalkarken, siyasi yasakların kaldırılmasına (1986) değin sürmüştür. Darbe öncesinde zaten yalnız hareket eden kadın hareketi, bu kez tamamıyla siyasal-toplumsal süreçlerde yalnız kalmıştır. Dolayısıyla demokratik süreçlere entegre olmak isteyen kadın hareketi özgürlükçü bir ortamın olmadığı bu ara rejim döneminde filizlenmiştir. Lakin kaçınılmaz olarak sınırlı çevrelerde etkin olabilmıştır ve kendi siyasal gündemini ülkenin siyasal gündemine taşımakta çok zorlanmıştır.¹⁹⁸

Durum böyle iken yasakların kalkması ve siyasete yeniden dönüş sürecinde de formel siyasal örgütlenmeler ile feminizm arasında mesafeli ilişki devam etmiştir. Sosyal demokrat görüşe mensup CHP 1992’de yeniden kurulurken, feminist siyasi taleplere kapılarını kapamıştır.¹⁹⁹

Günümüzde halen siyasal partiler ile feminist örgütlenmeler arasında mesafeli bir duruş devam etmektedir. Özellikle kadın hareketi bağlamında, sivil toplum nezdinde bir takım ilerlemeler sağlanmışken, bunların formel siyasal alana taşınması konusunda ciddi eksiklikler devam etmektedir.²⁰⁰ Son zamanlarda ilginç gelişen bir husus ise Türkiye’nin en ciddi kadın örgütleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da örgütlenmiş durumda. Kota politikalarını sol bir parti değil de etnik siyaset yapan bir parti uygulamakta. Ki söz konusu parti en fazla kadın belediye başkanına sahip parti konumunda bulunmaktadır.²⁰¹

¹⁹⁷ Sancar, **a.g.e.**, s. 219.

¹⁹⁸ Sancar, **a.g.e.**, s. 245 . ve Akis, Özakın, Sancar, **a.g.m.**, s. 247.

¹⁹⁹ Akis, Özakın, Sancar, **a.g.m.**, s. 254.

²⁰⁰ Sancar feminizm ve kadın hareketi arasındaki farkı şöyle ifade etmektedir:” feminizm doğrudan erkek egemen iktidar ilişkilerini sorgulayan bir içeriğe sahip. Sonuç itibariyle feminizm erkeklığı üstün kılan, egemen hale getiren ilişkileri sorgulamaktan başlar; bunu değiştirmeyi talep eder ve değiştirilebileceğini düşündüğü öneriler sunar. Ama kadın hareketi yahut kadın siyaseti, kadınları güçlendirecek herhangi bir içerik ile tanımlanabilir. Kadın hakları hareketinin yanı kadın siyasetinin erkek egemenliğine son vermek gibi somut bir hedefi olduğunu söyleyemeyiz.” (Akis, Özakın, Sancar, **a.g.m.**, s. 252.)

²⁰¹ Akis, Özakın, Sancar, **a.g.m.**, s. 258.

Yakın zamanda kadın hareketinin siyasal alana ilişkin mücadelesinde kendine özgü bir farklılaşması söz konusudur. Dolayısıyla yaşanan süreçte siyasetin eril bir şekilde inşa edilmesi ve akabinde yaşanan sömürünün cinsel farklılıktan kaynaklandığı ifade etmektedir. Çözümünde yine cinsel farklılıkta olacağını varsaymaktadır. Yaşanan eşitsizliğin ortadan kaldırılması toplumsal bir adalet sorunudur.²⁰²

²⁰² Irigaray, **a.g.e.**, s. 11.

İkinci Bölüm:

TÜRKİYE’DE KADIN BELEDİYE BAŞKANLARI

1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİNDE KADIN BELEDİYE BAŞKANLARI

Bilindiği üzere liberal ideolojinin en önemli uygulama aygıtlarından birisi olarak seçimler kabul edilmektedir. Bu bağlamda siyasal katılım mekanizmasının olmazsa olmazı seçimlerdir. Seçimler neticesinde katılımcı ve demokratik değerlerin ortaya çıktığı dolayısıyla demokratik bir yerel yönetim anlayışı için katılımın en önemli mekanizması seçimler olduğu kabul görmektedir.²⁰³ Bu bağlamda çalışmamız açısından yerel seçimleri irdelemek ve bu doğrultuda kadın adayların varlığını istatistikî olarak ortaya çıkarmak elzemdir.

Belediye başkanlığı bağlamında, Türkiye’de yerel seçimleri tarihsel olarak tasnif etmek gerekirse, bu süreci iki dönemde inceleyebiliriz. Şöyle ki 1913-1963 yılları arasında Belediye başkanlığı seçimleri, iki dereceli olarak, yani ilkin çoğunluk sistemi bağlamında seçilen belediye meclis üyeleri, sonrasında da bu üyeler tarafından seçilen belediye başkanları şeklinde gerçekleştirilirken, 1963’ten günümüze değin ise belediye başkanlığı seçimleri tek dereceli bir sistem temel alınarak gerçekleştirilmiştir.²⁰⁴

1963’ten önceki sürece ilişkin yapılan araştırmalarda karşımıza çıkan en büyük engel bu süreçte arşivleme yönteminin kısır kalmasıdır. Gerçekten de bu döneme ilişkin çalışmalarda gazetelerin ve sözlü tarihin dışında pek fazla araştırma olanağı bulunmamaktadır. Bu bağlamda ilk kadın belediye başkanı konusunda bazı spekülasyonların yaşanmasının en temel sebebi de var olan bu kısırlıktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde belirtildiği üzere, kadınlara yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkı 3.4.1930 tarihli belediye kanununda yapılan değişiklik ile verilmiştir. Bu bağlamda yapılan literatür ve arşiv çalışmalarında ilk kadın belediye başkanı olarak karşımıza 1950 yılında Mersin’den seçilen Müfide İlhan çıkmaktadır. Lakin son zamanlarda bu konuda

²⁰³ Muhammet Kösecik, “Türkiye’de Yerel Seçimler”, **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005, s. 253.

²⁰⁴ Oya Çitçi (edt), **Yerel Seçimler Panoraması: 1963-1999**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2001, s. 2-3.

yeni bir iddia ortaya atılmıştır. Kadınlara bu hakkın henüz verildiği yıl Artvin Yusufeli İlçesi Kılıçkaya Beldesi'nde²⁰⁵ Sadiye Hanım isimli bir kadının belediye başkanı olarak atandığı ifade edilmiştir. Bu iddianın geçerliliği henüz tam olarak kanıtlanmamışsa da çalışma bağlamında değerlendirmek taraftarıyız.

Bu bağlamda tarihsel veriler kısmında iki alt kategori yapmak amacındayız. Şöyle ki 1963 seçiminden önce seçilen her iki kadının da seçilmekten ziyade bir atama yoluna gidildiğini düşünmekteyiz. Elbette ki bu atamalar yukarıda da ifade edildiği üzere belediye meclis üyeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyolojik açıdan da irdelendiğinde karşımıza “statü” bağlamında iki kategori çıkmaktadır: Verili statü ile kazanılmış statü. Bilindiği üzere verili statü; kişinin kendi iradesi dışında hiçbir çaba elde etmeden edinmiş olduğu statüdür. Ve bu statü soy kütüğü, yaş ve cinsiyet gibi temel ölçütlere sahiptir. Bir bakıma doğumdan elde etmiş olduğu statüdür.²⁰⁶ Dolayısıyla yanlış bir anlatımı önleme açısından çalışmamızda bu anahtar kavramı kullanmamızın temel sebebi ölçütlerinden birisi olan soy bağı bağlamında sahip olduğu konumun görevi üzerindeki etkisidir. Dolayısıyla arşiv çalışmalarının tutulmasına paralel olarak ve seçilen belediye başkanlarının Resmi Gazete’de ilan edilmesinin başlangıcı olarak 1963 yerel seçimlerini almayı uygun görüyoruz.

1.1. 1930’dan 2009 Seçimlerine Kadar Kadın Belediye Başkanları

1. 1. 1. Verili Statü ya da Atama Bağlamında Kadın Belediye Başkanları

Yukarıda da belirtildiği üzere son zamanlarda henüz geçerliliği net olarak kanıtlanmamış olsa da Sadiye Hanım’ın Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı olduğu kabul edilebilir. Sadiye Hanım, Ersis Kaymakamı Arslan Bey’in kızıdır. İstanbul’da yetişen Sadiye Hanım 1930 yılında Yusufeli İlçesi Kılıçkaya Beldesine başkan olarak atanmıştır.²⁰⁷

²⁰⁵ Eski ismiyle ERSİS.

²⁰⁶ Gönül İçli, **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 73-74.

²⁰⁷ Taner Artvinli, **Yusufeli**, Yusufeli Kaymakamlığı Yayını, Ankara, 2000 ayrıca ARTVİNLİ, Taner, “Türkiye'nin İlk Kadın Belediye Başkanı: Sadiye Hanım”, **Coşkun Çoruh Dergisi**, Sayı 2, Haziran 2005.

1950 yılında Mersin’de Müfide İlhan belediye meclisi üyeleri tarafından başkan seçildi. Resmi kaynaklara göre de ilk kadın belediye başkanı olarak ifade edilen Müfide İlhan, 1951 yılında kendi isteği ile bu görevden ayrılmıştır. 1911 doğumlu olan İlhan Kurtuluş Savaşı’nın önemli isimlerinden Mareşal Fevzi Çakmak’ın yeğenidir. Aynı zamanda İlhan’ın babası da Çanakkale Savaşı’nda mücadele etmiş ve Conkbayırı’nda şehit olmuş bir askerdir. Müfide İlhan İlkokulu Ankara’da okumuş, orta öğrenimini ise Kandilli Kız Lisesinde tamamladıktan sonra, muallim mektebini bitirerek erken Cumhuriyet döneminin aydın öğretmenlerinden birisi olmuştur.²⁰⁸

1946 yılında Türkiye’de çok partili hayata geçiş ile birlikte toplumsal muhalefet Demokrat Parti çatısı altında toplanmıştır. Demokrat Parti böylesi bir ortamda başlangıçta bir takım sıkıntılar yaşamış olsa da 1950 yılında katıldığı ikinci seçimlerde iktidar olmuştur. 1950 yılındaki seçimlerden kısa bir süre sonra da yerel seçimler gerçekleşmiştir. Mersin’deki yerel seçimler sonucunda, belediye meclisinde çoğunluğu Demokrat Partili üyeler kazanmıştır. Söz konusu üyeler Müfide İlhan’ı belediye başkanı olarak atamışlardır.²⁰⁹ Henüz birçok Avrupa ülkesinde henüz kadınların seçme ve seçilme hakkının olmadığı bu dönemde, Mersin’li meclis üyeleri cesur bir adım atarak Müfide İlhan’ı başkan seçmişlerdir. Lakin, yerel yönetimlerde rant olgusunun olması ve Müfide İlhan üzerinde baskının artması hasebiyle, Aynı zamanda aydın bir kuşaktan gelen İlhan’ın Demokrat Parti’nin politik açılımlarını tasvip etmemesi yanı sıra eleştirel yaklaşması üzerine kısa bir süre sonra kendi isteği ile bu görevden ayrılmıştır.²¹⁰

Fatma Yılmaz’ın Müfide İlhan’a ilişkin aktardığı bir anı, onun kişiliğini ve siyasetini açıklar niteliktedir.

"Müfide İlhan'ın Belediye Başkanı olduğu dönemde Mersin küçük bir yer, herkes birbirini tanıyor. Sokakta selam vermeden geçebileceğiniz tek insan yok. Şu an adını tam olarak hatırlayamadığım Mersin'in en iyi manavı olan A. efendi belediye ile ilgili ceza gerektiren bir kusur işler. Belediye zabıtarınca

²⁰⁸ http://www.yumuktepe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=266:muefde-lhan-yazar-fatma-yilmaz&catid=91:mersin&Itemid=100062 (20.03.2009)

²⁰⁹ http://www.yumuktepe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=266:muefde-lhan-yazar-fatma-yilmaz&catid=91:mersin&Itemid=100062 (20.03.2009)

²¹⁰ http://www.yumuktepe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=266:muefde-lhan-yazar-fatma-yilmaz&catid=91:mersin&Itemid=100062 (20.03.2009)

zamanına göre bir manav için ağır sayılabilecek miktarda bir ceza salınır. O zaman Belediye Meclis üyelerinden ve Belediye Başkan Yardımcısı olan Bay U'yu yolda karşılayıp konuyu açar. Bu cezanın kaldırılması için yardım ister. Yetkili kişi de "Önemli bir şey değil hepimiz seni tanıyoruz. Ben konuyu Müfide Hanım.'a söylerim. Senin bilerek ve isteyerek hatalı bir işlen yapmayacağımı O da bilir. Bu konuda zabıtalılarımızın hatalı bir yaklaşımı olmalı, sen haklısın, sorunu çözeriz" diyerek A. Efendiden ceza kağıdını alır, ertesi gün konuyu Müfide Hanım'a anlatır. Müfide İlhan ceza kağıdını yardımcısının elinden alıp inceler ve veznedarı çağırır. "Belediye olarak bizim kusurlu bir işlemimizden dolayı yanlış bir ceza kesilmiş bunu da kurumun en üst düzey yöneticisi olarak ben ödemek zorundayım. A. Efendinin bu cezasını benim maaşımdan kesin" talimatını verir. Yardımcısı da şimdiki gibi değil tabi. Onuru ve değerleri olan köklü bir aileye mensup saygın bir insan. Bu duruma itiraz eder "Hayır efendim ben öderim" deyince, Müfide Hanım alışılmadık bir sertlikle ve kararlılıkla 'Hayır ben ödeyeceğim. Sen ödeyecek olsaydın bu kağıdı bana getirmezdin" cevabını verir. Bu olay üzerine iki insan aynı kararlılıkla kimin istifa edeceği üzerine tartışırlar. Tartışmanın sonunda Müfide İlhan cezayı öder, yardımcısı istifa eder "²¹¹

1. 1. 2. Kazanılmış Statü ya da Doğrudan Seçim Bağlamında Kadın Belediye Başkanları

1. 1. 2. 1. 1963 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1946'da kurulan Demokrat Parti (DP) ile Türk siyasal hayatında kalıcı anlamda çok partili dönem başlamıştır. Daha önce de çeşitli denemelerde²¹² bulunulmasına karşın, bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak bu sefer kurulan parti ile ertesi yıl yapılan seçimlerde, iktidardaki CHP'nin gölgesi altında olmasına rağmen azımsanmayacak ölçüde oy almayı başarmıştır. Ve daha sonra da yapılacak olan seçimlerde DP iktidara gelmiştir.

Demokrat Parti ilk amacının demokratikleşme olgusunun Türkiye'de kalıcı hale getirilmesi olduğunu ifade etmiştir. Böylelikle yıllardır tek-parti iktidarından hoşnut olmayan kesimleri bünyesine katmayı hedeflemiştir. Kısa zamanda büyük bir toplumsal muhalefet DP bünyesine dahil olmuştur. Buna karşılık elbette ki CHP de bir takım politikalar geliştirmiştir. Özellikle DP'nin basın özgürlüğüne ilişkin söylemlerine, gazete kapama yetkisini mahkemelere

²¹¹ http://www.yumuktepe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=266:muefde-ilhan-yazar-fatma-yilmaz&catid=91:mersin&Itemid=100062 (20.03.2009)

²¹² 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili denemesi olmakla birlikte 3 Haziran 1925'te kapatılmıştır. Bir diğer deneme ise 12 Ağustos 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'dır. Serbest Cumhuriyet Fırkası ise 17 Kasım 1930 yılında kendi kendini feshetmiştir.

bırakmıştır. Yanı sıra işçi ve köylü sorunlarına ilişkin bir takım iyileştirmelerde bulunmuştur. Ancak tüm bunlar DP'nin 1950 yılında tek başına iktidar olmasına engel olmamıştır.

1950-60 arasındaki döneme ilişkin başlıca söylenenler ise; iktidarın ilk yıllarında özellikle Marshall Yardımları'nın desteğiyle ekonomi de bir takım iyileşmeler yaşanmıştır. Yine demokratikleşme bağlamında da bir takım iyileştirmeler yapmıştır. Bu ilk yıllardaki iyimser hava 1954 seçimlerine de yansımış ve DP yeniden büyük bir çoğunlukla iktidara gelmiştir. Halk desteğini arkasında hisseden DP bu dönemden itibaren gittikçe otoriter bir yapıya bürünmüş ve muhalefet yanı sıra sivil ve askeri bürokrasi ile bir husumet içerisine girmiştir.

Başlangıçta ordu ile arası iyi sayılabilecek konumda olan DP, sonraları özellikle ekonomik ve toplumsal politikalarından dolayı, ilişkiyi aleyhine bozmuştur. Başlangıçta denetimi eline geçirmek için ordu içerisinde bir takım müdahalelerde bulunmuş olsa da tam anlamıyla bir iktidar sağlayamamıştır.²¹³

Öte yandan DP tarafından 27 Nisan 1960'ta kurulan "tahkikat komisyonu", partilerin her türlü toplantı ve kongre yapmalarını, yeni teşkilat açmalarını yasaklaması bardağı taşıran damla olmuştur. Tahkikat komisyonu kararlarının ve meclisin bu konudaki görüşmelerinin basında yayınlamasının yasaklanması, yine tahkikat komisyonu üyelerinin hâkimler ve savcılar sınıfından sayılmaları²¹⁴, ordu içerisinde tepkiyle karşılanmıştır. Nihayetinde 27 Mayıs 1960'ta ordu iktidara el koymuştur ve Türkiye ara bir rejime girmiştir.

Demokrat Parti'nin kapatılma sebepleri arasında yer alan; "DP İktidarının esas amacından uzaklaştığı, dini politikaya alet ettiği, zümre tahakkümü kurduğu, vatandaşı birbirine düşman ettiği, seçmenlerin iradesini kötüye kullandığı, parti programını suiistimal ettiği, parti tüzüğünün dışına çıktığı ve en önemlisi siyasal parti olma özelliğini kaybettiği" şeklindeki iddialar aynı zamanda 27 Mayıs darbesinin de gerekçelerini oluşturmaktadır.

²¹³ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 652.

²¹⁴ Şükrü Karatepe, **Darbeler Anayasalar ve Modernleşme**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 217.

Askeri otorite ve sivil iktidar ilişkileri bağlamında 27 Mayıs darbesi ve onu takip eden 1961 Anayasası beraberinde iki önemli gelişme kaydetmiştir.²¹⁵

“İlk gelişme Genelkurmay Başkanlığı’nın tekrar eski konuma geçirilmesi yani Milli Savunma Bakanlığından, Başbakanlığa bağlanması diyebiliriz. Yani sorumluluğun bakandan alınıp başbakana verilmesidir.

İkinci önemli gelişme ise darbe sonunda oluşturulan Milli Güvenlik Kurulu’nun anayasal bir organ haline getirilmesidir. “1961’in askeri otorite-sivil otorite ilişkilerine katkısı milli güvenlik kavramı ve MGK üzerinden ordunun bu kez kurumsal bir nitelikle karar süreçlerine dâhil olmasıdır.”²¹⁶

1960 darbesinin ardından 1961 yılında yeniden demokratik yaşama dönülmüş ve darbe sonrası ilk genel seçimler 1961 yılında gerçekleştirilmiştir. Seçimlerde CHP birinci parti olurken, kapatılan DP’nin yerine Ragıp Gümüşpala tarafından kurulan Adalet Partisi (AP) ikinci olmuştur. Hiçbir partinin tek başına iktidara gelemediği bu seçimler aynı zamanda Cumhuriyet tarihinin ilk koalisyon hükümetinin kurulmasına olanak vermiştir.²¹⁷

Koalisyon hükümetlerine alışık olmayan Türkiye için 1963 seçimleri bir bakıma bir referandum niteliği taşımaktaydı. Öyle ki Cumhuriyet gazetesinden Ecvet Güresin, “Yarın ki seçimler bir anlamda referandumdur. Vatandaşın oyu yerel yönetimleri belirlerken, aynı zamanda bir genel seçime gidilip gidilmemesi gereğini de ortaya koyacaktır. AP kazandığı takdirde bir hükümet sorunu ortaya çıkabilir” diye yazmaktadır.²¹⁸

Durum böyle olmakla birlikte 1963 yerel seçimleri tarihsel açıdan da önemli bir nitelik arz eder. Yurttaşlar ilk defa yerel yöneticileri doğrudan belirlemek üzere sandık başına gitmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere daha öncesinde ilkin meclis üyeleri seçilmekteydi. Meclis üyeleri de kendi aralarından başkanı belirlemekteydi.

²¹⁵ Ali Bayramoğlu, **Asker ve Siyaset**, Birikim Dergisi, İstanbul, sayı. 160/161, Ağustos-Eylül 2002, s. 36.

²¹⁶ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s. 38.

²¹⁷ Çitçi, **a.g.e.**, s. 8.

²¹⁸ Ecvet Güresin’den aktaran: Çitçi, **a.g.e.**, s. 9.

Böylesi bir ortamda gerçekleşen 1963 yerel seçimlerine altı siyasal parti ile bağımsız adaylar katılmıştır. Bu partiler: CHP, Adalet Partisi (AP), Yeni Türkiye Partisi (YTP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), Millet Partisi (MP), Türkiye İşçi Partisi (TİP).

1032 belediye başkanlığı için yapılan seçimlerde, AP oyların % 46'sını alarak 492 belediye başkanlığı kazanmıştır. CHP ise oyların % 37'sini alarak 332 belediye başkanlığı elde etmiştir. YTP 55 belediyeyi alırken, CKMP 8, MP ise 6 belediye başkanlığı kazanmıştır. Bağımsızlar da toplam 139 belediye başkanlığı kazanmıştır.²¹⁹

1. 1. 2. 2. 1968 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1968 Yerel Seçimleri'ni aslında 1967 yılında yapılması gerekirken, dönemin iktidarı Adalet Partisi seçimlerinin sıklığını gerekçe göstererek. Seçimleri bir yıl sonrasına ertelemiştir.²²⁰ Gerçekten de 27 Mayıs askeri darbesinden sonra neredeyse her yıl bir seçim gerçekleştirilmiştir. Meclis, senato, yerel seçimler ve ara seçimler bu dönemde sıkça adı geçen seçimlerdir. 1968 yerel seçimlerinden önce 1965 genel seçimleri yapılmış ve bu seçimde kapatılan Demokrat Parti'nin (DP) devamı niteliğinde Adalet Partisi (AP) yüzde (%) 50 üzerinde bir oy oranı ile tek başına iktidar olmuştur. Bu tarihte AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'dir. Yani 1968 yerel seçimleri AP'nin çok güçlü olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir.²²¹

1968 Yerel Seçimlerine toplam sekiz siyasal parti katılmıştır. Elbette ki bunun yanı sıra seçimlere bağımsız adaylarda katılmıştır. Bu seçimlere CHP, AP, YTP, CKMP, MP, TİP, Birlik Partisi (BP) ve Güven Partisi (GP) katılmıştır.²²²

²¹⁹ Çitçi, a.g.e., s. 25-26.

²²⁰ Çitçi, a.g.e., s. 31.

²²¹ Klaus Kreiser, Christoph K. Neumann, **Küçük Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 342.

²²² Çitçi, a.g.e., s. 35.

1238 belediye başkanlığı için yapılan seçimlerde AP oyların % 54'ünü alarak 669 belediye başkanlığı kazanmıştır. CHP % 23 oy oranı ile 287 belediye başkanlığı kazanırken, GP 24, MP 12, YTP 9, CKMP 6, TİP 1 belediye başkanlığı kazanırken, bağımsızlarda oyların % 18'ini alarak 230 belediye başkanlığı kazanmışlardır.²²³

Bu dönemde 1238 belediye başkanlığı içerisinde sadece dört kadın belediye başkanı seçilmiştir. Bunlar:²²⁴

1. İzmit Belediye Başkanı Leyla ATAKAN (CHP)
2. İzmit Değirmendere Belediye Başkanı Saniye ALTUNCU (CHP)
3. İstanbul Çatalca Belediye Başkanı Çağlayan EGE (CHP)
4. İzmir Dikili Belediye Başkanı Seniha TINAY (AP)

1. 1. 2. 3. 1973 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1973 Yerel Seçimleri'nden önceki konjonktür denilebilir ki Türk Siyasal Hayatının belki de en çalkantılı dönemlerinden birisidir. Bu dönemde özellikle toplumsal muhalefetin yüksek dozlarda olduğu, siyasal yaşamın belirgin bir parçalanma ve kutuplaşma üzerine kurulu olduğu bir yapı arz ettiği görülür. 1969 genel seçimlerinden sonra iktidarını devam ettiren AP içerisinde bir grup ayrılarak Demokratik Parti'yi²²⁵ kurmuşlardır.²²⁶ Ana muhalefet partisi CHP'de ise Milli Şef İsmet İnönü'nün yerine 1972 yılındaki kongresinde Bülent Ecevit Genel Başkan seçilmiştir.

²²³ Çitçi, a.g.e., s. 53.

²²⁴ Bu çalışmada yer alan tüm kadın belediye başkan isimlerine Türkiye Belediyeler Birliği Belediye Başkanları Albümlerinden ulaşılmıştır.

²²⁵ Türk Siyasal Tarihi'nde bu ayrışma "*Yetmişikiler Hareketi*" olarak adlandırılmaktadır. Ferruh Bozbeyli öncülüğünde bir grup milletvekili AP'den ayrılarak, sabık Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ında desteğini alarak Demokratik Parti'yi kurmuşlardır.

²²⁶ Çitçi, a.g.e., s. 58.

Yine seçimlerden bir süre öncesinde 12 Mart 1971 tarihinde TSK bir muhtıra vererek, hükümetin istifasına sebebiyet vermiştir. AP Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel'in istifası sonucu, koalisyon hükümetleri kurulmuş ve ilkin Nihat Erim daha sonra Ferit Melen ve son olarak da Naim Talu'nun başında olduğu bu koalisyonlar 1973 genel seçimlerine kadar devam etmişlerdir.

Böylesine çalkantılı bir süreçte gerçekleştirilen yerel seçimlere sekiz siyasal parti katılmıştır. Katılan partiler; CHP, AP, Demokratik Parti, MP, MHP²²⁷, MSP²²⁸, CGP²²⁹, TBP²³⁰,²³¹

1620 Belediye Başkanlığı için yapılan seçimlerde AP oyların % 38'ini alarak 619 belediye başkanlığı kazanırken, CHP oyların % 33'ünü alarak 531 belediye başkanlığı kazanmıştır. DP 104, CGP 36, MSP 32, MHP 5, bağımsızlar ise 293 belediye başkanlığı kazanmıştır.

1620 belediye başkanlığı içerisinde kadınlar yalnızca 5 belediye başkanlığı kazanmışlardır. Bunlar:

1. Bursa Karacabey Belediye Başkanı Nimet Ş. YEMİŞÇİOĞLU (Bağımsız)
2. Elazığ Hankendi Belediye Başkanı Hanife TÖRE (Bağımsız)
3. İstanbul Çatalca Belediye Başkanı Çağlayan EGE (CHP)

²²⁷ CKMP 1969 yılında Adana Kongresi'nde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) adını almıştır. Partinin başına da Alparslan Türkeş seçilmiştir.

²²⁸ 1970 yılında İslamcı görüş bağlamında Necmettin Erbakan öncülüğünde kurulan Milli Nizam Partisi 1972 yılında kapatılmış. Kapatılan partinin devamı niteliğinde Milli Selamet Partisi (MSP) kurulmuştur.

²²⁹ 1967 yılında CHP içerisinde muhalif kesimi oluşturan bir grup Turhan Feyzioğlu önderliğinde CHP'den ayrılarak Güven Partisi'ni kurmuşlar. Daha sonra bu parti Cumhuriyetçi Parti ile birleşerek adını Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) olarak değiştirmiştir.

²³⁰ Birlik Partisi 1966 yılında kuruldu. 1973'de adını Türkiye Birlik Partisi olarak değiştirmiştir.

²³¹ Çitçi, a.g.e., s. 61.

4. İzmir Buca Belediye Başkanı Işıl Saygın (A.P.)

5. İzmir Dikili Belediye Başkanı Seniha Tinay (Bağımsız)

1.1.2.4. 1977 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1973 ve 1977 Genel Seçimleri'nde Bülent Ecevit'in Genel Başkanlığını yürüttüğü CHP birinci parti olarak çıkmıştır. 1973 seçimlerinden sonra İslamcı MSP ile CHP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu koalisyon hükümetinden sonra Türkiye'yi, Türk Siyasal Tarihi'ne "Milliyetçi Cephe" olarak geçen AP, MSP, MHP ve CGP'den oluşan bir koalisyon yönetmiştir. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak da adlandırılan bu koalisyon 1977 genel seçimlerine kadar ülkeyi yönetmiştir.

Söz konusu dönemde ülke de yine sağ-sol çatışması ve derin bir ekonomik bunalım yaşanmıştır. Türkiye siyaseti çatışma ve kutuplaşma üzerine kurulu olmaya devam etmiştir. İç savaş ortamında²³² 11 Aralık 1977 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlere on siyasal parti katılmıştır. Bu partiler; AP, CHP, CGP, DP, MHP, MSP, SDP, TBP, TİP, TSİP.²³³

1710 belediye başkanlığı için yapılan yerel seçimlerde AP oyların % 40.88'ini alarak 699 belediye başkanlığı kazanırken, CHP oyların % 40.58'ini alarak 694 belediye başkanlığı, MHP oyların % 3.22'sini alarak 55 belediye başkanlığı kazanmıştır. MSP ise oyların % 2.80'ini alarak 48 belediye başkanlığını kazanmıştır. CGP 8, DP 5 ve TBP'de 1 belediye başkanlığı kazanırken bağımsızlarda 200 belediye başkanlığını kazanmıştır.²³⁴

²³² Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih, **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye 4. Cilt (Ed: Sina Akşin)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 243.

²³³ Çitçi, a.g.e., s. 94.

²³⁴ Çitçi, a.g.e., s. 113.

1710 belediye başkanlığı içerisinde sadece 5 kadın belediye başkanı seçilmiştir. Bunlar:

1. Aydın Acarlar Belediye Başkanı Zehra ERKAL (AP)
2. Çanakkale Bozcaada Belediye Başkanı H. Nagahan AKAY (CHP)
3. Çanakkale Lâpseki Belediye Başkanı Zekiye GÜLŞEN (AP)
4. Denizli Çal Belediye Başkanı Kadriye ÇÖKELEZ (Bağımsız)
5. İzmir Buca Belediye Başkanı Işlay SAYGIN (AP)

12 Eylül 1980 darbesi ile birlikte darbe hükümeti birçok belediye başkanlığında değişikliğe gitmiş. Bu süreç içerisinde belediye başkanlıklarına atanan isimler Milli Güvenlik Konseyince belirlenmiştir. Bu süreçte 3 tane kadın MKG tarafından belediye başkanlığı görevine atanmıştır. Bunlar:

1. Afyon Evciler Belediye Başkanı G. Özden ŞEN
2. Çanakkale Bozcaada Belediye Başkanı Güldal KUŞ
3. İçel Taşucu Belediye Başkanı Ayşe KORUKÜREK

1. 1. 2. 5. 1984 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1960'lı yıllarda başlayan öğrenci hareketleri ve bu bağlamda gittikçe yükselen toplumsal muhalefet, 1971 muhtırası ile bastırılmış. Bu dönemde “ordu”, iktidardaki AP ile bir uzlaşma sürecine girmiştir. Bu uzlaşma sonucu AP ile radikal sağ kadroların ittifakıyla şiddet olayları gittikçe artmıştır.²³⁵ Bu bağlamda gelişen ve ortaya çıkan 1980 darbesi Kahraman'ın da ifade

²³⁵ Hasan Bülent Kahraman, **Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-I: Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar**, Agora Kitaplığı, 2008, İstanbul, s. 222.

ettiği gibi 12 Mart'la başlayan merkezin muhafazakârlaştırılması sürecinin bir uzantısıdır.²³⁶ Bir bakıma 12 Eylül darbesi, 1973 ve 1977 seçimlerinde iktidarı ele geçiren çevre'ye karşı bir zafer alma rövanşıdır.²³⁷

Yine 1960'lı yıllardan itibaren uygulanan planlamacı ekonomi anlayışı, dış konjonktürün de etkisiyle terk edilmeye çalışılmıştır.²³⁸ Muhafazakâr merkez, iş çevreleri ve ordu kurumlarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkan 12 Eylül darbesi, Türkiye siyasetinin içine girdiği derin çıkmazlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki Kahraman bu durumu şöyle ifade etmektedir:²³⁹

- *12 Eylül demokratik, çoğulcu, diyalektik iç çelişkilerine sahip bir toplumsal yapının geriye işletilmesi, onun yerine organik, korporatist, dayanışmacı bir toplumsal yapının inşa edilmesiydi;*
- *Donuk, muhafazakâr, statükocu bir Atatürk imgesine bu ideolojinin üst söylemi niteliği kazandırılmıştı;*
- *Toplum 1930'ların merkezîyetçi, otoriter Kemalist anlayışla bütünleştirilmek isteniyordu.*

Bununla birlikte 12 Eylül darbesi sonrası tüm siyasal hayat askıya alınmıştır. Bütün siyasi partiler, dernekler vb. kurumlar kapatılmıştır. Darbe yapıldıktan kısa bir süre sonra bir kurucu meclis oluşturulmuş ve yeni bir anayasa yapılması girişimlerine başlanmıştır. Yeni anayasanın 118. maddesinde yer alan MGK ileri de de görüleceği gibi bir bakıma Türkiye Cumhuriyeti'nin esas yönetim merkezi olmuştur.

12 Eylül darbesiyle ilgili olarak panoramik bir değerlendirme yapmak gerekirse; 12 Eylül müdahalesinin gayrimeşruluğu, 1960 ve 1971 darbelerine göre daha az tartışmalıdır. 12 Eylül rejimi, 27 Mayıs ve 12 Mart rejimlerine göre daha uzun ömürlü ve daha "başarılı" olmuştur.

²³⁶ Kahraman, **a.g.e.**, s. 222.

²³⁷ Kahraman, **a.g.e.**, s. 223.

²³⁸ Bu dönemde neo-liberal iktisadi anlayışın İngiltere'de Thatcher ve Amerika'da Reagen Hükümetleri ile uygulandığını görmekteyiz.

²³⁹ Kahraman, **a.g.e.**, s. 222-223.

12 Eylül'de iktidarı devralan komutanlar, 1960 ve 1971 müdahalelerine katılan bazı subaylardan farklı olarak, amaçlarının toplumsal ve ekonomik planlarını hayata geçirerek daha sonra söz konusu bir darbeye meyil vermemek olduklarını açıkça belirtmişlerdir. Ancak durum böyle iken komutanlar kendilerine geçici ve benzeri anayasal maddelerle (Madde. 15) bir koruma zırhı yaratmışlardır. Kendilerine mahfuz bir alan yaratmışlardır.²⁴⁰

1983 yılında yeniden demokratik yaşama dönülmüş ve aynı yıl genel seçimler yapılmıştır. Bu seçimlere sadece üç partinin girilmesine olanak verilmiştir. Bu partiler Anavatan Partisi (ANAP), Halkçı Parti (HP), Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP). Seçimlerden ANAP tek başına iktidar çıkmıştır.

Bir yıl gerçekleştirilen yerel seçimlere ise aştı siyasal parti katılmıştır. Bunlar ANAP, Doğru Yol Partisi (DYP), HP, MDP, Refah Partisi (RP), Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP).²⁴¹

Seçimlerde ANAP % 43 oy oranı ile birinci olurken, toplamda 865 belediye başkanlığı kazanmıştır. SODEP oyların % 25'ini alarak 281 belediye başkanlığı kazanmıştır. DYP ise oyların 12'sini alarak 233 belediye başkanlığı elde etmiştir. MDP 105, HP 92, RP 15, bağımsızlar ise 106 belediyeyi kazanmıştır.²⁴²

1. 1. 2. 6. 1989 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1984 Yerel Seçimleri'nden sonra Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ve Doğru Yol Partisi (DYP) mecliste ANAP dışındaki Halkçı Parti (HP) ve Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) karşısında azımsanmayacak bir başarı göstermişlerdir. Bu başarıdan sonra HP ile SODEP birleşmiş ve SHP adını almıştır. MDP ise 1986 yılında kendisini feshetmiştir. Yine bu

²⁴⁰ William Hale, **Türkiye'de Ordu ve Siyaset 1789'den Günümüze**, Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s. 254.

²⁴¹ Çitçi, a.g.e., s. 123.

²⁴² Çitçi, a.g.e., s. 154-155.

dönemde Refah Partisi (RP), Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve Demokratik Sol Parti (DSP) gibi partiler kurulmuştur.²⁴³

1987 Genel Seçimleri'nden kısa bir süre öncesinde 12 Eylül darbesi sonrası siyasi yasaklı konumunda bulunan siyasetçiler için "halkoylaması" yapılmıştır. Halkoylaması sonucunda aralarında Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş, Necmettin Erbakan gibi yasaklılar siyasete tekrar dönmüşlerdir.²⁴⁴

1987 Genel Seçimleri'nde ANAP % 36.3 oy oranıyla birinci olmuştur.²⁴⁵ ANAP böylelikle 4. yılında ikinci seçiminde de birinci çıkmış ve hükümeti kurmuştur. Bu seçim dönemi ile bir önceki dönem karşılaştırıldığında ANAP büyük oranda oy kaybına uğramıştır. ANAP oy kaybetmesi ile birlikte yasal ve siyasal yapıda bir takım değişiklikler getirmeye çalışsa da bu değişimlerin çoğu Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.²⁴⁶

Böylesi bir süreçte gerçekleştirilen 26 Mart 1989 Yerel Seçimleri'ne yedi siyasal parti katılmıştır. Bunlar ANAP, SHP, DYP, RP, MÇP, İslahatçı Demokrasi Partisi²⁴⁷ (IDP) ve DSP.²⁴⁸

1976 belediye başkanlığı için yapılan seçimlerde SHP % 32.7 oy oranı ile 646 belediye başkanlığını kazanmıştır. ANAP % 28.8 oy oranı ile 569 başkanlık kazanırken, merkezin diğer partisi DYP % 27.8 oy oranı ile 549 belediye başkanlığı kazanmıştır. RP 73, DSP 37, MÇP 24, IDP ise 7 belediye başkanlığı kazanmıştır. Bağımsızlar ise 71 tane başkanlık kazanmışlardır.²⁴⁹

²⁴³ Çitçi, **a.g.e.**, s. 158.

²⁴⁴ Çitçi, **a.g.e.**, s. 159-160.

²⁴⁵ Kreiser, Neumann, **a.g.e.**, s. 362.

²⁴⁶ Çitçi, **a.g.e.**, s. 160-161.

²⁴⁷ 1985 yılında Aykut Edipali tarafından kurulan bir partidir.

²⁴⁸ Çitçi, **a.g.e.**, s. 170.

²⁴⁹ Çitçi, **a.g.e.**, s. 188.

Seçimlerin sonucu kadınlar açısından ve siyasal hayatımız açısından son derece hüsranda doludur. Şöyle ki 1976 belediye başkanlığı içerisinde sadece iki kadın belediye başkanı seçilmiştir. Belki de eril siyasetin son kertede olduğu bir seçim olarak da görebiliriz bu sonuçları. Oysa tam da bu bağlamda feminist yazımın son dönemlerindeki pop art dergilerinden Amargi'nin son sayısında kapaktaki cümle bu bağlamda son derece düşündürücüdür. “Yerel Siyaset Esas Siyaset”²⁵⁰

Seçilen kadın belediye başkanlarının ikisi de seçimlerden birinci olarak çıkan SHP'dendir. Bunlar:

1. İstanbul Şişli Belediye Başkanı Fatma GİRİK (SHP)
2. Manisa Alibeyli Belediye Başkanı Netice OKUTAN (SHP)

1. 1. 2. 7. 1994 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1990'ların başlangıcı dünya konjonktüründe olduğu gibi Türkiye siyasetinde ve toplumsal yaşamında da bir takım dönüşümlerin yaşandığı dönem olarak adlandırabiliriz. Şöyle ki 1970'lerde siyasetin çatışma ve kutuplaşma sebebi sağ-sol düşünceleri olurken, 1990'larda sınıfsal duruşun yerini artık kimlik, özne temelli siyaset anlayışı almıştır. Bu bağlamda toplumsal talepler farklılıklar göstererek, insanlar kendi kimliklerini Kürt, İslamcı, laik, kentli, gecekondu, v.b. olarak göstermeye başlamışlardır. Nitekim bu talepler ekonomik taleplerin dahi ötesine geçmiştir. Siyasal sistemin dışladığı bu kesimler aydını, medyası, siyasi partisi ve kurumlarıyla devlet ve diğer kesimlerle açık bir çatışmaya girmişlerdir. Özellikle 1980'lerde başlayan küreselleşme dalgası, bu kesimlerin kimliklerine daha çok sarılmalarına sebep olurken, diğer yandan insan hak ve özgürlükleri alanındaki olumlu katkısıyla, bireylerin kişisel haklarını kimlik haklarıyla bağlantılı olarak talep etmelerini pekiştirmiştir. Bu taleplerin merkezde yer alan hem sol hem de sağ partilerce karşılanamaması bir temsil krizine yol açmış, kendini yenilemeyen siyasi partiler devlet çeperinin içine doğru hızla çekilmeye başlamışlardır. Siyasi partiler var olan niteliklerinden hızla uzaklaşarak devletin merkezci,

²⁵⁰ AMARGİ Feminist Dergi, Kış 2008-09, sayı, 11

tekçi, resmi bakış açısıyla birleştirmeye yönelmişlerdir. Nihayetinde bu gelişmeler siyasi partilerin karar alma mekanizmalarını ellerinden kaçırmalarına sebep olmuş, başta silahlı kuvvetler olmak üzere devlet aktörleri tarafından kontrol edilmeye başlanmışlardır. Bunun en önemli sonucu da resmi politikaların, meşru ve meşru olmayan toplumsal tasnifler yapması, gayri meşru ilan ettiği kesimleri sindirmeye çalışmasıdır. Toplumsal taleplerdeki bu değişimler ve temsil krizi, devlet-toplum çatışması ve kopukluğunu artırdığı ölçüde, toplumsal gruplar arasındaki çatışma ve ayrışmayı da körüklemiştir.²⁵¹

1991 seçimlerinde “Milli Görüş” geleneğinden gelen RP, kendilerini Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesindeki Kürtlerin temsilcisi olarak gören Halkın Emeği Partisi (HEP) gibi partiler meclise girmişlerdir. HEP bu seçimlerden önce SHP ile işbirliği yaparak parlamentoya girmiştir.

1991 Genel Seçimleri “merkez-sağ” arasında geçmiştir denilebilir. Şöyle ki ilk seçim başarısından sonra yapılan genel seçimlerde ve yerel seçimlerde gittikçe oy kaybı yaşayan ANAP % 24 oyla bu seçimlerde DYP’den sonra ikinci parti olmuştur. Süleyman Demirel’in başında olduğu DYP % 27 oyla henüz ikinci genel seçimlerinde birinci olmayı başarmıştır. 1989 Yerel Seçimleri’nde birinci olan SHP ise yerel yöneticilerinin başarısızlığı ve yolsuzluklarından²⁵² dolayı bu seçimlerde % 20.8 oyla ancak üçüncü olabilmişlerdir. Bir bakıma bu tez yerel seçimlerin genel seçimlerin provası olduğunu savunan tezinde yeniden düşünülmesi ihtiyacını doğurmuştur. Elbette ki yerel seçimler bağlamında seçilen yöneticilerin başarıları ya da basiretsizliklerinin partilerini etkilediği tartışılmaz bir gerçektir.²⁵³

1991’den 1994 yerel seçimlerine kadar geçen sürede Türkiye’de son derece önemli ve üzücü olaylar yaşanmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde çatışmalar hızla artmıştır. Sivas’ta 2 Temmuz 1993 tarihinde Madımak Oteli’nin yakılması üzerine 37 yurttaşımız can vermiştir. Ülkede kaotik durum yine doruklardadır.

²⁵¹ Davut Dursun, **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, Şehir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 178.

²⁵² Tam da bu bağlamda o dönem Ergun Göknel’in başında olduğu İSKİ skandalı örnek verilebilir.

²⁵³ Çitçi, a.g.e., s. 192.

İşte böyle bir süreçte gerçekleştirilen 1994 yerel seçimlerine 13 parti katılmıştır. Bunlar; ANAP, BBP, CHP, DP, DSP, DYP, İP, MHP, MP, RP, SBP, SHP ve YDP'dir.²⁵⁴

2695 belediye başkanlığı seçimi için gerçekleştirilen seçimlerde DYP % 32.8 oy oranı ile 883 belediye başkanlığı kazanırken, ANAP % 29.3 oy oranı ile 790 belediye başkanlığı kazanmıştır. SHP % 16 oy oranı ile 434 belediye başkanlığı kazanmıştır. Seçimin en büyük sürprizini RP yapmıştır. RP % 12 oy oranı ile 323 belediye başkanlığı kazanırken, Ankara, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlıkları'nı da kazanmıştır. MHP 118, CHP 63, DSP 23, BBP 11, DP ise 6 belediye başkanlığı kazanmıştır. Bağımsızlar ise bu seçimlerde 44 belediye başkanlığı kazanmışlardır.²⁵⁵

RP'nin başarısının ardında “büyük şehirlerde özellikle gecekondualarda yoğun bir propagandaya girişti. Kent yaşamına alışamayan ve sanayileşme, kapitalistleşme olgusu sonucu atomize olan değerleri ahlâki yozlaşma ve dinden kopuş olarak gören büyük kentlerin taşralı sakinleri, dini ve onun temsilcisi şeklinde algıladıkları RP'yi bir sığınak olarak gördüler. RP'nin ise bu kitlelerin karşısına bütün sorunları çözecek sihirli formül “adil düzen” söylemi ile çıkması; buna karşılık diğer partilerin fazla ikna edici olmayan politikaları boşluktaki seçmenin RP'ye yönelmesine neden olmuştur. Ayrıca RP taşrayı şehirlere, İslâmi unsurları koruma altındaki kamu sahasına taşıyan ve belki de muhtemel gelecekte Anadolu'yu batıya taşıyacak olan kitle hareketi üzerine oturtmuştu.”²⁵⁶

“RP'nin 1994 seçimlerinde başarılı olmasının bir nedeni de kamuoyunda Kürt Partisi olarak nitelenen Demokrasi Partisi'nin (DEP) seçimlerden çekilmek zorunda bırakılması olarak verilebilir. Parti adaylarının Kürt realitesini tanıdıkları ve Kürt sorununu İslâmi çerçevede kardeşlik ve barış içinde çözeceklerini belirtmeleri ve RP'nin düzene tepki ile özdeşleştirilmesi, RP'ye olan yönelimi büyük ölçüde arttırmıştır. Ayrıca RP geleneğinin daima oylarını Doğu ve Güneydoğudan aldığı unutulmamalıdır.”²⁵⁷

²⁵⁴ Çitçi, a.g.e., s. 202.

²⁵⁵ Çitçi, a.g.e., s. 219.

²⁵⁶ Mahçupyan, Etyen, **Radikal Yazılar I**, Yol Yayınları, İstanbul, 1998, s.42.

²⁵⁷ Bayramoğlu, Ali, **28 Şubat / Bir Müdahalenin Güncesi**, Birey Yayınları, İstanbul, 2001, s. 68.

2695 belediye başkanlığı içerisinde sadece 9 kadın belediye başkanı seçilmiştir. Bunlar:

1. Aydın Germencik Ortaklar Belediye Başkanı Güler NALBANT (DYP)
2. Elazığ Hankendi Belediye Başkanı Hanife TÖRE (DYP)
3. Elazığ Maden Belediye Başkanı B. Nazan GÜNAL (SHP)
4. Gaziantep İslâhiye Fevzipaşa Belediye Başkanı Tülay ERSÖZ (DYP)
5. İstanbul Şişli Belediye Başkanı Gülay ATIĞ (ANAP)
6. İzmir Bornova Belediye Başkanı Aysel BAYRAKTAR (DSP)
7. İzmir Güzelbahçe Belediye Başkanı Hülya YARBUZ (ANAP)
8. İzmir Menemen Seyrek Belediye Başkanı Nurgül UÇAR
9. Samsun Tekkeköy Büyüklü Belediye Başkanı Aysel ŞENEL (Bağımsız)

1. 1. 2. 8. 1999 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

1994 Yerel Seçimleri'nde yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Refah Partisi büyük bir sürpriz yaparak büyükşehir belediyesi seçimlerinde birinci olmuştur. 1994 yılı siyasal İslam açısından tam bir zafer yılı oldu. 27 Mart yerel seçimleri RP açısından belki beklenen şekilde sonuçlandı ve kazanılan zafer büyük bir sürpriz olmadı ama laik çevreler açısından 27 Mart seçimlerinin sonuçları tam bir şok oldu. Özellikle de başta Ankara ve İstanbul olmak üzere 6 Büyükşehir'in Refah Partisi'nin eline geçmesi yukarıda da belirttiğimiz gibi büyük bir kaygı uyandırdı.

Bir yıl sonra gerçekleştirilen 1995 Genel Seçimleri'nde de Refah Partisi oyların % 21.38'ini alarak birinci olmuştur. Bu “Milli Görüş” geleneğinin 27 yıllık özleminin de gerçekleşmesi demekti aynı zamanda. Gerçekten de Refah Partisi'nin bu yükselişi ülkede ciddi bir endişe doğmasına sebep olmuştur. Seçim öncesi mitinglerde siyasi parti liderleri kesinlikle RP ile bir koalisyon kurma fikrine sıcak bakmadıklarını ifade etmişlerdi. Seçimden sonra teamül gereği Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümeti kurmak üzere RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a görev verdi. Erbakan bu dönemde tüm siyasi parti liderleri ile görüşmesine karşın herhangi bir konsensüs oluşmadı. Sonrasında hükümeti kurma görevi ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a verildi. ANAP lideri ile DYP Genel Başkanı Tansu Çiller özellikle askerlerin de istediği anlaşmayı sağladılar ve ANAYOL Hükümeti kurulmuş oldu.

Genelkurmay başkanlığı seçimlerden bu yana sessizliğini koruyordu. Liderler arasında koalisyon görüşmeleri devam ederken TBMM Başkanlığı seçimleri yapıldı. DYP'nin de desteğiyle meclis başkanlığına ANAP Milletvekili Mustafa Kalemlî seçildi. TBMM Başkanı Mustafa Kalemlî için mecliste ANAYOL ittifakı sağlanmıştı. Kalemlî'nin, TBMM kürsüsünden laikliği ve Atatürk'ü övücü bir konuşma yapması, Genelkurmay Başkanlığında büyük bir yankı uyandırmıştı. Konuşmanın ardından komutanlar, 7 Şubat'ta TBMM'ye gelerek, Kalemlî'ye teşekkür ettiler.²⁵⁸

“Bu ziyaret askerlerin siyaset sahnesinin yan koridorlarında dolaştığının ilk belirtileriydi. Ziyaret, askerlerin Cumhuriyet'in temel niteliklerine olan bağlılıklarını ve laiklik konusundaki duyarlılıklarını bildirdikleri ilk siyasi hareketti. Askerler temennilerinin ANAYOL Hükümeti olduğunu vurguladılar.”²⁵⁹

Ancak ANAYOL arasında gerçekleşen bu “zoraki nikâh” hatırlanacağı üzere çok kısa sürecektir. Özellikle Necmettin Erbakan'ının taktiği de –Tansu Çiller dönemindeki yolsuzlukları meclis gündemine getirmesi- bu sürecin kısılmasında büyük bir etkidir. RP tarafından Meclis'e getirilen bu “yolsuzluk dosyalarına” ANAP'tan bazı milletvekillerinin de destek vermesi üzerine, hükümette çatlaklar oluşmaya başladı.

²⁵⁸ Hakan Akpınar, **28 Şubat: Postmodern Darbenin Öyküsü**, Birharf Yayınları, 2006, s. 30.

²⁵⁹ Akpınar, **a.g.e.**, s. 31.

Bu arada RP'nin Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı başvuru kabul edilmiş, ANAYOL Hükümeti'nin "güven oylaması" iptal edilmişti. Tam da bu sırada siyasetin kaygan zemininde Tansu Çiller ile Necmettin Erbakan arasında bir yakınlaşma başlamıştı. Tansu Çiller Meclis gündemine getirilen yolsuzluk önermeleri sonucunda "Yüce Divan'a" gideceğini biliyordu. Bu amaçla RP'ye yakınlaşmakta bir sorun göremiyordu. Şunu söylemek yanlış olmayacaktır yılların politikacı Necmettin Erbakan uyguladığı taktik ile hedefine yaklaşmıştı.

ANAYOL Hükümetinin sona ermesi üzerine, hükümeti kurma görevi Süleyman Demirel tarafından tekrar Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a verildi. Erbakan'ının tek amacı yolsuzluk dosyaları ile köşeye sıkıştırmış olduğu Tansu Çiller ile koalisyon kurmaktı. Tansu Çiller'de yolsuzluk iddialarından kurtulmanın yegâne yolunun Refah ile Hükümet kurulmasında olduğunun bilincindeydi. Bu atmosferde başlayan görüşmeler sonucu 26 Haziran 1996'da REFAHYOL Hükümeti kurulmasına karar verildi.

Koalisyon bir takım şartlardan oluşuyordu. Ön şart hiçbir şekilde Tansu Çiller ile ilgili yolsuzluk dosyaları Meclis'e getirilmeyecek, ya da destek verilmeyecekti. Diğer şartlar içinde aralarında bir protokol imzalandı. Protokolde yer alan maddeler ana hatlarıyla şu şekildedir.²⁶⁰

"Başörtüsü konusu hükümet tasarısı ya da yasa teklifiyle hiçbir şekilde TBMM'ye indirilmeyecek. RP ve DYP birbirleriyle ilgili yeni soruşturma ya da araştırma önermeleri vermeyecekler. Toplumda tartışma yaratacak konuların üzerine gidilmeyecek. Ayasofya ibadete açılmayacak, Cuma namazı saatlerine yönelik mesai düzenlemesi kesinlikle yapılmayacak. Bu yönde TBMM'ye önerge verilmeyecek. Basına karşı önlemler alınacak. Kişileri karalayıcı yayınların engellenmesi ve promosyon yasağı konusunda yeni yasal düzenlemeler yapılacak. TBMM Başkanı Mustafa Kalemli'nin yerine bir DYP milletvekilinin başkan olması sağlanacak."

Lakin daha birliktelik kurulur kurulmaz toplumsal bir muhalefet ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle kadın kuruluşlarından, sermaye çevrelerine kadar toplumda bir

²⁶⁰ Akpınar, a.g.e., s. 51.

huzursuzluk ön plandaydı. İrticai hareketler, İsrail ile askeri antlaşmalar, Libya Gezisi Asker ile Hükümet arasında sorunları ön plana çıkarttı.

Siyasi gerilimin şiddeti tırmandıkça askerlerin sabırsızlığı da giderek artmaktaydı. Ordunun ilk sillesi, ülkenin önde gelen savcılarında biriyle birlikte, Refah Partisi'nin "laik sistemin temel ilkeleri için tehdit oluşturduğu ve iç savaş ortamı" hazırladığı gerekçesiyle kapatılma davası açılmasını beraberinde getirdi. Askerler artık geçmişteki oynadıkları rollerden oldukça farklı olarak, siyaset içinde yeni bir aktif rol üstlenmişlerdi, ancak buna rağmen, 1960 ve 1980 yılları arasında üç hükümeti düşüren askerlerin, İslamcılarının gücü ve uluslar arası atmosferde meydana gelmiş olası değişimler sebebiyle 1990'lı yıllarda bu tür bir darbeye kalkışmaları mümkün değildi. Aynı şekilde hem Avrupa hem de ABD askeri bir darbeye karşı olduklarını açıkça belirtmekteydiler. Washington yönetimi, Türk generallerin zihinlerine, herhangi bir askeri darbeye kalkışmalarının tehlikesini iyi bir şekilde işlemişti. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, bizzat kendisi "insanların düşündükleri herhangi bir değişim, mutlaka ve mutlaka demokratik bir çerçevede olmalıdır." diyerek olası bir askeri darbeye karşı çıktıklarını teyit etmiştir.²⁶¹

En nihayetinde 28 Şubat 1997 yılında gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında alınan sert kararlar üzerine REFAHYOL Hükümeti istifa etmiştir. Kısaca toparlamak gerekirse 1994 yerel seçimlerinde 1999 seçimlerine kadar geçen süre Türkiye siyaseti açısından yine son derece gerilimli dönemlere rastlamaktadır.

18 Nisan 1999 yılında yapılan seçimlere 21 parti katılmıştır. Bunlar; ANAP, BBP, CHP, DSP, Demokratik Türkiye Partisi, DYP, Fazilet Partisi, Halkın Demokrasi Partisi, İP, Liberal Demokrat Parti, MP, MHP, SİP, Yeniden Doğuş Partisi, Barış Partisi, Değişen Türkiye Partisi, Demokrasi ve Barış Partisi, Demokrat Parti, Demokratik Halk Partisi, Emegın Partisi ve ÖDP.²⁶²

²⁶¹ Fawaz Gerges, **Amerika ve Siyasal İslam**, Anka Yayınları, İstanbul, 1998, s. 327.

²⁶² Çitçi, **a.g.e.**, s. 224.

3200 Belediye Başkanlığı için yapılan seçimlerde ANAP oyların % 24.3'ünü alarak 777 başkanlık kazanmıştır. DYP 736, MHP 498, FP 484, CHP 370, DSP 185 HADEP 37 belediye başkanlığı kazanmıştır.²⁶³

3200 Belediye Başkanlığı içerisinde kadınlar 14 tane başkanlık kazanmışlardır. Bunlar:

1. Ağrı Doğubayazıt Belediye Başkanı Mukaddes KUBİLAY (HADEP)
2. Bolu Mudurnu Taşkesti Belediye Başkanı Fevziye ERDOĞAN (ANAP)
3. Çanakkale Ayvacık Belediye Başkanı Semra AYDIN (CHP)
4. Hatay Belediye Başkanı İris ŞENTÜRK (CHP)
5. İstanbul Büyükçekmece Kıraç Belediye Başkanı Sonnur YALNIZOĞLU (ANAP)
6. İzmir Karşıyaka Belediye Başkanı Şebnem TABAK (DSP)
7. Kırklareli Babaeski B. Mandıra Belediye Başkanı Hülya GÜRMAN (ANAP)
8. Konya Yalılıyük Belediye Başkanı Asuman TOPKARA (ANAP)
9. Mardin Derik Belediye Başkanı Ayşe KARADAĞ (HADEP)
10. Mardin Kızıltepe Belediye Başkanı Cihan SİNCAR (HADEP)
11. Ordu Gürgentepe Direkli Belediye Başkanı Emine AYDIN (DSP)
12. Uşak Eşme Belediye Başkanı Hasbiye ÖZTÜRK (ANAP)
13. Karaman Yeşildere Belediye Başkanı Neriman KÖSE (CHP)

²⁶³ Çitçi, a.g.e., s. 254.

14. Osmaniye Sumbas Belediye Başkanı Hafize YIKAR (MHP)

1.1.2.9. 2004 Yerel Seçimlerinde Seçilen ve 2009 Seçimlerine Kadar Görevde Bulunan Kadın Belediye Başkanları

1999 Genel Seçimleri'nden sonra DSP, MHP ve ANAP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu koalisyon hükümeti özellikle AB ile ilişkiler bağlamında ciddi adımlar atmıştır. Lakin koalisyonun henüz birinci yılında ciddi bir ekonomik bunalım yaşanmıştır. Özellikle bankacılık sektörü kaynaklı bu kriz 2001 Şubat ayında finans kapital krizinden reel sektöre yansımış ve ülkede ciddi bir ekonomik bunalım yaşanmıştır.

Yaşanan bu ekonomik bunalım kısa süre içerisinde kendisini siyasal alanda da hissettirmiş ve koalisyon hükümeti içerisinde muhtelif sesler çıkmaya başlamıştır. Özellikle hükümetin krizi önlemek ve yaşanacak krizleri engellemek amacıyla Kemal Derviş'i Amerika'dan getirmesi, DSP içerisinde bir kopmaya neden olmuş. Şöyle ki Kemal Derviş, İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan üçlüsü ayrılarak Yeni Türkiye Partisi (YTP) adında bir parti kurmuşlardır.

Benzer şekilde muhalefet partilerinden Saadet Partisi içerisinde iki hizip ortaya çıkmış; gelenekçiler ve yenilikçiler. Yenilikçiler Abdullah Gül ismi etrafında birleşirken, Gelenekçiler Onursal Başkan Necmettin Erbakan'ın göstermiş olduğu Recai Kutan'da karar kılmışlardır. Kurultayda Recai Kutan'ın Genel Başkan seçilmesi yenilikçi hizbi başka bir oluşuma yönlendirmiştir. Ağustos 2001 yılında yenilikçi hizip Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) kurmuşlardır. Siyasal pozisyon olarak merkezde olduğunu ifade eden bu oluşum ideoloji bağlamında kendisini "muhafazakâr demokrat" olarak tanımlamaktaydı.

Bu yeni oluşum kısa bir süre içerisinde ciddi bir rüzgâra kapılarak bir anda seçim anketlerinde ön sıralarda yerini aldı. İstanbul Büyükşehir Belediye eski başkanlarından Recep Tayyip Erdoğan, Bülent Arınç, Abdüllatif Şener gibi isimleri bünyesinde barındıran bir partidir.

3 Kasım 2002 seçimleri öncesinde yapılan anketler meclise iki partinin gireceği görülmekteydi. Nitekim öyle de oldu. Seçimlerde yalnızca AKP ve CHP yüzde 10'luk ülke

barajını geçerek parlamentodaki yerlerini aldılar. Özellikle seçimlerden önceki iktidar ortakları (ANAP ve DSP) bu seçimlerde neredeyse hiç oy alamadılar.

Seçimlerden bir süre önce AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın milletvekili olamayacağıının vuku bulmasıyla, seçimlerden sonra hükümeti kurma görevi Abdullah Gül'e verildi. Daha sonra Mart ayında yapılan ara seçimde Recep Tayyip Erdoğan milletvekili seçilmiş ve 59. Hükümet'in başbakanı olmuştur. 2002 ile 2004 yılları arasında geçen dönemde AKP rotasını AB'ye çevirmiş ve ardı ardına AB uyum paketleri çıkarmıştır. Nitekim ülkede yaşanan bu dönüşüm AKP'nin giderek artan oranda oy almasına katkıda bulunmuştur.

Böyle bir ortamda gerçekleşen 2004 yerel seçimlerine 20 siyasal parti katılmıştır. Bunlar; AKP, CHP, MHP, DYP, ANAP, SHP, Saadet Partisi, Genç Parti, DSP, BBP, Bağımsız Türkiye Partisi, TKP, İP, YTP, Emegın Partisi, ÖDP, Millet Partisi, DP, LDP ve Aydınlık Türkiye Partisi.²⁶⁴

3225 Belediye Başkanlığı için gerçekleştirilen seçimlerde AKP oyların % 40 civarında oy alarak 1750 belediye başkanlığı kazanırken, CHP oyların % 21'ini alarak 467 belediye başkanlığı kazanmıştır. MHP 247, DYP 388, ANAP 100, SHP 64, SP 63, DSP 30.²⁶⁵

3225 belediye başkanlığı içerisinde kadınlar yalnızca 17 kadın belediye başkanlığı kazanmışlardır. Bunlar:

1. Adana Küçükdikili Belediye Başkanı Leyla Güven (DTP)
2. Ağrı Doğubeyazıt Belediye Başkanı Mukaddes Kubilay (DTP)
3. Bartın Kozcağız Belediye Başkanı Meliha Okutay (CHP)
4. Diyarbakır Bağlar Belediye Başkanı Yurdusev Özsökmenler (DTP)

²⁶⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/2004_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Yerel_Se%C3%A7imleri (17.02.2009)

²⁶⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/2004_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Yerel_Se%C3%A7imleri (17.02.2009)

5. Diyarbakır Bismil Belediye Başkanı Şükran Aydın (DTP)
6. Giresun Doğankent Belediye Başkanı Nazmiye Kabadayı (AKP)
7. Hatay Küçükdalyan Belediye Başkanı Lina Cilli (SHP)
8. Hatay Yeşilköy Belediye Başkanı Fatma Gören (AKP)
9. İzmir Seyrek Belediye Başkanı Nurgül Uçar (CHP)
10. Kırklareli Kavaklı Belediye Başkanı İnci Tunç (CHP)
11. Mardin Kızıltepe Belediye Başkanı Cihan Sincar (DTP)
12. Mardin Mazıdağı Belediye Başkanı Nuran Atlı (DTP)
13. Mardin Sürgücü Belediye Başkanı Zeyniye Öner (DTP)
14. Sivas İnkışla Belediye Başkanı Hilal Yıldız (DYP)
15. Tunceli Belediye Başkanı Songül Erol Abdil (DTP)
16. Uşak Hasköy Belediye Başkanı Aynur Yurtsever (CHP)
17. Van Bostaniçi Belediye Başkanı Gülcihan Şimşek (DTP)

1.2. 2009 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

2004 Yerel seçimlerinden sonra yukarıda da ifade edildiği üzere AKP oyların % 40'ını alarak seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. Aynı zamanda daha öncesinde yapılan genel seçimlerde de birinci parti olan AKP (2002), hem yerel de hem de ulusal düzey de iktidar olarak seçmen karşısına çıkmıştır.

Türkiye'nin son beş yıllık siyasi yapısına bakıldığı zaman, yine çatışmalı bir siyasi yapının karşımıza çıktığını görmekteyiz. Şöyle ki, toplumsal düzlemde bir laik-anti-laik çatışmasının yaşandığını görmekteyiz. Özellikle AKP iktidarının ilk yıllarında AB uyum süreci ve ekonomideki iyileşmeler göz önünde bulundurulursa AKP'nin toplumsal boyutta bir desteği arkasına aldığına görmekteyiz. Buna karşın muhalefetteki CHP ve bazı sivil toplum kuruluşları AKP'nin gittikçe otoriter bir yapıya büründüğünü ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra görev süresi bitmeye yaklaşan Ahmet Necdet Sezer'in yerine kimin seçileceği tartışmaları beraberinde bir takım tartışmalar getirmiştir. Özellikle 2007 yılında gün yüzüne çıkan bu tartışmalar neticesinde Nisan ayından başlamak üzere sivil toplum kuruluşları öncülüğünde "Cumhuriyet Mitingleri" gerçekleştirilmiştir.

Yine Nisan ayının son günlerinde askerinde siyasal sürece katılımını ve konumunu belirlediğini görmekteyiz. Tüm bu oluşumlar ve muhalefetin dozunun artması üzerine AKP erken seçim kararı almıştır. Fakat bu karar TBMM kararına dönüşmeden önce Anayasa Mahkemesi'nin Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçimine dair yapılan birinci turu, yeterli toplantı çoğunluğu yapılamadığı gerekçesiyle iptal etmesi üzerine milletvekili genel seçimleri kendiliğinden yenilenmiştir.

22 Temmuz 2007 yılında gerçekleşen genel seçimler sonucunda AKP oyların % 46.5'ini alarak ikinci kez tek başına iktidar gelmiştir. CHP oyların % 21'ini alarak ikinci olurken, MHP ise oyların % 14'ünü alarak üçüncü olmuştur. Buna ek olarak çoğunluğu daha sonraları DTP'ye geçecek olan 26 bağımsız milletvekili seçilmiştir.

22 Temmuz seçimlerinden sonra mevcut siyasi iklime bakıldığında AKP'nin seçmen nezdinde bir meşruiyet sağlamış olduğunu gözlemlemekteyiz. Lakin bu yıldan başlayan ve gittikçe tüm dünyaya yayılan ekonomik kriz, AKP'nin daha önce ki rahatlığını bozmuştur. 2009 yılında ise ekonomik kriz tüm dünya da olduğu gibi Türkiye'de de derinden hissedilmiş, Mart ayında ki yerel seçimler öncesinde AKP'nin aleyhine bir durum oluşturmuş olduğu aşınadır.

Böylesi bir ortamda gerçekleşen 29 Mart 2009 yerel seçimlerine on dokuz siyasi parti katılmıştır. Bunlar; ANAP, MHP, Liberal Demokrat Parti (LDP), DSP, Demokratik Toplum

Partisi (DTP), İşçi Partisi, CHP, Hak ve Özgürlükler Partisi, Büyük Birlik Partisi (BBP), Barış ve Demokrasi Partisi, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Türkiye Komünist Partisi (TKP), Demokrat Parti (DP), Saadet Partisi (SP), AKP, Bağımsız Türkiye Partisi (BTP), Emek Partisi (EMEP), Halkın Yükseliş Partisi (HYP).²⁶⁶

Seçim sonucunda belediye başkanlığı seçimlerinde AKP oyların % 39'unu alarak 1442 belediye başkanlığı kazanırken, CHP oyların % 25'ini alarak 503 belediye başkanlığı kazanmıştır. MHP ise oyların % 16.5'ini alarak 483 belediyeyi elde etmiştir. DP 148, DTP 96, SP 80, DSP 60, BBP 20, ANAP 16, ÖDP ve BTP 4, EMEP ise 2 belediye başkanlığı kazanırken, bağımsız 45 adayda bu seçim sonucunda seçilmiştir.²⁶⁷

Toplam 2903 belediye başkanlığı için gerçekleştirilen bu seçimlerde 26 kadın aday seçilmiştir. Bu adayların 2 tanesi il belediye başkanlığı için seçilirken, 15 tanesi ilçe, 9 tanesi de belde belediye başkanı olarak seçilmiştir.²⁶⁸ Henüz beldelerinde seçilen kadın belediye başkanlarının isimlerine ve partilerine ulaşmamakla birlikte, il ve ilçe düzeyinde seçilen kadın belediye başkanlarının isimleri ve partileri şu şekilde sıralanabilir:²⁶⁹

İL

1. Aydın-Merkez-CHP Özlem Çerçioğlu
2. Tunceli-Merkez-DTP Edibe Şahin

İLÇE

1. Ağrı- Doğubeyazıt- DTP Canan Cankorkmaz
2. Aydın-İncirliova-CHP Fadime Orbay
3. Diyarbakır-Bağlar-DTP Yüksel Baran

²⁶⁶ <http://www.yzk.gov.tr/ysk/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/BelediyeBaskanligi.pdf> (11.05.2009)

²⁶⁷ <http://www.yzk.gov.tr/ysk/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/BelediyeBaskanligi.pdf> (11.05.2009)

²⁶⁸ <http://www.yzk.gov.tr/ysk/index.html> (29.05.2009)

²⁶⁹ <http://www.ka-der.org.tr/index.php?p=duyurular&id=13> (01.04.2009)

4. Diyarbakır-Bismil-DTP Cemile Eminođlu
5. Diyarbakır-Eđil-DTP Petek abanođlu
6. Diyarbakır-Lice-DTP Fikriye Aytin
7. Eskişehir-Mahmudiye-AKP Ayşe Güney
8. Gaziantep-İslahiye-DP Melike Uludađ
9. Giresun-Doğankent-AKP Nazmiye Kabadayı
10. Hakkri- Yüksekova-DTP Ruken Yetiřkin
11. Mardin-Derik-DTP ađlar Demirel
12. Mardin-Nusaybin-DTP Ayşe Gkkan
13. Muř-Varto-DTP Gülşen Değer
14. řanlıurfa-Viranřehir-DTP Leyla Güven
15. řırnak-Uludere-DTP şükran Sincar

2. KADIN BELEDİYE BAŞKANLARININ SEÇİLME SÜREÇLERİ VE UYGULAMALARI

Yerel yönetimler ortak yaşam alanımızla ilgili olarak mekânsal, toplumsal, sosyo-kültürel, ekonomik, kısaca tüm ihtiyaçlarımızı karşılamaya dönük organizasyonlardır ve temel amaçları da söz konusu ihtiyaçların çözümüdür.²⁷⁰

Köyü, mahallesi, ilçesi ve kentiyle ortak yaşam çevresini kadınlar ile erkeklerin aynı biçimde kullandığı söylenemez. Bunun nedeni, çevreye ilişkin beklentiler ve gereksinimlerin kadın ya da erkek bakış açılarına göre farklılıklar göstermesinden kaynaklanır. Başka bir deyişle, ortak yaşam çevresinin değerlendirilmesine ilişkin farklılıklar, aslında toplumsal cinsiyet farklılığının özgül bir yansıması olarak görülebilir.²⁷¹ Dolayısıyla kadınların ve erkeklerin yerel yönetim birimleri tarafından sunulan hizmetlerden yararlanmaları farklı olduğu gibi ihtiyaçları yanı sıra beklentileri de aynı değildir. Yine yerel yönetimlerce alınan kararların cinsiyet bağlamında farklı biçimlerde algılanışı da muhtemeldir.²⁷²

Bugüne değin yerel yönetim örgütlenmelerinde, tıpkı diğer idari-siyasi alanlarda olduğu gibi, ağırlıklı olarak erkeklerin baskın ve etkili olması, yerel yönetimlerce sunulan hizmetlerde, kadın bakış açısı eksikliğinin doğurduğu boşlukların yönetim dışında kalan kadınlar aracılığıyla fiilen doldurulması süreçlerini doğurmuştur.

Bu bağlamda, yönetim kademelerine gelen kadınların söz konusu boşlukları doğurmayacak uygulamaları arttırma eğilimleri olasıdır. Sözgelimi; çocuk bakımı toplumsal cinsiyet bağlamında kadına yüklenmiş bir hizmettir. Bu nedenle erkek yöneticilerin çocuk bakımını kamusal bir yerel hizmete dönüştürme uygulamaları onların birincil tercihi olarak ortaya çıkmazken, bu boşluğun kadınlarca profesyonel olmayan bir dayanışma sürecinde doldurulması süreçlerine tanık olunmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet sorunsalından kaynaklanan bu tür bir sorumluluğun yükünü omuzlarında taşıyan bir kadın yönetici

²⁷⁰ KADER-Yerel Siyaset Çalışma Grubu, **Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu**, Ankara, 2006, s. 11.

²⁷¹ Ayten Alkan, "Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli", **Birikim Dergisi**, Sayı 179, Mart-2004 s. 71.

²⁷² KADER-Yerel Siyaset Çalışma Grubu, **a.g.r.**, s. 12-13.

konumuna geldiğinde, çocuk bakımının artık birincil bir kamusal (yerel ya da ulusal) hizmet uygulamasına dönüşümü beklenmektedir.

Bununla birlikte, temel sorunsalın toplumsal cinsiyet (gender) olmasından hareketle, kadın olmanın sadece yönetici konumuna gelindikten sonraki süreci değil, bizzat yönetici konumuna gelmesi sürecini de doğrudan ilgilendiren bir sorun olarak görüldüğü günümüzün bir gerçeğidir.

2.1. Seçilme Süreçlerinde Yaşanan Engeller

Alan çalışmasından önce Anne Philips'in belirttiği gibi kadınların kamusal süreçlere aktif olarak katılmamasının bazı temel sebepleri vardır. Philips; "Her şeyden önce, kadınların kamu yaşamına katılmalarını engelleyen, özel hayatlarının yaşanma biçimidir. Kadınlar ve erkekler arasındaki işbölümü çoğu kadın için çifte bir çalışma yükü anlamına gelir. Yeni sanayileşen ülkelerde, tekstil elektronik ve bilgisayar parçası fabrikalarındaki işgücünün büyük kısmını kadınlar oluşturuyor; tarımın hala temel istihdam kaynağı olduğu ülkelerde de, kadınlar toprağın işlenmesinde önemli bir rol oynamaya devam ediyorlar. Her durumda kadınlar çocukların ve hanenin esas sorumluluğunu da üstlenmeyi sürdürüyorlar. Salt vakit sorunu bile çoğu kadını mevcut karar alma süreçlerinin dışında tutmaya yeterlidir. Özel hayatlarımızın düzenlenme biçimi, erkeklerin katılımını teşvik ederken kadınların katılımını azaltıyor. Çocukları kimin okuldan aldığı ve yemeği kimin hazırladığı hayati bir politik meseledir."²⁷³ Philips'in bu tespiti cinsiyetçi işbölümünün kurgulanması ve yeniden üretim sürecinde kadınların kamusal alandan nasıl dışlandıklarını gözler önüne sermektedir.

Yaptığımız alan çalışması bağlamında yaşanan engeller çeşitlilik göstermektedir. Makro düzlemde mikro düzleme sıralamak gerekirse. Kadın adayların yaşadıkları en temel engellerden bir tanesi adaylık sürecidir. Öyle ki, bu bağlamda adaylık sürecindeki tek otorite siyasi parti liderleridir. Ayten Alkan'ın da ifade ettiği gibi "Kuşkusuz, ulusal seçim düzeneklerinde olduğu gibi, yerel temsil düzeneklerinde seçme olmasa da seçilme süreci oldukça karmaşıktır ve temsilin bir "yansıtma" işlevi görmesi uygulamada olanaksızlaşır. Özellikle giderek büyüyen kentsel alanlarda varolan politik ve tüzel yapı içinde, çok özel

²⁷³ Philips, a.g.e., s. 127.

durumlar dışında, bağımsız aday olup seçilebilmek neredeyse olanaksızdır. Bugünkü koşullarda siyasal partilerin aday listelerini belirleme ölçüt ve yöntemleriyse, demokratikliğin sağlanabilmesi açısından oldukça sorunludur. Adayları genellikle parti örgütlerinin üst yönetimleri belirler. Bu düzenekle de bağlantılı olarak, ulusal düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de ancak -para, zaman, güçlü kamusal ilişki ağları, eğitim, deneyim gibi- gerekli politik kaynak ve olanaklara sahip olanlar öncelikle aday gösterilir ve seçilir. Bunların hemen hemen tamamında kadınların dezavantajlı olduğu açıktır.”²⁷⁴

Diğer taraftan, toplumsalın inşa ettiği “aile” olgusu kadınların kamusal yaşama katılımında engel teşkil ederken, devletin de bunu meşrulaştırarak yeniden üretim sürecinde güç dengelerini kadınlar aleyhine revize ettiği göz önündedir.²⁷⁵ Alkan’ın da ifade ettiği üzere yaşı geçmiş bekâr kadınlar, eşcinseller ile dul kadınlar aile ideolojisi bağlamında katılım süreçlerinden dışlanmaktadır.²⁷⁶

Tekeli’nin de ifade ettiği gibi erkeklerin siyasal süreçlerde niceliksel olarak çoğunluğu oluşturmaları yanı sıra güç (power) olarak da egemen olmaları, kuralların onlar tarafından belirlenmesini sağlamaktadır. Söz konusu çoğunluk ve güç kadınları içeri almamakta, hatta dışlamaktadır. Parti faaliyetlerinin zaman zaman rakı sofrasına taşınan gece toplantılarında yapılması ya da seçim kampanyaları sırasında adayların halkla sık sık, Türk toplumunda adı “erkek kahvesine” çıkmış kahvelerde bir araya gelerek sohbet etmeleri gibi.²⁷⁷

Bunu somutlaştırmak gerekirse; Örneğin 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde Hatay/Dörtüyol İlçesi Yeşilköy Beldesi’nde AKP’den aday olan Fatma Görgeç, seçilme sürecinde ne gibi zorluklar yaşadınız sorusuna şu cevabı vermektedir: “*Esasında sıkıntıyı aday olma sürecinde yaşıyoruz. Halk düzeyinde çok sorun yaşadığımızı inanmıyorum. Bunu tüm kadınlar adına söylüyorum. Erkek egemen toplumda siyaset yapıyoruz. Siyaset onların elinde. Aday olduktan sonra seçilme sürecinde hiç problem yok ama adaylık sürecinde sorun yaşıyoruz. Biz 8 tane*

²⁷⁴ Alkan, **a.g.m.** s. 72.

²⁷⁵ Wedel, **a.g.e.**, s. 22.

²⁷⁶ Ayten Alkan, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görülmez Varlığı**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005, s. 26.

²⁷⁷ Şirin Tekeli, **Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 121.

aday adayıydık. Kadın sadece bendim. Ben Sayın Başbakan'ın tam desteği ile aday oldum bana sıra gelmeyebilirdi de. Sayın Başbakan beni keşfetti, aday seçti. Halk nezdinde bir tepki yoktu. Problem aday olmakta.”²⁷⁸

Bir diğer engel de toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde kadının toplumsal konumu ve bu bağlamda kadından beklenenler. Şöyle ki, AKP adayı Fatma Görgeç, yukarıda sorduğumuz sorunun devamı niteliğinde şunları eklemektedir: *“Muhalefet kadından belediye başkanı olur mu dedi? Kadının önüne gidip düğmenizi mi ilikleyeceksiniz? Kadına oy vermek caiz değildir dedi. Buna benzer şeyler yaşadım. Mesela DYP'liler kadına oy vermek caiz değildir diyorlardı bizde onlara diyorduk ki Tansu Çiller'i neden seçtiniz!”²⁷⁹* Benzer şekilde DTP adayı Cihan Sincar da yaşanan engelleri ifade ederken aynı hususa değinmekte. Eşrafın adaylık sürecinde nasıl etkisi olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: *“Elbette ilk adaylık sürecimde ağalar yani o yöredeki varlıklı kişiler bir kadının aday olmasına tepki koydular ve bilmem hangi erkek bu işi yapamadı sen nasıl yapacaksın dediler. Sonra yavaş yavaş ve grup halinde gelip, seni görmeye geldik bu iki yıl biz çok üzüldük neden öyle düşünmüşüz diye. Sen herkesten daha iyi yönettin. Biz sana minnettarız. Ve kabul edersen, kızım olursan da çok sevinirim. Böyle düşündüğüm için yatarken vicdan azabı çekiyorum. Kendimi affettirmeye geldim. Ben ise benden değil kadınlardan özür dilemesi gerektiğini ifade ettim. Ve bundan sonra kadına bir görev verilmesi düşünülürse başta ön yargı taşımayın. Demeyin ki o kadındır yapamaz. İşte bundan dolayı anlıyorsun ki yerelden başlamak yerinde bir karardı.”²⁸⁰*

SHP adayı Lina Cilli ise daha önce eşinin belediye başkanı olması hasebiyle ciddi bir engelle karşılaşmamasına rağmen yine eril-toplumsal yapıdan bir tepki olduğunu ifade etmektedir. *“Gerçekten de diyebilirim ki ben eşimin yaşamış olduğu zorlukları yaşamadım. Daha rahat seçildim. Çünkü belde halkının sevgisi ve sempatisi vardı. Açıkçası ziddi bir zorluk yaşamadım. Elbette kadın kimliğim münasebetiyle muhalif partilerin bir zorlaması oldu.”²⁸¹* Bu bağlamda ilginç ve buna benzer bir araştırma sonucu da Alan Touraine

²⁷⁸ Bkz. Ek-1: Fatma Görgeç İle Mülakat, 25 Şubat 2009

²⁷⁹ Bkz. Ek-1: Fatma Görgeç İle Mülakat, 25 Şubat 2009

²⁸⁰ Bkz. Ek-2: Cihan Sincar ile Mülakat, 24 Şubat 2009

²⁸¹ Bkz. Ek-3: Lina Cilli İle Mülakat: 25 Şubat 2009

tarafından Fransa’da yaşayan Müslüman kadınlarla ilgili bir araştırma raporunda yer almaktadır. Touraine ve ekibinin görüşmüş olduğu Müslüman kadınlar; “ genç erkekler ciddi ve çok sayıda ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalıyorlar, biz kızlara gelince, böyle bir şeyle karşılaşmıyoruz.”²⁸² Belki de kadınlık olgusunun, erkeklik olgusu karşısında yegâne kazanımlarından birisi de dokunulamama olgusu olarak bu iki örnekte karşımıza çıkmaktadır.

Bilindiği üzere Türkiye üniter yapıya sahip bir ülke olmakla birlikte idari yapılanmasında merkezi yönetim yanı sıra yerel yönetimlerde ciddi bir konum oluşturur. Durum böyle iken yerel yönetimler merkezin sıkı bir vesayeti altındadır. Sürekli olarak merkezin yerel üzerindeki ağırlığı, onu merkezin bir uzantısı konumuna sokmuştur. Ve bu da Sancar’ın deyimiyle “rejimin bekası” işlevini görmektedir.²⁸³ Bu bağlamda kadınların siyasal süreçlere katılımını engelleyen bir unsur oluşturmaktadır.

Örnek olarak DTP adayının ifade ettiği gibi seçilme sürecinde kamu otoritelerinin engellemesi. Lakin söz konusu engel ilk seçim sürecinde karşısına çıkarken, ikinci seçim sürecinde hiçbir engelle karşılaşmadığını dahası kendisinin kadın kimliğiyle bir köprü görevi gördüğünü ifade etmektedir. Sincar bu bağlamda şöyle demektedir: “*En büyük zorluk yerleşik kamu otoriteleriydi. Bunun sebebi parti kimliğim yine Mehmet Sincar’ın eşi olmam. Lakin kısa bir süre sonra tıpkı eşraf gibi kamu otoriteleri de evime kadar gelip ve başta ki ön yargılarından dolayı özürlerini sundular. Sizi çok farklı tanıtmışlardı dediler. Ve bende bir kadın ne olabilir ki dedim. 3 çocuk annesi bir kadın gelmiş ve burada ki yönetime talip olmuş benden ne zarar gelebilir ki. Ama benim en büyük hedefim erkek düzene ve kamu otoritelerine kadının yönetimini pratikte göstermekti. Ama ikinci dönemde kamu otoriteleri tarafından kesinlikle bir baskı görmedim. Bu dönemde mitinglerimi de yaptım seçim bürolarımı da açtım. Bütün seçim çalışmalarında hiçbir engelle karşılaşmadım. Kadın diüüstlük demektir. Halkına toplumuna yanlış yapmaz, yıkmaz. Kadın hep yapıcıdır. Bunun için biz kadına destek olacağız. Bu kadar yıldır yani 67 yıldır benim ilçem belediye statüsünde ve ilk kadın belediye başkanı benim. Aynı durum mecliste de geçerliydi. Bir kadın meclis üyesi var. Ve o kadında korkudan bir şey yapamıyordu. Ama biz ikinci kez geldiğimizde bu sayıyı 8’e çıkardık.*”²⁸⁴

²⁸² Touraine, **a.g.e.**, s. 207.

²⁸³ Sancar, **a.g.e.**, s. 237.

²⁸⁴ Bkz. Ek-2: Cihan Sincar ile Mülakat, 24 Şubat 2009

Sincar devamında ise benzer şekilde; “İlk seçilmem sürecinde bir takım tepkiler oldu. Bazıları bu kadın yapamaz diye ciddi bir tepki koydular. Bu kadın yönetemez dediler. Bizde onlara yönetebileceğimizi ispat ettik. Duruşumuzla, yaptıklarımızla, paylaşımlarımızla bunu ispat ettik. Herkesi katmaya çalıştık. Hiçbir zaman dışlamacı davranmadık. Katılımcı bir belediye örneği sunduk. Yaptığımız bir işlemi tüm sivil toplum örgütleri ile ve yerel halk ile paylaşarak gerçekleştirdik. Eminin katılımcı bir anlayış sergilemeseydik çok zorlanırdık. Biz ne yapamaya karar verdiğimizde önce muhtarlara danışıyorduk onun üzerinden mahalleye. Böylelikle ne yapacağımıza hep birlikte karar veriyorduk. Dolayısıyla ikinci dönemde böyle bir anlayış gereği hiçbir ön yargı görmeden seçildik.”²⁸⁵

Adana Küçükdikili Belde Başkanı Leyla Güven, Yeni Dünya İçin Çağrı adlı siyasi gazeteye vermiş olduğu mülakatta; “Tabii yönetici olarak yaşadığımız sıkıntılar var, kuşkusuz yürüttüğümüz çalışma çok önemli, çok hassas bir çalışma, direk halka hizmeti götürdüğü yer. Bu alanın zaten kendine özgü sorunları var eğer bir de kadınsan, daha fazla duyarlıysan, kadın çalışmalarından gelmişsen, bu sorunlar biraz daha artıyor. Çünkü biz hiç bir hizmeti aksatmadan halka direk götürmek istiyoruz, karşımıza çıkan engelleri de en demokratik, en uygun biçimde çözmeye çalışıyoruz, çok fazla olmasa da zaman zaman sorunlar yaşanıyor.”²⁸⁶

Görüldüğü üzere kadınların cinsiyetçi işbölümü pratikleri bağlamında dışlanması, görünmez kılınması ve kıyıya itilmesi, kamusal alanın eril yapısının sağlamaştırılması bağlamında, ataerkil yapının yeniden üretilmesi için merkezi bir önem arz eder.²⁸⁷ Toplumsal düzlemde kadın hareketinin katılım süreçleri için aktif mücadelesi yanı sıra kuramsal ölçekte feminist hareketin çalışmaları kadınların görünmezliği konusunda gözle görünür bir kazanım elde etmişse de cinsiyetçi ideolojinin toplumsal ilişkilerin tüm hücrelerine sirayet etmiş olması, erkek egemen dizgenin varlığını tam anlamıyla sarsmamıştır.²⁸⁸

²⁸⁵ Bkz. Ek-2: Cihan Sincar ile Mülakat, 24 Şubat 2009

²⁸⁶ http://www.ydicagri.com/Sayilar/098/98ykd_kucukdikili_soylesi.htm (10.02.2007)

²⁸⁷ Alkan, **a.g.e.** s. 24.

²⁸⁸ Alkan, **a.g.e.** s. 26.

Yine daha önce vurguladığımız gibi kent düzleminde “rant” olgusunun olması ve karar süreçlerinde; imar, arsa, kentsel altyapı vb. sorunlarla uğraşan ticaret ve müteahhitlerin varlığı da kadınların katılımını engelleyen bir diğer unsurdur.²⁸⁹

2.2. Kadın Belediye Başkanlarının Hizmet Uygulamalarında Gerçekleştirdiği Özgün Dönüşümler

Kentsel hizmetlerinin sunulmasında veya sunulmamasında en büyük etkiyi şüphesiz kadınlar hissetmektedirler. Toplumsal cinsiyet ilişkileri örüntüsünde şekillenen ve bu bağlamda ailenin yanı sıra yakın çevrenin sorumluluğunu taşıyan kadınlar kentsel hizmetlere (mahalle çöpü, güvenlik, oyun alanları, sokakların aydınlatılması yeşil alanların korunması, sokakların temizliği, gıda sağlığı, çocuk eğitimi vb.) daha yakındır. Oysaki paradoksal bir biçimde bu alanda kadınlar neredeyse yoktur. Siyasal katılım, çalışmamızın daha önceki bölümünde görüldüğü üzere son derece sınırlıdır.²⁹⁰

Belediye başkanlarının göreve buldukları dönem içerisinde toplumsal cinsiyet olgusu bağlamında yapmış oldukları eylem ve işlemlerde kadınlar lehine bir takım dönüşümlerin gerçekleşmiş olduğunu görmekteyiz. Örnek olarak Görgeç şunu belirtmektedir: “*Kadınlar benim belediye başkanlığında evden çıkmaya başladılar. Nasıl diyeceksiniz? İlk defa şehir dışına çıkan kadın var Yeşilköy’de. Her yıl sosyal projeler bağlamında geziler düzenledik. Urfa’ya, Konya’ya ve Kaplıcalara gittik. Kurslar açtık; sadece kadınlara yönelik. Bu bağlamda kadın evden çıkmaya başladı. Şimdi daha da özgürler. Şu anda Yeşilköy’de siyaseti kadınların yaptığını iddia ediyorum. Kadınlar kamusal alana indiler. Örneğin belediyeye gelmeye başladılar. Ve eğer biz erkek olsaydı başkana gitmezdik. Her türlü sorunu gelip anlatabiliyorlar. Ve bunun içinde belediye başkanın kadın olmasına sahip çıkıyorlar.*”²⁹¹

Görüldüğü üzere kadın sorununun bir mücadele hareketi olarak ortaya çıkmış olmasından bu yana, merkezi bir konum işgal eden özel alan-kamusal alan dikotomisinde, Görgeç’in belediye başkanı seçilmesinden sonra kadınlara bir özgüven geldiğini ve kadınların artık özel

²⁸⁹ Sancar, a.g.e., s. 237.

²⁹⁰ Sancar, a.g.e., s. 238.

²⁹¹ Bkz. Ek-1: Fatma Görgeç İle Mülakat, 25 Şubat 2009

alandan ibaret olmadıklarını, kamusal yaşama katılım konusunda görece bir ilerlemenin yaşanmış olduğunu görmekteyiz.

Yine Görge'nin belediye başkanı seçilmesinden sonra kadınların siyasal süreçlerde birer nesne olmadıkları bizatihi özne konumuna geçerek siyasal süreçlerde yönlendirme gücünü elde ettiklerini görmekteyiz. Öyle ki Görge bu bağlamda şunu ifade etmektedir: “*Şu an söylemek istediğim, kadınlar bizde siyasete daha çok katılıyor. Ve kadınlar heyecanlılar. Bir çok erkek şunu diyor ben CHP’liyim ama ben eşimin yüzünden CHP’ye gidemiyorum. Çünkü eşim ben Fatma Görge’ye oy vereceğim. Ben eşimi götüremedikten sonra nasıl o partiye gideyim diyor. Beldemizde siyasette öncü kadınlar. Bunun nedeni kadının bir özgüven sahibi olması, özel alandan sıyrılması ve özgürleşmesinin sonucu. Sorunlarının çözülmesi gibi bir takım girişimler onları bu katılıma yönlendiriyor.*”²⁹²

Görge parti kimliği bağlamında Rawls’cı sosyal adaleti temel alan ve liberal nitelikteki hizmet uygulamalarında ağırlık olarak eğitim konusu üzerinde durmaktadır. Yapmış olduğu hizmetlerde temel eksiklik unsurunun sosyal projelere ağırlık vermemiş olduğunu özellikle vurgulamaktadır; “*Daha çok hizmet projeleri bağlamında göreve talip oldum. Ama şunu gördüm ki sosyal projeler doğrultusunda hizmet anlayışı geliştirmek gerekiyor. Çocuğun eğitiminden, kadının eğitiminden, erkeğin kahve alışkanlığını terk edilmesinden. Bu dönemde hizmet ve sosyal projeleri birleştireceğiz. Ne yapacağız. Lokal yapacağız lakin bu bilgi kafeterya olacak. Kadın dergi okuyacak, çocuk kitap okuyacak, erkek maç seyredecek ya da oynayacak. Daha çok eğitici projeler. Hem ihtiyaç karşılayacak hem de eğitilecek. Benim dönemimde Bilgiyi açtık ve 400 çocuk burada ücretsiz etüt alıyor.*”²⁹³

“Belediyede yaptığımız planlamalarda cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyor musunuz?” sorusuna Görge’nin cevabı kadın kimliğinin ağır batığını ve kadınlar lehine pozitif ayrımcı planlamalar uyguladığını göstermektedir: “*Cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyorum ama sanırım ötesinde pozitif ayrımcılık yapıyorum, kadınlar lehine. Örneğin sosyal projeler düzenlerken hep kadınları göz önünde bulundurduk. Kadınlar için kapalı jimnastik salonu kuracağız. Kadınlara küçük işyerleri açmayı planlıyoruz. Bunları planlarken*

²⁹² Bkz. Ek-1: Fatma Görge İle Mülakat, 25 Şubat 2009.

²⁹³ Bkz. Ek-1: Fatma Görge İle Mülakat, 25 Şubat 2009.

bir ilde olması gerken ne varsa kadın belde de bunu yaşasın istiyorum. Örnek olarak eski belediye binamızı kadınlara tahsis ettik. Örneğin bir kuaför açıldı. Baksa dükkânlar açıldı. Üst katıda kadınlar için kurs olarak tahsis edildi. Boyama dikiş-nakiş kursları. Ben belediye başkanı olmasaydım yani bir kadın başkan olmasaydı orası kesinlikle kahvehane olurdu.”²⁹⁴

DTP'den²⁹⁵ iki dönem üst üste seçilen Cihan Sincar ise yapmış olduğu eylemler ve işlemlerde ekonomi-politik bir çizgide hareket etmektedir. Sahip olduğu ideolojik konum gereği, kadının özgürlüğünü ekonomik özgürlüğe bağlamaktadır. “*Bir kere kadının kendi ayakları üstünde durması gerekiyor. Yani kooperatifler ya da lokanta gibi girişimlerle kadının içerden çıkması gerekiyor. Kadının ayna karşısına geçip şunu sorması gerekiyor ben kimim? Benim görevim ne? Yalnızca içerde kalıp çocuklara bakmak mı? Onun için kadının sosyalleşmesi için bir takım yerler açtık. Dokuma evi, tandır evi gibi kadınları hem sosyalleştirecek hem de ekonomik özgürlüğe katkı sağlayacak yerler açtık. Kadın ekonomiye katıldığı sürece güven sahibi oluyor. Ayrıca personel alımında da eşit davrandık yarı yarıya alım yaptık. Belediye kapısı kadınlara açık ve her kadın çok rahat gelip gidiyor. Her türlü konuyu konuşuyoruz. Çünkü yarınlarmız kadınların elinde. Aldığı eğitim ölçüsünde çocukları yetiştirecek. Su en büyük hizmeti oldu.*²⁹⁶

²⁹⁴ Bkz. Ek-1: Fatma Görgen İle Mülakat, 25 Şubat 2009.

²⁹⁵ DTP seleflerinden HADEP'in 1999 yılındaki 2. Kadın Konferansında almış olduğu kararlar şu şekildedir: “Kadınların sosyal ve siyasal yaşama katılımı desteklenecek, mahalle halkının önerileri doğrultusunda mahallelerde kimsesiz kadınlara özel barınma evleri kurulacaktır. Yeterli sayıda kreş açılacak, ayrıca evlerde çocuk bakım hizmetleri için belediye olarak devreye girilecektir. Ev kadınlarının evlerde ürettiği ürünlerin değerlendirilmesi amacıyla, üretim kooperatiflerinin kurulmasına öncüllük edilecektir. Kadınlara yönelik üretim amaçlı beceri kursları yaygınlaştırılacaktır. Kadınların eğitimine özel önem verilecektir.”

²⁹⁶ Bkz. Ek-2: Cihan Sincar ile Mülakat, 24 Şubat 2009.

Sincar, kültürel feminist teorinin başat diskuru olan kadının yapıcılığını vurgulamaktadır. Belki de seçilmiş olduğu bölgenin şiddetle iç içe olması ve bir kadın, bir anne olarak haklı olarak Sincar'ı da etkilemiş olmaktadır. Öyle ki şiddet olmadığı bir yönetim sürecinin gerçekleşmesi için kadının aktif olarak görevlerde bulunması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ve bu bağlamda şöyle demektedir; *“Kadının hakim olduğu belediye hoşgörü, empati ve uzlaşma merkezidir. Erkek yönetimi ben-merkezcidir. Uzlaşmaya diyaloga kapalıdır. Bunu personelikle konuşmalarında hep duyuyorum. Kadın kırmadan, yapıcı bir şekilde yaklaşır. Belediyecilik ekip işidir bu da şiddetle değil diyalogla çözülür.”*²⁹⁷

SHP'den belediye başkanı seçilen ve seçilme süreci diğer kadın belediye başkanlarından ayrılan Lina Cilli ise seçildikten sonra beldesinde kadınların bir özgüven sahibi olduğunu ve özel alandan sıyrılıp kamusal alana yoğun bir şekilde katıldıklarını ifade etmektedir. Öyle ki Sincar; *“Ben belediye başkanı seçildikten sonra kadınlar kendilerini daha rahat ifade ettiler. Bu bir örnek teşkil etmiş oldu. Kadınlar makama daha rahat gelip, sorunlarını daha açıklıkla ifade edebiliyorlar. Bir kadın olarak ben onlara daha çok zaman ayırıyorum. Onların yanında duruyorum.”*²⁹⁸

Kadın hareketi içerisinden gelen ve DTP'den Adana Küçük Dikili Beldesi'ne seçilen Leyla Güven ise seçilme sürecinde kadınların kendisini sıkı bir şekilde desteklediklerini ifade etmektedir. Ayrıca Güven, yapmış olduğu hizmetlerde bir çok dönüşüm gerçekleştirmiş olduğunu ifade etmektedir. Güven; *“Küçük Dikili Beldesinde aday olduğum günden bu güne beldede yaşayan kadınlardan çok büyük bir ilgi gördüm. Bu ilgi biraz şöyle ifade edilebilir kadınlar; her zaman bir erkek için oy kullanıyoruz, ama şimdi bir kadın için oy kullanacağız dediler ve ezici çoğunluğu kadınların kullandığı oyla seçildiğimi belirtebilirim. Tabi bizim de kadınlara vermiş olduğumuz bir takım sözler vardı, yani farklı bir yönetim biçimi olacak dedik, daha demokratik, daha çağdaş, daha özgür ve daha halkçı bir belediyecilik yapmak istediğimizi söyledik ve kadınların yaşadığı her tür sorunda belediyemize başvurabileceklerini belirttik. Bu kapsamda göreve geldikten hemen sonra nikahsız yaşayan çiftlerin resmi nikahlarını yaptık. Daha sonrasında kadınların istihdam alanlarını genişletmek için projeler ürettik. AB fonları için Türkiye'deki bazı kurum ve kuruluşlardan hibe alabilmek için birçok*

²⁹⁷ Bkz. Ek-2: Cihan Sincar ile Mülakat, 24 Şubat 2009.

²⁹⁸ Bkz. Ek-3: Lina Cilli İle Mülakat: 25 Şubat 2009.

proje ürettik. Bu projeler Türkiye’de ve Avrupa’da gerekli yerlere sunuldu. Bu konuda kadınların daha çok istihdam edileceği alanlar dikkate alınarak, tekstil, bilgisayar kursu, takı tasarımı, nakış kursu gibi kadınların kendini geliştirecek alanların önü açılmış oldu. Bizim beldemizde okuma yazma oranı çok düşük. Özellikle kız çocukları çok fazla okula gönderilmiyor, okumayan kadınlarımız tarla işinde çalışıyorlar ve çok ucuz iş gücü, çok düşük yevmiye alıyorlar. Sabah saat 4:30’da üstü açık arabalarla götürülüyorlar. Tarlada bir ambulans ya da ulaşımını çok daha rahat sağlayabilecekleri araçlar mevcut değil. Tarımda çok düşük ücretlerle çalıştırılıyorlar ayrıca bir de eve geldiklerinde kadın olmaktan kaynaklı evde de sorumlulukları var. Evdeki işler de eklenince kadınlar 24 saat çalışıyorlar. Biz bu nedenle açtığımız kurslarda kadınların öğrendikleri mesleği daha sonra bir ekonomik gelir olarak devam ettirebilecekleri istihdam alanları yaratmaya çalışıyoruz. Kurslarımızdan açtıklarımız ve açacak olduklarımız var, projelerimiz de kabul edildiğinde, Dikili’de kadınların yüzü daha çok gülecek.”²⁹⁹

²⁹⁹ http://www.ydicagri.com/Sayilar/098/98ykd_kucukdikili_soylesi.htm (10.02.2007).

SONUÇ

Bu çalışmanın ekseninde yerel yönetimler üzerinden kadın sorununun siyasal katılım içindeki konumunun tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle Türkiye’de bugüne kadar seçilmiş kadın belediye başkanlarının siyasal profili oluşturulmaya çalışılmış, bu bağlamda 2004 yılında seçilen kadın belediye başkanlarından üç tanesi ile derinlemesine mülakat yapılmış ortaya çıkan veriler üzerinden de toplumsal cinsiyet ve iktidar sorunsalının başat unsurunun kadın sorunu olduğu vurgulanmıştır.

Siyasetin eril karakteri, üç yüzyıllık çoğu zaman radikalleşen ve etkili olan kadın mücadelesine rağmen hala kendini korumaktadır. Kadın hareketlerinin feminist teoriyi yaratması ve beslemesi, siyaset teorilerinin merkezine kadın sorununu oturtmuş ve siyasetin eril karakterini gözler önüne sermeyi sağlamıştır. Fakat siyasal pratiklerde bu durum onca netliğine rağmen nitel değil nicel dönüşümler sağlamıştır. Bu çalışmanın sınırı açısından son genel ve yerel seçimlerde seçilen kadın sayısının nitel değil, nicel bir gelişme olarak okunması yerinde olacaktır. Nitekim bu çalışmada aktarılan verilerden anlaşılacağı gibi kadınların genelde siyasete katılımı özelde belediye başkanı seçilmeleri süreçleri bize göstermektedir ki, kadınlar siyasette var olmasına rağmen bu varoluşlarında gerek söylemsel gerekse de pratik olarak erkek siyasetinin dominantlığı devam etmektedir.

Bununla birlikte kadınların siyasal süreçlere daha aktif olarak katılmaları için atılması gereken en önemli adımlardan bir tanesi seçilmiş kadın temsilciler ile kadın hareketi arasında bir işbirliği sağlamaktır. Öyle ki çalışmamızda görüşme yapılan her üç kadın belediye başkanının da kadın hareketi ile bir bağlantısı olmadığı gibi aynı zamanda feminizme ve kadın hareketlerine mesafeli davranmaktadır. Öyle ki örneklerde yapılan eylem ve planlamalarda eril bir bakış açısının hâkim olduğu açıktır. Kadın bakış açısına sahip temsilcilerin bu bağlamda farkındalık eğitimlerine katılması elzemdir.

Giriş kısmında değinildiği üzere kadının siyasete katılım tarihi başlamış olsa da kadın (dişil) siyasetinin tarihinin başladığı en azından kadınların ülke ve yerel yönetimlerde iktidara gelmesine dayanılarak iddia edilemeyeceği ortadadır. Bu çalışmada vurgulanmak istenen nokta, kadınların sadece asexüel bir birey olarak siyasete katılımı değil, kadın kimliği ile siyasetin bir öznesi olabilmesinin insanlık tarihi için ne kadar önemli olduğudur. Bu çalışmanın odağına yerel yönetimlerde kadın belediye başkanlarının profilinin yer alması,

sadece alan sınırlaması bakımından metodolojik bir yarar sağlamamış; ayrıca, yerel yönetim siyasetinin kadın sorununun çözüm yollarının araştırılmasındaki önemine bir kez daha dikkat çekilmesi işlevi de taşımıştır.

Yerel yönetimlerin planlamalarında cinsiyet farklılığını göz önünde bulundurarak hizmet vermesi, söz konusu eşitsizliklerin giderilmesinde önemli bir husus teşkil edecektir. Şöyle ki, yapılacak bir eylemde kadınların ne kadar etkilenileceği veyahut kadınların yükünü ne kadar azaltılacağını göz önünde bulundurmalıdır. Kısaca eylem ve programlarında kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçları ve beklentileri olduğunu gündemine almalıdır.

Kadın sorununun radikal çözümü, kavgacı (avcı), rekabetçi, hizmet için değil de salt iktidar olma saikiyle katılımcılığı teşvik eden eril karakterli siyaset anlayışının terk edilmesiyle olanaklı hale gelecektir. Kadınların yerel yönetim siyasetine daha fazla ilgi duymaları ve bu ilgilerini kadın hareketi temeline oturtması ve nihayetinde yerel yönetim süreçlerinde başarılar göstererek kendilerini kanıtlaması, yurt çapındaki politikaları da olumlu olarak etkileyebilecektir. İstanbul belediye başkanlığından Türkiye Cumhuriyeti başbakanlığına giden yolu, bir kadın belediye başkanının da özellikle kadın kimliğine dayanan başarılı uygulamalarla kendine açabilmesi, makro politikaların da çehresini değiştirebilecektir.

Türkiye’de kadınların siyasal süreçlere daha aktif bir şekilde katılmaları için gerekli bir diğer unsurda 1983’den bu yana uygulanan ve demokratik bir perspektiften uzak siyasal partiler kanununda bir takım reformların gerekliliğidir. Siyasi partiler kanunu sadece kadınları dışlamakla kalmamakta yanı sıra getirmiş olduğu seçim barajı gibi kısıtlamalarla, katılımcı bir demokrasi anlayışından uzaktır. Özellikle adaylık sürecinde tek yetkenin parti lideri olduğu göz önünde bulundurulursa bu reformun demokratik bir süreç açısından kaçınılmazlığı elzemdir. Söz konusu reformda “eşit siyasal temsil” açısından bir takım teknik araçların uygulanması gereklidir. Bunların en başında da uzun zamandır toplumsal gündemi oluşturan “kota sistemi”dir.

Kadınların kent yaşamı ile birlikte geleneksel eylemlerinden kurtulup bu esnada boş zaman sahibi olmaları, onların aynı zamanda eril kapitalist sistem tarafından da birer tüketim nesnesine dönüşmesine olanak vermektedir. Bu bağlamda yerel yönetimler kadınların boş

zaman süreçlerinde aktif katılımını sağlayıcı mekanizmalar geliştirmelidir. Gerçekleştirilecek sosyal-kültürel faaliyetlerin kadınların hem kendini geliştirmelerine olanak vereceği gibi tüketim olgusunun sınırlandırılmasında önemli bir faktör olacaktır.

Kadın artık dominant söylemin aksine bizzat “elinin hamuru” ile siyasete katılmalıdır ve Foucault’nun çizdiği “Politika, savaşın başka araçlarla sürdürülmesidir” kaderini silip barışçıl, anaç, kişileri yöneten değil hizmet ve işleri yöneten yeni siyaset anlayışını hayata geçirerek erkeklere de insanlığın tükenme değil de her daim kendini üreten ve geliştiren bir varlık olduğunu hatırlatmalıdır.

EKLER

EK-1: FATMA GÖRGEN İLE MÜLAKAT (25 ŞUBAT 2009 SAAT: 10: 30)

M.A. : Aktif siyasal hayata ne zaman ve hangi partide başladınız?

F.G. : Aktif siyasal hayata 2004 yılında AKP’de başladım. Daha öncesinde herhangi bir parti ile bağım yoktu.

M.A. : Kadın hareketi ile bir bağlantı içerisinde misiniz? O süreçte ya da günümüzde.

F.G. : Hayır. Benim adaylığım kadın hareketi bağlamında ortaya çıkmadı. Daha öncesinde 4 yıl Dört Yol Belediyesinde çalıştım harita mühendisi olarak. Daha sonra da kendi özel büromu açtım. Herhalde başarılı olmam insanlarla iç içe olmam Yeşilköy’de başarılı olacağım düşüncesi oluşturdu. Adaylığım böyle bir süreçte ortaya çıktı.

M.A. : Ulusal siyaset yerine neden yerel siyaset ile başladınız?

F.G. : Doğduğum yere hizmet etmek istedim.

M.A. : Belediye başkanlığı seçim sürecine en büyük destekçileriniz kimlerdir? Seçilmenizin ardında parti kimliğinizin katkısı oldu mu?

F.G. : Tabi ki parti kimliğinin etkisi oldu. Yanı sıra geçmiş 3 dönem belediye başkanlığının başarısızlığı da etkili oldu. AKP rüzgarında çok etkili oldu. Bir de benim başarılı olacağıma inanıldı. Bunların hepsi bütünleşince ortaya seçilmem çıktı. Ayrıca iktidarla aynı olan bir belediye başkanın Yeşilköy’e hizmet sunacağı düşüncesi de etkili oldu. Recep Tayyip Erdoğan’ın kadın adaylara destek vermesi de etkili oldu. Bunların hepsi birleşince Yeşilköy’de % 48 oy oranı ile seçimi kazandık.

M.A. : En büyük destekçileriniz kimlerdi?

F.G. : En büyük destekçim kadınlardı. Hatta bu seçim döneminde daha çok destek oluyorlar. Şuna inanıyorum ki bu dönem kadınların % 80'i bana oy verecek. Eşi başka partide olmasına rağmen.

M.A. : Seçilme sürecinde ne gibi zorluklar yaşadınız? Kısaca seçilme sürecinizin arka planı hakkında bilgi verebilir misiniz?

F.G. : Esasında sıkıntıyı aday olma sürecinde yaşıyoruz. Halk düzeyinde çok sorun yaşadığımıza inanmıyorum. Bunu tüm kadınlar adına söylüyorum. Erkek egemen toplumda siyaset yapıyoruz. Siyaset onların elinde. Aday olduktan sonra seçilme sürecinde hiç problem yok ama adaylık sürecinde sorun yaşıyoruz. Biz 8 tane aday adayydık. Kadın sadece bendim. Ben Sayın Başbakan'ın tam desteği ile aday oldum bana sıra gelmeye de bilirdi.Sayın Başbakan beni keşfetti, aday seçti. Halk nezdinde bir tepki yoktu. Problem aday olmakta.

M.A. : Yerel siyasete girmeye karar verdiğinizde ve/veya belediye başkanlığınız süresince ne gibi önyargılar ve olumsuz tepkilerle karşılaştınız? Özellikle seçilme sürecinde?

F.G. : Muhalefet kadından belediye başkanı olur mu dedi? Kadının önüne gidip düğmenizi mi ilikleyeceksiniz? Kadına oy vermek caiz değildir dedi. Buna benzer şeyler yaşadım. Mesela DYP'liler kadına oy vermek caiz değildir diyorlardı bizde onlara diyorduk ki Tansu Çiller'i neden seçtiniz. Buna benzer problemler yaşadık lakin Anadolu'nun küçük bir yerinde yine bizler başarılıyız. Yeşilköy'ün kültür düzeyinin artmış olduğunu düşünüyorum.

M.A. : Yerel siyaset ve özellikle de belediye başkanlığının kadınlar açısından önemi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

F.G. : Kadınlar benim belediye başkanlığında evden çıkmaya başladılar. Nasıl diyeceksiniz? İlk defa şehir dışına çıkan kadın var Yeşilköy'de. Her yıl sosyal projeler bağlamında geziler düzenledik. Urfa'ya, Konya'ya ve Kaplıcalara gittik. Kurslar açtık. Sadece kadınlara yönelik.

Bu bağlamda kadın evden çıkmaya başladı. Şimdi daha da özgürler. Şu anda Yeşilköy'de siyaseti kadınların yaptığını iddia ediyorum.

M.A. : Özel Alandan sıyrılıp kamusal alan'a döndüler?

F.G. : Kadınlar kamusal alana indiler. Örneğin belediyeye gelmeye başladılar. Ve eğer biz erkek olsaydı başkan gitmezdik. Her türlü sorunu gelip anlatabiliyorlar. Ve bunun içinde belediye başkanın kadın olmasına sahip çıkıyorlar.

M.A. : Kadınlar ve kadın sorunu açısından yerel yönetim süreçlerine aktif katılımın önemi ve ulusal yönetime katılım ile farkları nelerdir?

F.G. : Ulusaldan niye düşünmedim biliyor musunuz? Bence adım adım gitmeliyiz. Ben bunların içinde olmasam, görmesem, yaşadıklarını yaşamasam, orada, ben bunların sıkıntılarını nereden bilebilirim. Mesela gidiyorum bir eve çok gariban ya da eşiyle sorun yaşıyor ya da çocukları ile sorun yaşıyor ya da kocası terk etmiş. Şimdi bir milletvekilinin bu şekilde bire bir, bir eve girmesi çok zor. Ama yerel bazda birebir gidiyorsun dinliyorsun, sofrasında oturuyorsun. Anlıyorsun yani. Biz buradan ulusal'a gidersek anlarız. Yapacağımız yasaları da buna göre çıkarırız.

M.A. : Kadınlar yerel yönetim süreçlerine ne kadar kadın kimliği ile katılmaktadır?

F.G. : Şu an söylemek istediğim, kadınlar bizde daha çok katılıyor. Ve kadınlar heyecanlılar. Bir çok erkek şunu diyor ben CHP'liyim ama ben eşimin yüzünden CHP'ye gidemiyorum. Çünkü eşim ben Fatma Görgeç'e oy vereceğim. Ben eşimi götüremedikten sonra nasıl o partiye gideyim diyor. Beldemizde siyasette öncü kadınlar. Bunun nedeni kadının bir özgüven sahibi olması, özel alandan sıyrılması ve özgürleşmesinin sonucu. Sorunlarının çözülmesi gibi bir takım girişimler onları bu katılıma yönlendiriyor.

M.A. : Kadın belediye başkanı olarak yaşadığınız mekânın en önemli sorun ya da sorunları nelerdir?

F.G. : Şu an en büyük sorunumuz işsizlik. Elbette bu sorun Türkiye'yi aşan bir sorun. Dünyanın kaderi. Beldemiz geniş ve 10.000 nüfuslu dolayısıyla gelirimiz yetmiyor. Yapılacak yollarımız ve sosyal projelerimiz var. Parklarımız var. Çocukların eğitimi için okulların fiziki anlamda güzelleştirilmesi söz konusu. Spor alanlarının arttırılması gibi.

M.A. : Görevde bulunduğunuz süreç içerisinde gündeminizdeki politikaların hangilerinde dönüşümler sağladınız?

F.G. : Daha çok hizmet projeleri bağlamında göreve talip oldum. Ama şunu gördüm ki sosyal projeler doğrultusunda hizmet anlayışı geliştirmek gerekiyor. Çocuğun eğitiminden, kadının eğitiminden, erkeğin kahve alışkanlığını terk edilmesinden. Bu dönemde hizmet ve sosyal projeleri birleştireceğiz. Ne yapacağız. Lokal yapacağız lakin bu bilgi kafeterya olacak. Kadın dergi okuyacak, çocuk kitap okuyacak, erkek maç seyredecek ya da oynayacak. Daha çok eğitici projeler. Hem ihtiyaç karşılayacak hem de eğitilecek. **Benim dönemimde Bilgievi açtık ve 400 çocuk burada ücretsiz etüt alıyor.**

M.A. : Belediyede yaptığınız planlamalarda cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyor musunuz?

F.G. : Cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyorum ama sanırım ötesinde pozitif ayrımcılık yapıyorum, kadınlar lehine. Örneğin sosyal projeler düzenlerken hep kadınları göz önünde bulundurduk. Kadınlar için kapalı jimnastik salonu kuracağız. Kadınlara küçük işyerleri açmayı planlıyoruz. Bunları planlarken bir ilde olması gerken ne varsa kadın belde de bunu yaşasın istiyorum. Örnek olarak eski belediye binamızı kadınlara tahsis ettik. Örneğin bir kuaför açıldı. Baksa dükkanlar açıldı. Üst katıda kadınlar için kurs olarak tahsis edildi. Boyama dikiş-nakış kursları. Ben belediye başkanı olmasaydım yani bir kadın başkan olmasaydı orası kesinlikle kahvehane olurdu.

M.A. : Kadın bakış açısının hâkim olduğu bir belediyeyi nasıl ifade edebilirsiniz?

F.G. : Personelden başlamak gerekirse. Diyorlar ki, biz 20 yıldır kadınların bu kadar yoğun geldikleri bir belediye görmedik. Biz özürli insanları evinden alıyoruz, hastaneye götürüyoruz, raporunu alıyoruz. Maaşını bağlatıyoruz. Örneğin aile çocuğu okula gönderemiyorsa bizzat evine gidiyoruz. Ve her türlü ihtiyacını karşılıyoruz. Gıda yardımı sağlıyoruz. Kadınlar belediyeye gelmemiş dertlerini anlatmamışlar. Çözüm istememişler. 15 yıldır oy vermişler ama yüzünü görmemişler.

M.A. : Yeniden seçilmeniz durumunda ne gibi proje ya da politikalarınız var?

F.G. : Sosyal projeler ile hizmetleri birlikte ele alacağız. Kapalı bir toplum yapımız var idi ama şimdi kadınlarımız çok rahat belde dışına çıkıp sorunları haledebiliyorlar. Bir açılım getirdik. Şimdi dört elle sarılıyorlar bu özgürlük elden gitmesin diye. Dünya Bankası destekli toplumsal gelişim merkezi açacağız. Çok amaçlı salonların olduğu, içerisinde eğitim seminerleri, tiyatro, sinema, spor alanları, sergi salonları var. Tamamıyla ailenin ihtiyaçları göz önünde tutularak hazırlanan bir proje.

EK-2: CİHAN SİNCAR İLE MÜLAKAT (24 Şubat 2009-Saat: 14: 30)

M.A. : Aktif siyasal hayata ne zaman ve hangi partide başladınız?

C.S. : 1994'te yani üyeydim ama 1994'te eşimin ölümünden sonra aktif siyasete başladım. Çankaya ilçe örgütünde başladım. Yönetici oldum. Ondan sonra kısa bir zamanda DEHAP'ta Parti Meclisine seçildim. Aktif siyasete o zamandan bugüne kadar devam ediyorum. Partinin çeşitli görevlerinde yer aldım. Parti meclisinde yine merkez yürütme kurulunda görev aldım. 10 yıldan bu yana da belediye başkanlığı yapıyorum.

M.A. : Peki 1994'te başladığımızda hangi partiydi?

C.S. : DEHAP

M.A. : Peki bu süreç içerisinde kadın hareketi ile bir bağlantı içerisinde miydiniz?

C.S. : O zaman bizim partide üç bayan vardı genel merkezde. Birisi ben idim. Birisi Ayşenur Zarakolu ve Mazlum Doğan'ın ablası. (Ayşe Karadağ).

M.A. : 3 tane?

C.S. : 3 tane bayandık ve o şekilde götürdük. 1995'te genel seçim oldu Mardin'de 2. sıra milletvekili adayı oldum. Seçildim. Baraja takıldım. Meclise giremedik barajdan dolayı. Ondan sonra da 1999 seçimlerinde belediye başkan adayı oldum. Gerçekten o dönemdeki şartlar çok zordu. Bir bayan için çok yoğun bir süreçti. Yani kimin ne zaman öleceği ne zaman cezaevine gireceği belli olmayan bir süreçti. Niye kadın yapmasın? En zor yerden başlamak gerekiyordu.

M.A. : Peki biraz önce dediniz ki 1995 seçimlerinde Mardin’de 2. Sıra milletvekili adayı olarak seçimlere katıldınız. Lakin % 10 barajdan dolayı geemediniz. Daha sonra yerel siyasete girdiniz. Peki burada sizi genel siyaset yerine yerel siyasete yönlendiren temel nedeniniz neydi?

C.S. : Yerelde bir bayanın bulunmasını daha doğru buluyorum. Gerçekten de her şeyi yerelden, alttan almanı gerekiyor onun için gidip Kızıltepe gibi bir yerde, feodalliğın olduğu bir yerde gidip adaylığını göstermek kolay değildi hem benim için hem de çocuklarım için. Babalarının durumunu göz önünde bulundurup anne sana bir şey olur mu diye endişeleniyorlardı. Bizde baktık ki gerçekten bazı yerlerde örneklerin olması gerekiyor. Genelde bazı örnekler var idi ama yerelde kimse yoktu. Biz bunu üç bayan arkadaş olarak başlatmak istedik. Birimiz Doğubayazıt’tan birisi Mardin/Derik’te yani o zaman Mardin’de iki kadın arkadaş idik. İkimizde kazandık diğer arkadaşımız bir dönem yaptı ve bıraktı. Benim ki şimdiye kadar sürdü. Gerçekten benim yaşadığım ilçede 50.000’nin üzerinde öğrenci var ve bunların yarısından fazlası kız öğrenci. Şimdiye kadar törende, protokolde bir tane kadın görmemiş. Yani o kızlara örnek olmak, o kadınlara, gittiğim zamana kadar hiç kimse o belediyeye bayan olarak girmemişti. Gittik bütün kapılar o bayanlara açıldı. O bayanlara güven geldi. Şimdiye kadar o bayanlar bir işe yaramadığını düşünenler için onu kırmak gerekiyordu. Ve başardık da diyebiliriz. O zaman ki doğan çocuklar mesela Ticaret Odası Başkanı onun bir torunu var ismimi vermiş. Ki bu kişi ilk önce beceremez dedi erkeğin yapamadığını nasıl bir kadın yapacak diye sonra gelip özür diledi, nasıl ben böyle bir şey dedim diye. Sonra da benim adımla torununa vermiş. Kızda 6 yaşında falan. Bizim oralarda büyük odalar var. Erkekler gelip oturur ve sohbet ederler. Kadınlar girmiyor o erkeklerin sohbetine. Kızda gelmiş oturmuş. Dedesi de demiş ki kızım ayıptır. Kız da demiş ki yok ben gitmiyorum. Sizin başkanınızda kadındır bende burada kalacağım demiş. Dedesini şok etmiş. Benimde adım Cihan. Bende gelecekte başkan olacağım erkekleri yöneteceğim.

M.A. : Belediye başkanlığı seçim sürecine en büyük destekçileriniz kimlerdir? Seçilmenizin ardında parti kimliğinizin katkısı oldu mu?

C.S. : Tabi. Benim ilk başta oradaki kimliğim parti kimliğimdi. Ondan sonra kadınlık kimliğimdi. En büyük destekçilerimde kadınlardı. Bazen taziyeye falan gittiğimde bazı yaşlılar diyor ki: kızım biliyor musun eşimle çok kavga ettim. Eşime ben bu kadına oy vermem dedim, eşimde beni boşanma ile tehdit edip ikna etti. İyi ki de ikna etmiş ve kızım

başıyla. Belki yüzlerce erkek ya da amca aynı şeyleri düşündü. Kadın dürüstlük demektir. Halkına toplumuna yanlış yapmaz, yıkmaz. Kadın hep yapıcıdır. Bunun için biz kadına destek olacağız. Bu kadar yıldır yani 67 yıldır benim ilçem belediye statüsünde ve ilk kadın belediye başkanı benim. Aynı durum mecliste de geçerliydi. Bir kadın meclis üyesi var. Ve o kadında korkudan bir şey yapamıyordu. Ama biz ikinci kez geldiğimizde bu sayıyı 8'e çıkardık.

M.A. : Toplamda kaç meclis üyeniz var?

C.S. : Toplamda 31 üyemiz bulunmakta. İlk sadece 1 kadın arkadaşımız vardı. Herkes korkuyordu. Başına bir iş gelir mi diye. Ama sonrasında baktılar ki bir sorun yaşanmıyor. Kadın güzel yönetiyor bir sorun yaşanmıyor. Böylelikle 2004 yerel seçimlerinde tek sayı 8'e çıkmış oldu.

M.A. : Bu bağlamda parti kimliğinizden çok kadın kimliğiniz ön planda oldu değil mi?

C.S. : Evet kesinlikle kadın kimliğim sonraları daha ağır bastı. Elbette ilk adaylık sürecimde ağalar yani o yöredeki varlıklı kişiler bir kadının aday olmasına tepki koydular ve bilmem hangi erkek bu işi yapamadı sen nasıl yapacaksın dediler. Sonra yavaş yavaş ve grup halinde gelip, seni görmeye geldik bu iki yıl biz çok üzüldük neden öyle düşünmüşüz diye. Sen herkesten daha iyi yönettin. Biz sana minnettarız. Ve kabul edersen kızım olursan da çok sevinirim. Böyle düşündüğüm için yatarken vicdan azabı çekiyorum. Kendimi affettirmeye geldim. Ben ise benden değil kadınlardan özür dilemesi gerektiğini ifade ettim. Ve bundan sonra kadına bir görev verilmesi düşünülürse başta ön yargı taşımayın. Demeyin ki o kadındır yapamaz. İşte bundan dolayı anlıyorsun ki yerelden başlamak yerinde bir karardı. Ben yarın geleceğimiz olacak kız çocuklarına örnek teşkil ediyorum. İlçedeki kız öğrenciler törenlerde bir kadın görünce kendisini çok güçlü hissediyor. Ve yarın bende orda olabilirim diye düşünüyor. Bu izlenimler zorluklar olmasına rağmen beni çok güçlendirdi. Ama en güzeli zoru başarmak ve bir yerden başlamak. Gerçekten de şimdi Türkiye'nin zorluklarına bakıyorsun kadının yönetimde eksikliği her yerde kendini gösteriyor. Birkaç gün önce kadın belediye başkan adaylarımızla bir toplantımız vardı. Deneyimlerimizi paylaştık. 3 kadındık şimdi ise 37 kadın adayımız var. Ve biz 20'nin üzerinde kadın başkanımız olacağını düşünüyoruz. Ve bu sayı bize bir güven veriyor. Gerçekten gitgide bu sayı yükseliyor. Bu

herkese ayrı bir umut ayrı bir güzellik veriyor. Bence Türkiye için hepimiz için kadının yönetimdeki yerinin verilmesi gerekiyor. Türkiye’de halen bu sayı % 1’lerde oysa İskandinavya ülkelerinde bu oran % 40’ın altına düşmüyor. Eğer bir sol partinin 10 milletvekili var ise bunun en az 5’i kadındır. Hatta bazen 4 erkek 6 kadın bile oluyor. Bu şekilde bir denge sağlanıyor ama bizdeki bu durum hem Türkiye’ye hem de kadına zarar veriyor. Bunun için yerelden başlamayı doğru bulduk. Elbette ki zordu ama birinin başlaması gerekiyordu. Genel siyaset daha kolaydır. Ben onu da genel merkezde görev aldığım için ve ayrıca eşimden dolayı da biliyorum. Ama yerel kadar zor bir şey yoktur. Bunu da bir anne bir kadın başarmalı. Tabuların yıkılması için, güzelliklerin ortaya çıkması için daha fazla kadının yerelde rol alması gerekiyor.

M.A. : Biraz önce zorluklar dediniz. Seçilme sürecinde ne gibi zorluklar yaşadınız? Kısaca seçilme sürecinizin arka planı hakkında bilgi verebilir misiniz?

C.S. : En büyük zorluk yerleşik kamu otoriteleriydi. Bunun sebebi parti kimliğim yine Mehmet Sincar’ın eşi olmam. Lakin kısa bir süre sonra tıpkı yerel eşraf gibi kamu otoriteleri de evime kadar gelip ve başta ki ön yargılarından dolayı özürlerini sundular. Sizi çok farklı tanıtmışlardı dediler. Ve bende bir kadın ne olabilir ki dedim. 3 çocuk annesi bir kadın gelmiş ve burada ki yönetime talip olmuş benden ne zarar gelebilir ki. Ama benim en büyük hedefim erkek düzene ve kamu otoritelerine kadının yönetimini pratikte göstermekti. Ama ikinci dönemde kamu otoriteleri tarafından kesinlikle bir baskı görmedim. Bu dönemde mitinglerimi de yaptım seçim bürolarımı da açtım. Bütün seçim çalışmalarında hiçbir engelle karşılaşmadım.

M.A. : Peki yöre halkı içerisinde herhangi bir engel ile karşılaştınız mı?

C.S. : Halkın büyük bir kesimi % 70 gibi bir oranla bana destek oldu. Birinci dönemde eşraftan bir yapar yapamaz tepkisi gelse de ikinci dönem de herhangi bir zorlukla karşılaşmadım. Bilakis ikinci dönemde ayrıca destek çıktılar. Eğer parti bu sefer de girmemi isteseydi eminim ki yine aynı başarıyı gösterirdim. İkinci dönem almış olduğum oy oranı parti kimliğimi geçti. Burada ön planda kadın kimliğim geldi.

M.A. : Yerel siyasete girmeye karar verdiğinizde ve/veya belediye başkanlığınız süresince ne gibi önyargılar ve olumsuz tepkilerle karşılaştınız?

C.S. : ilk seçilmem sürecinde bir takım tepkiler oldu. Bazıları bu kadın yapamaz diye ciddi bir tepki koydular. Bu kadın yönetemez dediler. Bizde onlara yönetebileceğimizi ispat ettik. Duruşumuzla, yaptıklarımızla, paylaşımlarımızla bunu ispat ettik. Herkesi katmaya çalıştık. Hiçbir zaman dışlamacı davranmadık. Katılımcı bir belediye örneği sunduk. Yaptığımız bir işlemleri tüm sivil toplum örgütleri ile ve yerel halk ile paylaşarak gerçekleştirdik. Eminin katılımcı bir anlayış sergilemeseydik çok zorlanırdık. Biz ne yapamaya karar verdiğimizde önce muhtarlara danışıyorduk onun üzerinden mahalleye. Böylelikle ne yapacağımıza hep birlikte karar veriyorduk. Dolayısıyla ikinci dönemde böyle bir anlayış gereği hiçbir ön yargı görmeden seçildik. Hatta orda ki dengeler bu erkekliğin dengesidir dediler. Bizi birbirimize düşürmüyor. Kadının idaresi bizi dengeliyor dediler. Herkes bu konuda hem fikir oldu. Ve ben bu işi 10 yıldır yapıyorum 10 yıl az bir süre değil. En güzeli başladığım gibi onurlu bir şekilde bırakmak. Bu süreçten sonra bir Kürt annesi olarak kadın konusunda nerde bana bir iş düşerse bu yerine getirmeye hazırım. Üstüme ne düşüyorsa halkımın yanındayım. İsterse en alt bir ilçede yönetici isterse de en üst mevki olsun sorumluluk almak benim için en büyük şereftir. Bana verilen görevi bütün hücrelerimle ben nasıl ödeyeceğim. İnsanlar bana güveniyor. İnsanlar onurunu malını bana teslim ediyor. Şu an bile ilk gün ki gibi heyecanlıyım.

M.A. : Yerel siyaset ve özellikle de belediye başkanlığının kadınlar açısından önemi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

C.S. : Bence yerel siyaset birinci derecede kadının işidir. Tıpkı bir evde kadın olmasa evin düzenin olmaması gibi. Onun için yerelde de kadının yönetimi, tek belediye başkanlığı değil il encümeni, belediye encümeni, muhtarlıkların alınması o **ilçeye o yere adalet** getirir. Çünkü kadın su akmadığı zaman ne kadar zor olduğunu çok iyi biliyor. Çocukların çamur içinde yürüdüğü zaman kadın neyi çekeceğini çok iyi biliyor. Sokak süpürülmediği zaman en büyük zararı kadının çekeceğini çok iyi biliyor. Onun için kadın yerel yönetimlerde olması gereken en idealidir. Geri kalmış bölgelerde kadın ve erkek orayı yönetirse çok daha iyi olur böylelikle erkekte kendine bir çeki düzen verir, **meydan onlara kalmaz.** % 99 erkek yönetirse çok zor olur herkes için. Bu durumda adalet oturmaz. Kadın orkestra şefi gibidir.

Rolü güzel oynadığı zaman çok daha güzel şeyler ortaya çıkar. Dolayısıyla en güzeli eşit bir şekilde yönetimde yer almak sadece kadınında tek başına olmadığı. Nasılsa hayat müşterektir.

M.A. : Yani kadınların yerel yönetim organlarına katılımının çok önemli olduğunu söylüyorsunuz.

C.S. : Belki Türkiye'nin en büyük eksiği. Bütün kamu da erkeklerin ve kadınların eşit koşullarda çalışması gerekiyor. Birbirini dengeler her iki cins. Birbirini kontrol eder her iki cins.

M.A. : Kadınlar yerel yönetim süreçlerine ne kadar kadın kimliği ile katılmaktadır?

C.S. : 10 yıldır hiçbir zaman yani mecliste çok çatışmalarımız oldu (bazı kararları zorla geçiriyorsun) hiçbir zaman yumruğumu masaya vurmadım. Her zaman kadını ve sorunu diyalogla çözüme taraftarıyım. Masaya yumruk vurmak ya da sinirlenmek bir kadına yakışmıyor. Sorunlar diyalogla çözülecektir. Sorunları diyalogla çözüme konusunda birbirimizi ikna ettik.

M.A. : Kadın belediye başkanı olarak yaşadığımız mekânın en önemli sorun ya da sorunları nelerdir?

C.S. : Alt-yapı sorunları. İlk göreve geldiğimiz içme suyu şebekemiz % 30'luk bir kesim tarafından kullanılıyordu. Diğerleri taşıma su kullanıyordu. Kuyu suyu içiyorduk. 127 bin nüfusumuz var ve Türkiye'de birçok ilden daha büyük bir ilçeyiz. Yani alt-yapı yetersizliği ve içme suyu en büyük sorunlarımız. İkisini de çözdük. "Beyaz Su" projemiz vardı 100 km. öteden su getirdik. Alt-yapı sorunlarımız da çözdük hatta temel atma töreninde ciddi bir sorun yaşadık. Güzel bir temel attık şimdide onu inşa ediyoruz. Gelecek 50 yıllık alt-yapı ve su sorunumuzu halettik. Tabi bunun yanı sıra mezbahana açtık yine modern bir belediye binası yaptık. Kentimizde park yoktu 5-6 tane park açtık. Şehir içi ulaşım hatları açtık. Bu çok büyük bir rahatlama getirdi. Hesabını ödeyemeyeceğimiz hiçbir işin altına imza atmadık. Tabi bir gerçektir ki yerelde hiçbir zaman iş bitmez. Tabi işlemlerimizi yaparken de tüm mahalleleri dolaştık herkesin katılımıyla gerçekleştirdik. Tüm kanaat önderleri ile birlikte katılımcı bir anlayış geliştirdik.

M.A. : Belediyede yaptığınız planlamalarda cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyor musunuz? Yani cinsiyet eşitliğini sağlayıcı ne tür planlamalar yaptınız?

C.S. : bir kere kadının kendi ayakları üstünde durması gerekiyor. Yani kooperatifler ya da lokanta gibi girişimlerle kadının içerden çıkması gerekiyor. Kadının ayna karşısına geçip şunu sorması gerekiyor ben kimim? Benim görevim ne? Yalnızca içerde kalıp çocuklara bakmak mı? Onun için kadının sosyalleşmesi için bir takım yerler açtık. Dokuma evi, tandır evi gibi kadınları hem sosyalleştirecek hem de ekonomik özgürlüğe katkı sağlayacak yerler açtık. Kadın ekonomiye katıldığı sürece güven sahibi oluyor. Ayrıca personel alımında da eşit davrandık yarı yarıya alım yaptık. Belediye kapısı kadınlara açık ve her kadın çok rahat gelip gidiyor. Her türlü konuyu konuşuyoruz. Çünkü yarınlarımız kadınların elinde. Aldığı eğitim ölçüsünde çocukları yetiştirecek. Su en büyük hizmeti oldu.

M.A. : Son olarak Kadın bakış açısının hâkim olduğu bir belediyeyi nasıl ifade edebilirsiniz?

C.S. : Kadının hakim olduğu belediye hoşgörü, empati ve uzlaşma merkezidir. Erkek yönetimi ben-merkezcidir. Uzlaşmaya diyaloga kapalıdır. Bunu personelikle konuşmalarında hep duyuyorum. Kadın kırmadan, yapıcı bir şekilde yaklaşır. Belediyecilik ekip işidir bu da şiddetle değil diyalogla çözülür.

EK-3: LİNA CİLLİ İLE MÜLAKAT (25 ŞUBAT 2009 SAAT: 14.30)

M. A. : Aktif siyasal hayata ne zaman ve hangi partide başladınız?

L. C. : 2004 yılında SHP’de siyasete başladım. Daha öncesinde eşim belediye başkanı idi. Eşime destek olmak gibi bir arka plan görevim vardı. Eşimde aynı partiden belediye başkanı idi. Eşimde SHP’den iki dönem belediye başkanlığı yaptı. O esnada dediğim gibi bende yanındaydım.

M. A. : Kadın hareketi ile bir bağlantı içerisinde misiniz?

L. C. : Herhangi bir kadın hareketi ile bağlantı içerisinde olmadım.

M. A. : Ulusal siyaset yerine neden yerel siyaset ile başladınız?

L.C. : Daha önce eşim başlamış olduğu için ben sürdürmüş oldum.

M.A. : Belediye başkanlığı seçim sürecine en büyük destekçileriniz kimlerdir? Seçilmenizin ardında parti kimliğinizin katkısı oldu mu?

L.C. : En büyük destekçim belde halkı oldu. Yine eşimin desteği çok oldu. Eşim 3. Kez CHP’den aday olmak istedi fakat CHP adaylıktan düşürünce Belde Halkı benim aday olmamı istedi. Ben aday oldum ve belde halkı da beni seçmiş oldu. Parti kimliğinden ziyade eşimin yanı sıra belde halkının isteği ve desteği etkili oldu. Ve elbette kadınların ciddi bir desteği oldu. Bu tabi kadın katılımını da etkilemiş oldu. Netice itibariyle bazı kadınlar da meclis üyeliği talep ettiler ve nitekim göreve de geldiler.

M.A. : Seçilme sürecinde ne gibi zorluklar yaşadınız? Kısaca seçilme sürecinizin arka planı hakkında bilgi verebilir misiniz?

L.C. : Gerçekten de diyebilirim ki ben eşimin yaşamış olduğu zorlukları yaşamadım. Daha rahat seçildim. Çünkü belde halkının sevgisi ve sempatisi vardı. Açıkçası ziddi bir zorluk yaşamadım. Elbette kadın kimliğim münasebetiyle muhalif partilerin bir zorlaması oldu.

M. A. : Yerel siyasete girmeye karar verdiğinizde ve/veya belediye başkanlığınız süresince ne gibi önyargılar ve olumsuz tepkilerle karşılaştınız?

L.C. : Tabi ara ara oldu. Örneğin bir kadının giremeyeceği yerler vardır gibisinden. Tabi bazı avantajları olduğu gibi dezavantajları da oldu. Örneğin resmi kurumlarda kadınların daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. Belediyenin sorumluluk alanındaki ağır işlerde tabi bu dezavantaja dönüşüyor.

M.A. : Yerel siyaset ve özellikle de belediye başkanlığının kadınlar açısından önemi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

L.C. : Gerçekten ben kadınların siyasal süreçlere katılımını istiyorum. Toplumumuza daha yararlı olabileceğine inanıyorum. Ben belediye başkanı seçildikten sonra kadınlar kendilerini daha rahat ifade ettiler. Bu bir örnek teşkil etmiş oldu. Kadınlar makama daha rahat gelip, sorunlarını daha açıklıkla ifade edebiliyorlar. Bir kadın olarak ben onlara daha çok zaman ayırıyorum. Onların yanında duruyorum.

M.A. : Kadınlar ve kadın sorunu açısından yerel yönetim süreçlerine aktif katılımın önemi ve ulusal yönetime katılım ile farkları nelerdir?

L.C. : İlişkiler daha yakın, yakın temas ve görüşmeler daha samimi oluyor.

M.A. : Kadınlar yerel yönetim süreçlerine ne kadar kadın kimliği ile katılmaktadır?

L.C. : Ben burada da kadını. Makam odasında kadın olduğum kadar anneyim aynı zamanda ev hanımıyım.

M.A. : Kadın belediye başkanı olarak yaşadığınız mekânın en önemli sorun ya da sorunları nelerdir?

L. C. : İşsizlik, geçim sıkıntısı. Alt-yapı sorunumuz yok.

M.A. : Görevde bulunduğunuz süreç içerisinde gündeminizdeki politikaların hangilerinde dönüşümler sağladınız?

L.C. : Politikalarda eşit davranıyorum.

M.A. : Görevde bulunduğunuz süreç içerisinde gündeminizdeki politikaların hangilerinde dönüşümler sağladınız?

L. C. : Daha önce de dediğim gibi ben bu görevi eşimden devraldım. Eşimin başlattığı işleri devam ettirdim. Alt-yapı benim dönemimde tamamıyla bitmiş oldu. Su sıkıntımız vardı. Şu anda onu değiştiriyoruz. Güzel parklar oluşturduk. Beldemizin kütüphanesi yoktu. Onu yapmış olduk. Ama genelde daha çok kültürel faaliyetlere yer verdim. Güzel paneller ve tiyatrolar yaptık. 150 öğrenciye burs veriyoruz.

M. A. : Kadın bakış açısının hâkim olduğu bir belediyeyi nasıl ifade edebilirsiniz?

L.C. : Kimi çalışan kadınların daha iyi yönettiğini söylüyor. Kimi de erkeklerin daha iyi yönettiğini söylüyor. Çelişik bir durum söz konusu. Ama ben bu yıl yılın en belde başkanı seçildim. Ama maalesef ben yeniden aday olamıyorum. Eşimin aday olmasından dolayı ben yeniden aday olamıyorum.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Agacinski, Sylviane, **Cinsiyetler Siyaseti**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.
- Agamben, Giorgio, **Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak İnsan**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Akal, Cemal Bali, **İktidarın Üç Yüzü**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.
- Akpınar, Hakan, **28 Şubat: Postmodern Darbenin Öyküsü**, Birharf Yayınları, 2006.
- Alkan, Ayten, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görülmez Varlığı**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005.
- Altundal, Aytunç, **Türkiye’de Kadın**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- Arat, Yeşim, **1980’ler Türkiye’sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm’in Radikal Uzantısı**, (Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay), Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul, 2007.
- Arat, Necla, **Feminizmin ABCsi**, Simav Yayınları, İstanbul, 1991.
- Aristo, **Politika C.I.** (Çev: Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Artvinli, Taner, **Yusufeli**, Yusufeli Kaymakamlığı Yayını, Ankara, 2000.
- Ataman, Nariç, **Kadınsız Demokrasi, Demokrasi Değildir** (Kadınlar Olmadan Aslan, Der: Zeynep Göğüş), Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.
- Bayramoğlu, Ali, **28 Şubat / Bir Müdahalenin Güncesi**, Birey Yayınları, İstanbul, 2001.
- Berktaş, Fatmagül, **Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlık’ta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.
- Berktaş, Fatmagül, **Cumhuriyetin 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak, 75.** Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

- Bulut, Ayça, **Kemalist Dönem Toplumsal Cinsiyet Politikası ve Kadın Hareketi Çerçevesinde Sabiha Sertel Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Connell, R. W., **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Çağlayan, Handan, **Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Çakır, Serpil, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- Çitçi, Oya (edt), **Yerel Seçimler Panoraması: 1963-1999**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2001.
- Demir, Zekiye, **Modern ve Postmodern Feminizm**, İz Yayınları, İstanbul, 1997.
- Donovan, Josephine, **Feminist Teori**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Engels, Friedrich, **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Sol Yayınları, Ankara, 1992.
- Enriquez, Eugene, **Sürüden Devlete**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
- Euchner, Walter, **Baba Ben Niye Faşist Oldum: Biyo-Politikanın Temelleri ve Sınırları Üzerine** (Çev: Kaan H. Ökten), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2004.
- Foucault, Michel, **Cinselliğin Tarihi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.
- Foucault, Michel, **Toplumunu Savunmak Gerekir**, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Gerges, Fawaz, **Amerika ve Siyasal İslam**, Anka Yayınları, İstanbul, 1998.
- Göle, Nilüfer, **Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme**, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- Hale, William, **Türkiye’de Ordu ve Siyaset 1789’dan Günümüze**, Hil Yayınları, İstanbul, 1996.
- Irigaray, Luce, **Ben Sen Biz: Farklılık Kültürüne Doğru**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.
- Işın, Ekrem, **İstanbul’da Gündelik Hayat**, Yapı Kredi yay. İstanbul, 1999.

İçli, Gönül, **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

Ka-DER, **Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye**, KADER Yayınları, İstanbul, 2005.

Kadıoğlu, Ayşe, “**Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadımları**”, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Kadıoğlu, Ayşe, **Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi**, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.

Kahraman, Hasan Bülent, **Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-I: Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar**, Agora Kitaplığı, 2008.

Kandiyoti, Deniz, **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler**, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.

Karatepe, Şükrü, **Darbeler Anayasalar ve Modernleşme**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Kızılkaya, Hüseyin, **Anasoyluluktan Günümüze Kadın**, İlya Yayınları, İzmir, 2005.

Kongar, Emre, **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

Köseçik, Muhammet, **Türkiye’de Yerel Seçimler**, (Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1), Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Kreiser, Klaus, NEUMANN, Christoph K., **Küçük Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Lipovetsky, Gilles, **Üçüncü Kadın**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998.

Mahçupyan, Etyen, **Radikal Yazılar I**, Yol Yayınları, İstanbul, 1998.

Marshall, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev.: Osman AKINHAY/Derya KÖMÜRCÜ), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

Marx, Karl, Engels, Friedrich, **Alman İdeolojisi**, Sol Yayınları, Ankara, 1992.

Marx, Karl, Engels, Friedrich, Lenin, V. İliç, **Kadın ve Aile**, Sol Yayınları, Ankara, 2002.

Mernissi, Fatima, **Hanım Sultanlar**, Cep Yayınevi, İstanbul, 1993.

Özbudun, Sibel, Şafak, Balkı, **Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005.

Özdemir, Hikmet, **Siyasal Tarih, (Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye 4. Cilt, Ed: Sina Akşin)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

Philips, Anne, **Demokrasinin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Platon, **Devlet (V. Kitap)**, (Çev: Hüseyin Demirhan), Palme Yayıncılık, Ankara, 2007.

Raynaud, Phillippe, RIALS, Stephane, **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Sancar, Serpil, “Siyasal Katılım”, **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri**, TÜSİAD ve KAGİDER Yayını, İstanbul, 2008.

Sucu, Ayşe, **Din ve Kadın**, Lotus Yayınları, Ankara, 2005.

Şenel, Alâeddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996.

Tanilli, Server, **Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar-Kadın Sorununun Neresindeyiz?**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006.

Tanilli, Server, **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası: İnsanlık Tarihine Giriş**, Say Yayınları, İstanbul, 1984.

Tekeli, Şirin, **Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1981.

Tekeli, Şirin, **Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.

Toprak, Binnaz, **Türk Kadını ve Din**, Türk Toplumunda Kadın (Ed. Nermin Abadan Unat), Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara, 1979.

Touraine, Alan, **Kadınların Dünyası**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007.

Wedel, Heidi, **Siyaset ve Cinsiyet**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Yaraman, Ayşegül, **Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999.

Zihnioğlu, Yaprak, **Kadınsız İnkılâp**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

MAKALELER

Akis, Yasemin, Özakın, Ülkü, Sancar, Serpil, “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”, **Cogito**, Bahar-2009.

Alkan, Ayten, “Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli”, **Birikim Dergisi**, Sayı 179, Mart-2004.

Altuntaş, Nezahat, Çakmak, Hatice Karaçay, “Feminizm, ‘Kesişen Mikro Farklılıklar’ ve Türkiye” Karaburun Bilim Kongresi, İzmir, 2008.

Artvinli, Taner, “Türkiye'nin İlk Kadın Belediye Başkanı: Sadiye Hanım”, **Coşkun Çoruh Dergisi**, Sayı 2, Haziran 2005.

Bayramoğlu, Ali, “Asker ve Siyaset”, **Birikim Dergisi**, İstanbul, sayı. 160/161, Ağustos-Eylül 2002.

Çaha, Ömer, **Feminizm ve Sivil Toplum**, Birikim Dergisi, Sayı 59, Mart:1994.

Çaha, Ömer, “Türkiye’de Kadın Hareketinin Tarihi: Değişen Bir Şey Var Mı?”, www.fatih.edu.tr/~omercaha/Makaleler/Turkce%20Makaleler/Sivil%20toplumla%20ilgili%20makaleler/KadininTarihi.doc (07.04.2009).

Çakır, Serpil, “Osmanlı Kadın Dernekleri”, **Toplum ve Bilim**, Sayı:53, Bahar:1991.

Demirbilek, Sevda, “Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Sayı:511, 2007.

Göksel, Nükhet Hotar, “Türk Kadınının Seçme Ve Seçilme Hakının TBMM’ce Kabulununun 69.Yıldönümü Nedeniyle Yapılan Gündem Dışı Konuşma”, www.nukhethotar.org/.../Türk%20Kadınının%20Siyasal%20Haklarının%20Veril%20işinin%20... – (20.02.2009).

Ka-DER-Yerel Siyaset Çalışma Grubu, **Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu**, Ankara, 2006.

Knaus, Katharina, “Turkish Women: A Century Of Change”, **Turkish Policy Quarterly**, Spring 2007, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_90.pdf (23.01.2009).

Moghadam, Valentine M., “Islam, Integration, and the Feminist Alternative”, **Contemporary Sociology**, Nov 2007; Volume 36.

Sezer, Ayten, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları”, <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm> (23.01.2009).

White, Jenny B., “State Feminism, Modernization, and the Turkish Republican Woman”, **NWSA Journal**, Fall 2003, Volume 15.

İNTERNET KAYNAKLARI

-http://www.yumuktepe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=266:muefde-lhan-yazar-fatma-yilmaz&catid=91:mersnl&Itemid=100062 (20.03.2009).

-http://tr.wikipedia.org/wiki/2004_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Yerel_Se%C3%A7imleri (17.02.2009).

- http://www.ydicagri.com/Sayilar/098/98ykd_kucukdikili_soylesi.htm (10.02.2007).

-<http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/BelediyeBaskanligi.pdf> (11.05.2009).

-<http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (29.05.2009).

-<http://www.ka-der.org.tr/index.php?p=duyurular&id=13> (01.04.2009).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Mehmet ASLAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 03.05.1984 Nizip

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Nizip Hasan Çapan Anadolu Lisesi

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi

Yükseklisans Diploması:

Tez Konusu : Erillikten Dişiliğe Türkiye’de Kadın Belediye Başkanlığı

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi (2008)

Adres : Akyüz Sokak No: 2/5 Küçükesat/ANKARA

Tel. no : 0506 389 30 32